4
N64

AUREL NICOLESCU

PROBLEME DE SINTAXĂ A PROPOZIȚIEI

4
N 64

AUREL NICOLESCU

PROBLEME DE SINTAXĂ A PROPOZIȚIEI

BIBLIOTECA LICEULUI „GHEORGHE LAZĂR" BUCUREȘTI

I. 52253

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
BUCUREȘTI 1970

COPERTA DE DONE STAN

CUPRINS

Cuvînt înainte 7
Noțiuni de sintaxă a propoziției 11
Subiectul și predicatul 22
Subiectul 36
Predicatul 62
Atributul 97
Complementul direct 113
Complementul indirect 122
Complementul de agent 128
Complementul circumstanțial de loc 131
Complementul circumstanțial de timp 135
Complementul circumstanțial de cauză 138
Complementul circumstanțial de scop 142
Complementul circumstanțial de mod 144
Complementul circumstanțial instrumental 148
Complementul circumstanțial sociativ 151
Complementul circumstanțial de relație .. 153
Complementul circumstanțial condițional .. 156
Complementul circumstanțial concesiv 160
Complementul circumstanțial opozițional .. 163
Complementul circumstanțial cumulativ .. 165
Complementul circumstanțial de excepție .. 167
Elementul predicativ suplimentar 170
În loc de încheiere 174

CUVÎNT ÎNAINTE

În acest volum, continuăm prezentarea unor probleme de sintaxă* ocupîndu-ne, de data asta, de cele relative la propoziție.

Deși volumul este consacrat sintaxei propoziției, aspectul unitar, pe care îl are întotdeauna analiza gramaticală, ne-a determinat să facem și unele referiri privitoare la morfologie sau sintaxa frazei.

În expunerea problemelor, accentul principal s-a pus nu pe prezentarea teoretică, ci pe discutarea și lămurirea chestiunilor referitoare la analiza practică a propoziției. Am urmărit, în mod deosebit, explicarea noțiunilor și termenilor gramaticali, deoarece avem convingerea că gramatica trebuie să fie neapărat înțeleasă pentru a fi învățată. Fără o precisă definire a termenilor nu se poate realiza o înțelegere a problemelor de gramatică. Ca urmare a insistenței cu care au fost urmărite anumite aspecte s-au produs unele repetări. Am socotit însă că repetarea nu poate dăuna și că e preferabilă unei trimiteri de la o pagină la alta. În plus, reluarea a fost făcută, de fiecare dată, în legătură cu altă parte de propoziție.

Din observațiile făcute pe marginea volumelor apărute, am reținut-o pe cea care se referă la textele de analizat. În această privință, am considerat că se pot da texte mai cuprinzătoare. Procedeul are avantajul de a pune la dispoziția celui interesat un ansamblu de propoziții în cadrul firesc al frazei, care pot servi pentru o analiză complexă și integrală.

---

* În cursul anului 1969 am publicat două volume consacrate frazei:

— *Probleme de analiză a frazei*, Editura științifică.

— *Analize gramaticale*. Indicații, exerciții și probleme gramaticale pentru pregătirea examenului de admitere în clasa a IX-a. Editura tineretului.

O altă observație de care s-a ținut seama în lucrarea de față privește sporirea numărului de texte în versuri. Am introdus mai multe exemple din poeți deoarece versurile au, de obicei, o structură sintactică mai apropiată de propoziție decît de frază.

În general, am căutat să lărgesc sfera scriitorilor din paginile cărora se pot desprinde texte pentru analiza gramaticală.

În sfîrșit, am reținut sugestia de a renunța la indicarea paragrafelor din Gramatica Academiei, din moment ce volumul de față păstrează și preia structura de bază a acestei gramatici.

În organizarea materialului, s-a ținut seamă de scopul acestui volum de a ajuta la înțelegerea noțiunilor gramaticale și la deprinderea procedeelor de analiză a propoziției. În prezentarea noțiunilor de sintaxă a propoziției s-a stăruit mai puțin asupra descrierii părților de propoziție și mai mult asupra aspectelor care privesc analiza practică. Textele prezentate au rolul de a ilustra diversele aspecte ale propoziției, păstrate în contextul firesc al propoziției și al frazei. De aceea ele pot sluji și în vederea unor analize integrale.

În comentariile privitoare la fiecare parte de propoziție, s-au prezentat apropierea de alte părți de propoziție precum și corespondența cu propoziția subordonată echivalentă.

Volumul acesta se adresează celor care sînt interesați să adîncească problemele de gramatică.

Elevii pot găsi aici explicații care să le ușureze înțelegerea raporturilor sintactice. Prin analizarea textelor date vor ajunge să-și dea seama de varietatea situațiilor în care pot apărea părțile de propoziție în exprimarea scriitorilor noștri. Din analizele prezentate, elevii vor deprinde folosirea argumentului gramatical, de care nu se poate dispensa analiza pe text. Argumentul gramatical presupune însușirea cunoștințelor teoretice de bază și, în același timp, înțelegerea relațiilor dintre diversele părți de propoziție.

Elevii vor întîlni aspecte și categorii noi, în comparație cu cele prezente în manual, pe care le pot lăsa deoparte. Toate acestea pot fi utile însă pentru absolvenții care se pregătesc să dea examen de admitere în învățămîntul superior.

Profesorii, la rîndul lor, pot găsi, în această carte, unele sugestii în legătură cu predarea sintaxei propoziției. Faptele prezentate îi vor determina să acorde mai multă atenție explicării noțiunilor gramaticale predate și, în același timp, să solicite din partea elevilor în mai mare măsură înțelegerea decît memorizarea. Analizele pe text sînt indispensabile pentru însușirea gramaticii, dar în același timp ele pot ajuta la dezvoltarea gîndirii și a deprinderii de a argumenta, deprindere de care nu se poate dispensa nici o disciplină.

Volumul rămîne pentru profesor un material ajutător, din care va lua ceea ce va considera util pentru îmbunătățirea predării gramaticii, în conformitate cu manualul și cu programa școlară. Prezența aspectelor și categoriilor noi în volum este rezultatul obligației de a înfățișa sintaxa propoziției, în ansamblu.

Cercetătorii de specialitate ai gramaticii nu vor găsi aici, dezbaterea unor probleme importante și nici inovații privitoare la terminologie sau la categoriile gramaticale. Volumul și-a propus să se mențină în limitele gramaticii oficiale, dar nu s-a ferit de a semnala și unele aspecte lipsite încă de o rezolvare definitivă.

Deși nu li se adresează, în mod deosebit, specialiștii în gramatică vor găsi în aceste pagini sugestii pentru numeroase direcții de cercetare care merită tot atîtea studii ample și aprofundate. Ei își vor da seama, desigur, că dacă în domeniul gramaticii teoretice s-au făcut progrese remarcabile, în ultimii ani, în legătură cu gramatica practică, prin care înțelegem — în primul rînd — predarea gramaticii în școală, rămîn încă multe de făcut.

Pînă la redactarea unei gramatici pentru marele public, care se lasă atît de mult așteptată, orice lucrare consacrată problemelor de gramatică a limbii române aduce o contribuție mai mică sau mai mare la lămurirea problemelor de gramatică, variate și complexe, prezente în textele luate din scriitorii care au utilizat limba română de-a lungul anilor.

NOȚIUNI DE SINTAXĂ A PROPOZIȚIEI

●

P r o p o z i ț i a este considerată drept cea mai mică unitate sintactică, în sensul că are elementele de bază, necesare pentru a exprima singură „o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv ori volițional".

Din punct de vedere gramatical, esența propoziției o constituie predicativitatea sau predicația, prin care se înțelege raportarea conținutului propoziției la realitatea obiectivă. Predicativitatea sau predicația se realizează, de obicei, cu ajutorul anumitor cuvinte numite predicate, prin care se dau informații privitoare la subiect.

Predicativitatea sau predicația este exprimată prin predicat în cele mai multe cazuri, dar nu în toate. Sînt situații cînd o îmbinare de mai multe cuvinte formează o propoziție chiar fără un predicat exprimat, dacă există raportul sintactic de predicativitate.

1. *Susur mare de lăcuste și de gîze fără număr.* L. BLAGA

În acest vers, predicativitatea este indicată prin prezența subiectului *(susur)*, pronunțat pe un ton ascendent sau suitor.

Alteori, deși predicatul nu este exprimat, prezența lui este pusă în evidență de raportul sintactic al determinantelor.

2. *Laudă semințelor, celor de față și-n veci tuturor.* L. BLAGA

În acest text, *semințelor, celor de față* și *tuturor* nu pot fi decît complemente indirecte. Dacă adăugăm la acestea și complementul direct *laudă*, predicatul poate fi ușor „reconstituit": *aduc*.

Pentru analiza gramaticală interesează, în primul rînd, situația obișnuită, cînd predicatul este exprimat. În ase-

menea împrejurări, existența predicatului condiționează identificarea propoziției. Se poate afirma deci că indicația cea mai prețioasă în analiza propoziției rămîne existența predicatului. De altfel, predicatul este criteriul de bază și în analiza frazei deoarece — după cum se știe — într-un text sînt atîtea propoziții cîte predicate există.

Referindu-ne la rolul predicatului, în identificarea propoziției, am folosit cu bună știință „existență" și am evitat termenul „prezență", sugerînd, în felul acesta, că într-o propoziție interesează, în primul rînd, ideea de predicativitate. O grupare de cuvinte poate forma propoziție chiar dacă predicatul nu este exprimat, deoarece acesta poate fi subînțeles sau eliptic, deci — oricum — predicativitatea sau predicația există.

Partea de propoziție reprezintă unitatea cu care se operează în analiza sintactică a propoziției.

Se înțelege prin parte de propoziție acea unitate formată dintr-un cuvînt sau din mai multe, care, la un loc, în mod unitar, exprimă un raport sintactic îndeplinind o anumită funcție în propoziție.

3. *Străbunii mei cuminți, ce dorm* **în sat**
În țărna *plaiurilor dulci ale Moldovei,*
Atîta moștenire mi-au lăsat:
Ne-nfrînta lor mîndrie țărănească,
Iubirea **pentru vatra** *românească*
Și-amarul mut **din sufletele** *lor...* O. CAZIMIR

În versurile citate, în afară de părțile de propoziție exprimate, în mod obișnuit, printr-un singur cuvînt, există și unele exprimate prin două: *în sat, în țărna, pentru vatra, din sufletele.*

Cele patru substantive arătate sînt precedate de prepoziție care — după cum se știe — nu are funcție sintactică.

În exemplul *Mă plimb în jurul casei*, complementul *în jurul casei* este alcătuit din două părți de vorbire: *în jurul* — locuțiune prepozițională (formată din două cuvinte), *casei* — substantiv. Deprinderea formată în cursul analizelor morfologice de a se analiza cuvînt de cuvînt poate duce la erori, dacă este aplicată și în analiza propoziției. Astfel considerarea substantivului *jurul* drept complement al verbului este gre-

șită, deoarece acest substantiv formează împreună cu prepoziția *în*, care-l precedă, o locuțiune prepozițională. Valoarea de locuțiune prepozițională poate fi evidențiată prin echivalarea cu prepoziția *împrejurul*.

Din discuția de pînă aici rezultă că o bună analiză a părților de propoziție trebuie să ia în considerație și posibilitatea că o parte de propoziție poate fi exprimată și prin mai multe părți de vorbire.

Părțile de propoziție sînt: *subiectul*, *predicatul*, *atributul*, *complementul* (direct, indirect, de agent și circumstanțial de diverse feluri) și *elementul predicativ suplimentar*.

Funcțiile sintactice amintite sînt exprimate, de obicei, printr-o singură parte de propoziție. Există însă și numeroase situații cînd — cu excepția predicatului — celelalte funcții sintactice sînt exprimate prin două sau mai multe părți de propoziție de același fel, care se numesc m u l t i p l e. În acest caz, părțile de propoziție multiple îndeplinesc *aceeași* funcție sintactică pe lîngă *aceeași* parte de vorbire, fiind unite între ele prin raport de coordonare.

Predicat multiplu nu poate exista, deoarece mai multe predicate implică tot atîtea propoziții. În schimb, se poate vorbi de nume predicativ multiplu.

4. *Pescare fără suflet, ce făcuși!*
M-ai prins. Răstorni în barcă pradă rară.
Scoici *sidefii, subțire* **algi,** *amară*
Și irizată **spumă** *sînt acuși.* I. PILLAT

Cele trei nume predicative: *scoici*, *algi*, *spumă* formează un singur predicat nominal deoarece există un singur verb copulativ, *sînt*. Ele formează un nume predicativ multiplu.

În practica analizei, dintre diversele părți de propoziție multiple prezintă un interes deosebit subiectul și numele predicativ multiplu.

Dacă se consideră că sînt mai multe subiecte sau nume predicative, s-ar putea crede că există mai multe propoziții. Dimpotrivă, precizarea că este vorba de un subiect sau nume predicativ multiplu indică o singură propoziție.

Unele părți de propoziție pot fi r e l u a t e sau a n t i c i p a t e prin alte părți de vorbire cu aceeași funcție sintactică. Deosebirea față de părțile de propoziție multiple

constă în faptul că în reluare sau anticipare se folosește, de obicei, o parte de vorbire diferită decît cea de bază, de care este, de regulă, despărțită prin alte părți de vorbire.

5. **Tinerețea** *ne înșală poate* **ca** *pe noi, dar noi nu putem înșela niciciînd tinerețea.* I. AGÎRBICEANU

Dintre părțile de propoziție care pot fi reluate sau anticipate, în texte apar mai frecvent: subiectul, complementul direct și complementul indirect. Explicația reluării sau anticipării acestor părți de propoziție se află în dorința vorbitorului de a sublinia subiectul și obiectul acțiunii.

Un aspect sintactic opus celui care se bazează pe repetare sau reluare este e l i p s a. Se socotește *eliptică* partea de propoziție necesară din punct de vedere gramatical, dar, omisă din text. Elipsa nu este totuna cu subînțelegerea, unde elementul omis a fost enunțat mai înainte. Elipsa este opusul prezenței unui termen, pe cînd subînțelegerea se opune repetiției.

6. *Dunărea bătrînă, biruită de părinții tăi, îți sărută poala și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele răsare, și de unde soarele apune.* A. RUSSO

În a doua propoziție, subiectul *Dunărea* nu mai este repetat, avînd de-a face cu un subiect subînțeles.

7. *În zare zurgălăii de sănii... Suflet nins...* I. PILLAT

În acest poem într-un vers sînt două propoziții eliptice de predicat. Prezența subiectului *zurgălăii* în prima propoziție și a complementului direct *suflet*, în a doua, pun în evidență elipsa celor două predicate, care pot fi: *sună* și *am*. Așa cum rezultă din exemplul dat, elipsa provocată din nevoia de concizie și din dorința poetului de a obține un plus de expresivitate nu afectează comunicarea, deoarece înțelesul global reiese din contextul exprimat.

Elipsa este identificată mai ușor la părțile principale tocmai datorită rolului important pe care acestea îl au în propoziție. Se poate adăuga la aceasta și legătura puternică ce există între subiect și predicat, în sensul că exprimarea unuia presupune pe a celuilalt.

Un alt aspect legat de părțile unei propoziții îl constituie prezența în propoziție a unor cuvinte care nu sînt părți de propoziție propriu-zise. Această situație a fost menționată mai înainte cînd s-a discutat posibilitatea ca o parte de propoziție să fie exprimată prin mai multe părți de vorbire. Din afirmația făcută rezultă că nu orice parte de vorbire poate fi parte de propoziție. Astfel prepozițiile și locuțiunile prepoziționale nu au o funcție sintactică aparte, ci se analizează cu partea de vorbire pe care o precedă.

O situație asemănătoare are și forma pronominală neaccentuată de genul feminin cu valoare neutrală în cazul acuzativ *o* care se înglobează în predicat.

8. *Văzînd eu o vreme ca asta, am șparlit-***o** *la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îmi era de mamă și de năcăjită.* I. CREANGĂ

La fel se întîmplă și cu forma neaccentuată de dativ *i*:

9. *Din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una — două — trei... pe urmă dă-***i** *cu bere, dă-***i** *cu vin, dă-***i** *cu vin, dă-***i** *cu bere.* I.L. CARAGIALE

Tot ca un element înglobat apare și adverbul de negație *nu* cu ajutorul căruia se realizează aspectul negativ al unui verb. În propoziție, *nu* se subliniază și se analizează la un loc cu predicatul.

10. *Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită?...* A. RUSSO

Din punctul de vedere al analizei, prepozițiile și locuțiunile, formele pronominale amintite sau adverbul de negație nu se detașează ca părți aparte, ci se grupează la un loc cu părțile de vorbire care îndeplinesc de fapt funcția sintactică.

În propoziție, se întîlnesc însă și elemente care, deși nu se grupează cu altele, nu sînt considerate părți de propoziție. În această categorie se încadrează părțile de vorbire în vocativ și interjecțiile. De fapt atît interjecția, cît și vocativul, fără să aibă o funcție sintactică propriu-zisă, nu sînt lipsite de rol sintactic. Rolul lor în propoziție constă în a atrage atenția asupra unei chemări adresate cuiva.

Ținînd seama de cele arătate, este indicat ca, în analiza propoziției, să se evite formula „nu are funcție sintactică" și să se arate care este rolul în propoziție al respectivei părți de vorbire.

Deși o parte de propoziție secundară determină, întotdeauna, o parte de vorbire, se constată tendința ca aceasta să fie privită ca parte de propoziție. Astfel, bunăoară, se afirmă greșit că atributul determină subiectul; în realitate, atributul determină un substantiv, indiferent de funcția sintactică a acestuia.

Părțile de propoziție principale au o situație specială, în sensul că ele se raportează numai între ele. Astfel subiectul va arăta întotdeauna cine face acțiunea indicată de predicat, iar predicatul va arăta întotdeauna ce se spune despre subiect.

Deosebirea dintre părțile principale și cele secundare, pe acest plan, interesează mai ales analiza practică, unde identificarea părților principale trebuie să se facă prin raportarea uneia la cealaltă, în timp ce funcția părților secundare se identifică numai prin raportare la părțile de vorbire determinate.

Tendința de a considera determinatul drept parte de propoziție este generată de cadrul sintactic în care se desfășoară analiza propoziției și de faptul că determinatul a fost la rîndul lui analizat, în prealabil, din punct de vedere sintactic.

11. *Gramatica cuprinde o parte dintr-o sferă foarte întinsă, pe care Dicționarul o îmbrățișează întreagă.* B.P.HASDEU

Presupunem că se analizează prima propoziție din frază. După subiect și predicat, vine la rînd *o parte* care este analizat complement direct al predicatului, deși corect este să se vorbească de complementul direct al verbului tranzitiv *cuprinde*. Tot așa *dintr-o sferă* este atribut al substantivului *o parte* și nu al complementului direct; iar *foarte întinsă* este atribut adjectival al substantivului *o sferă* și nu al atributului substantival prepozițional.

Aspectul discutat subliniază, încă o dată, legătura strînsă dintre morfologie și sintaxă, și — în consecință —

că analiza sintactică nu poate fi realizată fără temeinice cunoștințe morfologice.

Părțile de propoziție se împart în p r i n c i p a l e și s e c u n d a r e în raport de importanța în propoziție și de contribuția la realizarea unității sintactice numite propoziție.

Părțile p r i n c i p a l e de propoziție, subiectul și predicatul, constituie, în mod obișnuit, elementele cele mai importante, fără de care nu poate exista o propoziție. Interpretarea acestora ca părți principale se datorește și unei anumite independențe în raport cu celelalte, în sensul că pot exprima singure, fără nici un ajutor, raporturile sintactice care generează propoziția.

Termenul *principal* nu se referă la prezența obligatorie a acestor părți de propoziție, ci la faptul că funcția sintactică exprimată de una din cele două părți o implică, în mod obligatoriu, pe cealaltă, pe planul raportării sintactice.

Implicațiile acestor constatări sînt de maximă utilitate pentru analiza practică, deoarece identificarea unei părți se face prin raportarea la cealaltă parte de propoziție. Identificarea nu depinde, prea mult, de neexprimarea unuia dintre cei doi termeni, deoarece ea se face pe planul raporturilor sintactice fundamentale, prezente în orice propoziție.

Părțile s e c u n d a r e ale propoziției au o importanță mai redusă în ansamblul unitar al propoziției, deoarece neexprimarea lor nu afectează existența propoziției. Raportul sintactic care le caracterizează este subordonarea sau dependența. O parte secundară de propoziție se află în mod obligatoriu în raport de subordonare față de una din părțile principale sau chiar față de o altă parte secundară de propoziție. O parte secundară de propoziție se poate afla și în raport de coordonare dar numai cu o parte secundară.

De împărțirea părților de propoziție în principale și secundare se ține seama în analiza propoziției pentru a se stabili ordinea în care sînt analizate diversele părți ale unei propoziții. Din moment ce părțile principale constituie „minimul necesar pentru existența unei propoziții", este firesc ca analiza propoziției să înceapă cu ele.

În mod obișnuit, în școală, analiza unei propoziții începe cu subliniercea predicatului. În această privință, soco-

52253

BUCUREȘTI LICEUL GHEORGHE LAZĂR BIBLIOTECA

tim că se pot aduce unele îmbunătățiri metodei de analiză. Mai întîi, s-ar putea renunța la termenul de *subliniere* și, o dată cu el, la deprinderea de a „căuta" și „a găsi" predicatul unei propoziții. Considerăm că prima etapă a unei bune analize sintactice constă în *identificarea* predicatului. Identificarea predicatului nu se poate face decît prin raportare la subiect, ceea ce înseamnă că, de fapt, prima etapă în analiza propoziției constă în identificarea simultană a predicatului și a subiectului. Importantă rămîne identificarea; dacă se subliniază predicatul și subiectul, cum ar fi indicat, sau numai predicatul, este o chestiune secundară.

Divizarea în părți principale și secundare interesează analiza pe text numai ca o indicație a ordinii în care se efectuează analiza acestora. În rest, pentru identificarea raporturilor sintactice, părțile secundare sînt tot atît de importante ca și cele principale, deoarece în analiza integrală a propoziției nu se poate lăsa neanalizată nici o parte de propoziție. Privite din punctul de vedere al dificultăților întîmpinate în efectuarea analizei, se poate afirma chiar că părțile secundare de propoziție ridică, uneori, probleme mai numeroase și mai grele.

Raporturile sintactice presupun o legătură atît între părțile de propoziție coordonate, cît și între elementul regent și cel subordonat. Legătura mai strînsă sau mai slabă cu termenul determinat este pusă în evidență prin intonație și punctuație.

Din punctul de vedere al gradului de legătură cu determinatul, părțile secundare de propoziție pot fi considerate i z o l a t e sau n e i z o l a t e.

Sînt considerate i z o l a t e părțile secundare de propoziție care pot lipsi de pe lîngă determinat fără ca înțelesul semantic și sintactic al acestuia să fie afectat. Legătura părții de propoziție izolate cu determinatul este socotită slabă și este marcată grafic prin virgulă, iar în intonație printr-o pauză.

12. *Voi munților mîndri,* **moșnegi cununați**
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stînci
Dorm toate poveștile noastre. O. GOGA

Spre deosebire de determinantul *mîndri* al substantivului *munților*, care nu poate lipsi, determinarea *moșnegi cununați cu stelele bolții albastre* poate fi omisă fără ca înțelesul determinatului să aibă de suferit. Prin intonație și punctuație se evidențiază legătura mai slabă cu substantivul determinat.

Sînt considerate n e i z o l a t e părțile secundare de propoziție care nu pot lipsi de pe lîngă determinat, fără ca înțelesul acestuia să sufere. Legătura părții de propoziție neizolate cu determinatul este mai strînsă. Partea de propoziție neizolată nu se desparte prin virgulă de determinatul său.

13. *Alături de șoimii cu ochii aprinși,*
Din tainica voastră dumbravă,
Se-nalță-ndrăznețe-n lumina din cer
Și visele noastre de slavă. O. GOGA

În această frază se observă, în general, o legătură strînsă a determinantelor cu părțile de vorbire la care se referă. Singurul determinant izolat, în această frază, este *din tainica voastră dumbravă*. Izolarea acestuia este impusă și de locul pe care-l ocupă: se află înaintea verbului determinat *se-nalță*.

P r o p o z i ț i a și f r a z a sînt două unități sintactice între care există asemănări și deosebiri.

Propoziția se apropie de frază prin conținut, deoarece aceeași comunicare poate fi realizată atît prin propoziție, cît și prin frază. Întinderea și dezvoltarea frazei nu afectează prea mult comunicarea din punctul de vedere al conținutului. Astfel între propoziția *Elevul pregătit răspunde fără ezitări* și fraza *Elevul care se pregătește bine răspunde fără să ezite* nu există deosebiri esențiale de conținut.

Deși asemănătoare din punctul de vedere al conținutului, cele două unități sintactice nu pot fi confundate. Distincția netă între propoziție și frază o realizează existența predicatelor: propoziția nu are niciodată decît un singur predicat, iar fraza are întotdeauna mai mult de un predicat.

Propoziția se apropie de frază și din punctul de vedere al raporturilor sintactice, deoarece în amîndouă pot exista raporturi de coordonare și de subordonare.

Pe planul coordonării, propoziția se aseamănă foarte mult cu fraza, deoarece alături de folosirea juxtapunerii se utilizează aceleași mijloace de legătură: conjuncții și locuțiuni conjuncționale.

Pe planul subordonării, propoziția folosește mai ales flexiunea, în timp ce fraza recurge cu deosebire la conjuncții. Există însă o mare asemănare între terminologia folosită pentru denumirea părților de propoziție și cea a propozițiilor subordonate. Asemănarea nu se reduce însă la terminologie, ci privește chiar raporturile sintactice. Astfel toate propozițiile subordonate corespund părților de propoziție, în sensul că îndeplinesc pe lîngă propoziția regentă exact funcția părții de propoziție pe lîngă un determinat.

Pentru analiza pe text, corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate ale unei fraze este de mare importanță, întrucît ușurează înțelegerea și identificarea propozițiilor subordonate. De un mare ajutor este și terminologia asemănătoare folosită în ambele unități sintactice.

Între părțile de propoziție și propozițiile subordonate care corespund acestora există, însă, și deosebiri. Astfel subiectiva și predicativa sînt propoziții subordonate, deși corespund celor două părți principale de propoziție. Se poate semnala, de asemenea, o nepotrivire între numărul părților de vorbire și numărul propozițiilor subordonate. În timp ce, în propoziție, există douăzeci de părți propriu-zise, în frază sînt douăzeci și una de propoziții subordonate. Este adevărat însă că diferența de o categorie în plus în sintaxa frazei reprezintă dezvoltarea unei subcategorii existente și pe planul propoziției. Este vorba de faptul că, în propoziție, circumstanțialul consecutiv este numai o subcategorie a circumstanțialului de mod, iar în frază devine o subordonată separată de circumstanțiala de mod. Pe de altă parte, în sintaxa frazei, în cadrul subordonatei circumstanțiale de mod, apare, în plus, propoziția circumstanțială comparativă condițională.

Dacă se cercetează corespondența dintre propoziție și frază, din punctul de vedere al viabilității categoriilor, se constată că unele categorii sînt mai bine dezvoltate pe planul frazei, iar altele pe planul propoziției. Astfel, în sintaxa propoziției, trei complemente circumstanțiale sînt atît de slab reprezentate, încît pentru identificarea lor se apelează,

în mod obișnuit, la analogia cu propoziția subordonată corespunzătoare. Acestea sînt complementele circumstanțiale: consecutiv, condițional și concesiv.

Este adevărat, însă, că și în frază pot fi întîlnite subordonate insuficient dezvoltate și slab reprezentate, pentru a căror identificare este nevoie să se apeleze la corespondența cu complementele respective. Acestea sînt: completiva de agent și circumstanțiala instrumentală.

SUBIECTUL ȘI PREDICATUL

În lucrarea de față, pentru a prezenta și a discuta părțile de propoziție, s-a respectat ordinea consacrată de gramaticile existente. Atît subiectul cît și predicatul figurează în capitole separate unde sînt prezentate și discutate aspectele care le privesc pe fiecare. Ținîndu-se seama însă de obiectivul principal al acestei lucrări, de a se ocupa, în special, de problemele privitoare la analiza practică a propoziției, s-a considerat utilă o prezentare în comun a aspectelor mai importante care privesc cele două părți principale de propoziție, subiectul și predicatul.

Privite din punctul de vedere al analizei practice, subiectul și predicatul se prezintă ca două părți de propoziție intim legate între ele, atît pe planul conținutului, cît și al formei.

În mod obișnuit, se recunoaște importanța rolului predicatului pentru existența propoziției. Din punctul de vedere al analizei, însă, tot atît de important este și rolul subiectului, pe care-l presupune predicația. Raportarea conținutului dintr-o comunicare la realitatea obiectivă presupune existența subiectului.

Legătura dintre subiect și predicat, pe planul conținutului, rezultă din raportul de inerență ce se stabilește între aceste părți de propoziție. Raportul de inerență se bazează pe relația de un tip cu totul special, întîlnită numai între subiect și predicat, care presupune o integrare a unuia în celălalt. Raportul de inerență dintre subiect și predicat se manifestă în felul cum sînt definite cele două părți de propoziție: predicatul este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect, iar subiectul este partea de propoziție principală care arată cine face acțiunea predicatului verbal sau la cine se referă predicatul nominal,

Determinarea reciprocă dintre subiect și predicat, prezentă în definirea celor două părți de vorbire, se oglindește cel mai bine în potrivirea de formă dintre ele, adică în acord.

Legătura de tip special dintre subiect și predicat duce la o egalitate mai mult sau mai puțin evidentă. Dacă pentru conținutul exprimat în propoziție se poate considera că predicatul deține o oarecare întîietate, dimpotrivă, din punctul de vedere al construcției gramaticale, subiectul are întîietate deoarece el impune, prin acord, forma predicatului.

Pe planul analizei sintactice, încercarea de a stabili un raport ierarhic trebuie să facă loc identificării simultane a ambelor părți de propoziție. Analiza unei propoziții este completă și corectă numai dacă se analizează predicatul prin raportare la subiect, punîndu-se în evidență rolul sintactic pe care îl îndeplinește, în propoziție, fiecare parte principală de propoziție.

De altfel rolul lor de părți principale se bazează tocmai pe poziția deosebită pe care o au în propoziție. Importanța lor în propoziție nu decurge numai din opoziția față de părțile secundare, ci și din gradul de independență și chiar din capacitatea de a forma singure o propoziție.

În continuare prezentăm cîteva dintre aspectele mai semnificative ale problemei legăturii dintre subiect și predicat.

Acordul predicatului cu subiectul reprezintă expresia gramaticală a legăturii de determinare reciprocă dintre cele două părți principale de propoziție. Vorbind de acord trebuie să se țină seama, în primul rînd, că predicatul se orientează după subiect, nu invers. Este bine, de aceea, să se păstreze formularea *acordul predicatului cu subiectul* și să nu se recurgă la construcțiile neclare și, deci, nerecomandabile: „acordul dintre predicat și subiect" și „acordul dintre subiect și predicat".

Acordul predicatului cu subiectul este o problemă care interesează deopotrivă analiza subiectului și a predicatului. Acordul poate să constituie, uneori, un procedeu util nu numai pentru sintaxa propoziției, ci și pentru sintaxa frazei.

14. *Era o lună plină în fiecare baltă,*
Și-n fiecare undă o piatră de rubin. G. TOPÎRCEANU

Dacă se analizează cu atenție textul de mai sus, se constată că el cuprinde două propoziții, nu una. Argumentul decisiv pe care se bazează această afirmație se referă la acordul verbului predicativ *era*. Forma de singular pe care o are verbul impune un subiect exprimat prin singular și acesta nu poate fi decît *o lună*. Celălalt substantiv, *o piatră*, care este în nominativ, nu poate fi interpretat ca al doilea element al unui subiect multiplu, fiindcă atunci predicatul ar fi fost exprimat printr-un verb la plural. În concluzie, singura soluție posibilă este să presupunem subînțelegerea aceluiași verb predicativ *era* în a doua propoziție, de altfel coordonată copulativă legată prin *și* cu prima.

Cercetarea felului cum se realizează acordul pe planul frazei poate oferi prilejul de a urmări acordul la diverse tipuri de verbe.

15. *Și peste tot orice zgomot de viață se stinsese; tot* furnicarul *de oameni ce cu puțin mai înainte* **se zvîrcolise** *în spasmele furiei nebunești* **părea** *că* **fusese înghițit** *de pămîntul căscat deodată sub picioarele lor.*
E. GÎRLEANU

Deși subiectul *furnicarul* este exprimat printr-un substantiv care indică o colectivitate și are și un determinant la plural, *de oameni*, scriitorul păstrează acordul gramatical de-a lungul întregii fraze, pentru toate cele trei predicate: *se zvîrcolise, părea, fusese înghițit*. În cazul verbului predicativ *se zvîrcolise*, nu incomodează faptul că subiectul gramatical este pronumele relativ *ce;* din punctul de vedere al acordului pronumele este la singular deoarece ține locul substantivului *furnicarul*. Acordul gramatical se observă și la verbul cu valoare copulativă *părea* sau la verbul la diateza pasivă *fusese înghițit*.

Se poate afirma că *acordul* este un procedeu complex care privește atît propoziția, cît și fraza.

Dintre diversele aspecte pe care le presupune acordul, prezentăm îndeosebi pe cele care privesc mai de aproape analiza propoziției.

Unul dintre aspectele întîlnite frecvent în sintaxa propoziției se referă la acordul predicatului cu numărul la care se găsește substantivul cu funcție de subiect.

16. **Stau munți** *cu chiparoși pe cer, pe mare.*
Păstorii *de milenii* **zic** *din fluier.*
Fecioare *la fîntînă tot* **așteaptă,**
De mii de ani, **urciorul să se umple.** I. PILLAT

În strofa citată, sînt patru substantive în nominativ cu funcție de subiect: *munți, păstorii, fecioare, urciorul*, primele trei la numărul plural, ultimul la singular. Verbele cu funcție de predicat au numărul substantivelor cu funcție de subiect, la care se referă: *stau, zic, așteaptă, să se umple;* (primele trei verbe sînt la plural, iar ultimul este la singular).

Cînd subiectul este exprimat prin pronume, acordul predicatului verbal cu subiectul ia în considerație, pe lîngă număr, și persoana.

17. *Ne-am așezat pe-aceeași bancă,*
Tu *într-un capăt,* **cu** *în celălalt,*
Tu *scrii cu-o creangă pe asfalt;*
Eu *stau cu păru-n ochi, ca o țigancă,*
Și strîng din dinți, și din pleoape strîng —
De frică să nu plîng. O. CAZIMIR

Toate predicatele din acest text au ca subiecte pronume personale de diverse persoane: întîi plural, a doua singular, întîi singular. Neexprimarea pronumelor, în unele situații, nu afectează acordul, deoarece este vorba de subiecte incluse.

Cînd predicatul verbal este exprimat printr-un verb la diateza pasivă, pe lîngă persoană și număr, acordul se face și în raport cu genul și cazul părții de vorbire cu funcție de subiect.

18. *La alt teatru nu fusesem iar la cinema iluzia pe care o aveam că e ceva real era așa de mare că nu aveam o idee foarte clară în ce fel un actor* **e luat** *și* **pus** *să joace.*
M. PREDA

Predicatele *e luat* și (e) *pus*, exprimate prin verbe la diateza pasivă, se acordă cu subiectul la care se referă, *un actor*. Acordul se face în număr, gen și caz. Pentru a se pune în evidență acordul se poate schimba genul subiectului înlocuindu-se *un actor* cu *o actriță*. Ca urmare a acestei înlocuiri, predicatele ar avea forma: *e luată* și *e pusă*. De asemenea,

dacă în loc de *un actor* ar fi *actorii*, predicatele ar avea formă de plural.

Predicatul se pune la plural cînd subiectul este multiplu:

19. *Prin aerul de cleștar*
stîncile, brazii, munții, lacurile *toate*
chiar cele mai depărtate
se conturează *mai clar.* L. BLAGA

În limba literară folosită de scriitori, mai ales în secolul trecut, pot fi întîlnite exemple de predicat pus la singular chiar pe lîngă un subiect multiplu. Explicația trebuie căutată în faptul că autorii simt că termenii subiectului multiplu se suprapun într-unul singur. În limba literară actuală asemenea construcții nu mai apar, deoarece sînt considerate dezacorduri gramaticale.

20. *Zarzării înfloriseră și* **mirosul** *florilor lor,* **mirosul** *rozetelor și-al zarnacadelelor se* **împrăștia** *adormitor.* E. GÎRLEANU

Predicatul verbal se pune la singular și cînd subiectul este format din termeni în raport de coordonare disjunctivă.

21. Reluarea *sau* **anticiparea** *complementului prin pronume* **este** *un fenomen care s-a dezvoltat treptat în ultimele secole.*
GR. A II, 146

Aceeași situație apare și cînd subiectul este format din mai mulți termeni legați între ei prin coordonare copulativă negativă:

22. *Atunci cînd el era un tinerel zugrav de icoane de șaptesprezece ani, mîna lui, pe care n-o* **călăuzise nici învățătura, nici sfaturile,** *a înfățișat cu o deplină siguranță, în preajma Sfinților stîlciți ai bizantinismului corcit de dăunăzi, scena Izvorului Tămăduirii.* N. IORGA

Pe marginea ultimelor exemple se pot face unele precizări. Dacă ne conducem după faptul că predicatul se acordă numai cu unul dintre subiecte, avem impresia că s-ar putea face două propoziții: *reluarea... este un fenomen* și *anticiparea este un fenomen.*

În realitate, numai dacă păstrăm un singur predicat apare clar raportul disjunctiv dintre cele două subiecte. Aceeași acțiune poate fi făcută ori de un subiect, ori de altul.

Aceeași discuție se poate face și în legătură cu coordonarea copulativă negativă, unde negația este mai puternică decît valoarea copulativă.

O situație deosebită există în propozițiile unde subiectul este legat prin locuțiunea prepozițională, *împreună cu*, de o altă parte de propoziție. De această dată acordul predicatului este hotărîtor pentru analiza corectă a propoziției.

Dacă predicatul se află la singular acordîndu-se numai cu subiectul propriu-zis, partea de propoziție introdusă prin *împreună cu* este complement circumstanțial sociativ: *Mama împreună cu copilul său merge la dispensar.*

Dacă predicatul se află la plural înseamnă că partea de propoziție legată prin *împreună cu* este considerată ca făcînd parte din subiect. În consecință, *împreună cu* are valoare de locuțiune conjuncțională coordonatoare copulativă legînd doi termeni ai aceluiași subiect multiplu: *Mama împreună cu copilul merg la dispensar.*

Aceeași situație poate fi întîlnită, mai rar, în cazul prepoziției *cu*.

23. *Și mergînd așa,* **iepurașul** *cu* **gîndul** *își* **vorbesc.**
E. GÎRLEANU

În exemplul citat, predicatul s-a pus la plural, deoarece *gîndul* a fost simțit ca cel de-al doilea element al unui subiect multiplu. Prepoziția *cu* are valoarea lui *și* copulativ.

În problema acordului, în privința predicatului verbal se manifestă numeroase abateri care pot fi discutate.

În primul rînd, deși a crescut preocuparea pentru aspectul mai îngrijit al limbii folosite în scris și oral, apar, totuși, numeroase dezacorduri flagrante.

24. **Urletele** *lui le* **tulbura** *liniștea nopții, le* **curma** *somnul și-i* **făcea** *să tresară speriați, în pat.* E. GÎRLEANU

25. **Storurile** *lăsate în jos și* **zumzetul** *molcom dindărătul lor* **vestea** *o zi văratică, răzlețită printre zilele primăverii.*
I. TEODOREANU

În aceeași categorie, intră dezacordurile care rămîn abateri, chiar dacă există anumite explicații care pot fi invocate.

Astfel numeroase exemple de predicate neacordate cu subiectul pot fi întîlnite în cadrul verbelor reflexive sau reflexive pasive.

26. **Se auzea cotcodăcitul** *găinilor*, **guruitul** *hulubilor*, **piuitul** *vrăbiilor și alte* **sunete** *blajine sau istețe*. I. TEODOREANU

În asemenea situații, greșeala se datorește faptului că substantivul enunțat după predicat este considerat complement direct. Se poate adăuga și faptul că s-a enunțat mai întîi predicatul fără să fi existat, în prealabil, subiectul ca punct de orientare.

Alteori, s-ar putea ca scriitorul să fi acordat valoare adverbială lui *și*. Este adevărat însă că, într-o asemenea poziție, înaintea lui *și* ar fi trebuit să se pună virgulă:

27. *Mie-mi place* **dreptatea** *și* **omenia.** L. REBREANU

În privința acordului după număr, la predicatul verbal există și unele excepții. Cauzele acestor excepții de la regulile acordului în număr se datoresc *înțelesului* sau *atracției*.

Acordul după înțeles se manifestă mai ales cînd predicatul este la numărul plural. Astfel se pune la plural predicatul al cărui subiect este exprimat printr-un substantiv cu sens colectiv urmat de un determinant la plural.

28. *Iar pe la mese,*
Rînd pe rînd,
O ceată *de amanți artiști —*
Toți nențeleși și mari,
Toți Criști
Își **beau** *iubirea, fredonînd*
Romanța celor ce se vînd. I. MINULESCU

Uneori, în frază, influența înțelesului nu acționează asupra predicatului din prima propoziție.

29. *În aer* **un popor** *întreg de rîndunele* **se pregătește** *de plecare;* **s-au adunat** *rînd pe rînd de prin părțile acestea, și,*

de bucurie, în zbor nebun, **străbat** *văzduhul ca niște săgeți.* **Atrase** *de întinsul sclipitor al iazului, ele se lasă deasupra lui, ca o perdea.* E. GÎRLEANU

De unde, în prima propoziție, acordul este gramatical: *un popor... se pregătește*, în propoziția următoare apare acordul după înțeles: (**un popor de rîndunele**)... *s-au adunat*. De remarcat că și mai departe, în restul frazei, autorul păstrează subiectul logic „rîndunele", după cum dovedește acordul următoarelor elemente: **străbat, atrase.** De altfel, în ultima propoziție subiectul este exprimat prin pronumele personal de plural *ele*, care ține locul subiectului, după înțeles, *rîndunele*.

Acordul după înțeles se întîlnește și cînd subiectul este exprimat prin substantive care indică o cantitate, apropiate pe nedrept de numerale ca: *grup, mulțime, noian, potop, puzderie, serie, duzină* etc. Tot aici trebuie trecute și substantivele care arată o parte fiind determinate de un partitiv: *jumătate, sfert, parte* etc.

30. **Un grup** *de scriitori* **au luat inițiativa** *unei acțiuni pentru strîngerea fondurilor necesare ridicării unui monument în amintirea lui Eminescu.* CAMIL PETRESCU

În toate situațiile amintite, acordul gramatical este preferabil. De altfel, de obicei, scriitorii preferă acordul gramatical în scrisul lor, după cum rezultă din exemplele următoare, care s-ar putea mult înmulți.

31. **O mulțime** *de boieri și de negustori* **umbla** *printre dînșii călcîndu-i în picioare și arătîndu-i cu degetul ca pe niște vite.* V. ALECSANDRI

32. *Vai, imensa* **majoritate** *a scriitorilor* **a fost** *împotriva acestui proiect.* CAMIL PETRESCU

33. *Pe deasupra culmilor,* **o puzderie** *de vipere lichide* **alergă** *printre stînci, mușcîndu-le cu furie, și sfărîmîndu-și gura în muchiile lor de cremene.* G. BOGZA

Dacă acordul predicatului cu un subiect la singular urmat de un determinant la plural poate fi justificat prin acordul după înțeles, punerea predicatului la plural cînd

subiectul este un substantiv la singular fără un determinant la plural nu are nici o justificare și este considerată greșeală indiscutabilă.

Predicatul se pune la plural și atunci cînd subiectele sînt exprimate prin anumite pronume. Cînd subiectul este exprimat prin pronumele negative sau nehotărîte: *fiecare*, *cîte unul*, *nimeni*, *nici un(ul)* etc. urmate de un atribut cu sens partitiv:

34. *Din țara-n care palmierii*
Vestesc arabilor furtuna
Și caravanelor pierdute
Că **nu** *se mai* **întorc nici una.** I. MINULESCU

O altă abatere de la regulile acordului este a c o r d u l p r i n a t r a c ț i e. În acest caz, acordul nu se face cu subiectul, deoarece o altă parte de propoziție se impune atenției vorbitorului ceea ce face ca predicatul să se simtă atras tocmai de aceasta. Astfel, de obicei, se spune *Două sute de lei este o sumă*, deși este evident că subiectul *lei* fiind la plural, verbul copulativ ar fi trebuit să aibă forma corespunzătoare numărului plural, *sînt*.

Pe seama acordului prin atracție trebuie pusă și situația subiectului multiplu format din două elemente: primul la singular și mai apropiat de predicat, al doilea la plural, dar mai depărtat.

35. *Mai încolo, la o piuă, unde se opresc caii pentru adăpat* **se aude** *în neagra singurătate pustie* **foșnetul** *răpezit al apei și* **bufniturile** *surde ale maiurilor pe sumane.*
N. IORGA

Acordul prin atracție se manifestă și asupra verbului copulativ urmat de un nume predicativ la plural. Acțiunea de atracție este și mai puternică la numele predicativ multiplu, exprimat prin substantive la plural:

36. *Știa că* **tot** *ce gîndește acum* **erau prostii, copilării, halucinații** *ale foamei și frigului, dar toate îi făceau o plăcere ciudată ca o carte cu poze, răsfoită alături de Dănuț, în seri de iarnă.* T. POPOVICI

Dintre variatele și numeroasele aspecte ale acordului am semnalat aici cîteva dintre cele mai frecvente și mai importante.

În general, acordul predicatului cu subiectul constituie o problemă importantă a sintaxei propoziției, mai ales sub aspectul unei continue îmbunătățiri a exprimării.

Este bine ca acordul să fie socotit de toți vorbitorii limbii române drept o regulă sintactică importantă.

Abaterile și excepțiile constatate în scrisul autorilor pot fi explicate și justificate, într-un fel sau în altul, dar nu pot fi considerate nicidecum exemple de urmat. Caracterul normativ al limbii române literare actuale determină o grijă sporită în legătură cu corectitudinea exprimării scrise și orale.

L o c u l subiectului și al predicatului reprezintă un aspect care confirmă, încă o dată, legătura dintre aceste părți de propoziție, deoarece orice observație referitoare la una din cele două părți o privește și pe cealaltă.

Deși în limba română ordinea cuvintelor, în propoziție, nu este fixă, există totuși o dispunere obișnuită a părților de propoziție: subiect — atribut — predicat — complement direct și indirect, complemente circumstanțiale.

În ceea ce privește ordinea părților principale de propoziție, în mod obișnuit, subiectul se află înaintea predicatului.

37. *Iarba, munții, apele, cerul*
Mi-au intrat în sînge
Și-acum aștept
Să-și facă efectul. M. SORESCU

Ordinea obișnuită se schimbă ori de cîte ori accentul propoziției cade pe predicat, care este rostit pe un ton mai înalt.

38. *Să oprească! zbiară și mai tare Goe, bătînd din picioare.*
Mi-a zburat pălăria! Să oprească!!! I.L. CARAGIALE

Dintre numeroasele situații în care ordinea părților principale este inversată pot fi amintite cîteva mai importante.

Astfel, în propozițiile exclamative predicatul se află pe primul loc pentru a se atrage atenția asupra acțiunii.

39. *Să nu dea Dumnezeu cel sfînt,*
Să vrem noi sînge, nu pămînt! G. COȘBUC

Predicatul se așază, de asemenea, înaintea subiectului în propozițiile care încep cu un complement circumstanțial.

40. *În pacea veselei amiezi,*
Pe-o coastă, lîng-o pădurice,
Zburdau pe iarbă miei și iezi
Ca în Arcadia ferice. AL. PHILIPPIDE

Ordinea inversată poate fi întîlnită și în propozițiile subordonate introduse prin adverbe relative.

41. *Cînd auzeam* **noi** *pe moș Luca pomenind cu drag de casă, și cînd mai vedeam cum rămîn* **satele** *și* **locurile** *frumoase în urmă, și tot altele necunoscute se înfățoșează, înainte-ne, supărarea noastră crește la culme!* I. CREANGĂ

Predicatul se așază înaintea subiectului, cînd este exprimat printr-un verb de declarație și este folosit după vorbirea directă.

42. *Nu ai putea să-i faci un semn lui Dimianu și să-l poftești puțin la masa noastră?* **spuse** *bătrîna către fratele ei, care fuma încruntat ca de obicei.* CAMIL PETRESCU

Și în situația predicatului nominal ordinea firească este subiect — verb copulativ — nume predicativ.

43. *Nici pentru tineri viața nu-i nesfîrșit de lungă —*
Ea nu așteaptă-n poarta intimului banchet.
De timpuriu gîndește să faci ceva durabil
Dacă nu vrei să putrezești încet. N. LABIȘ

Dar chiar și pentru predicatul nominal, schimbările de așezare sînt frecvente. Astfel pot fi întîlnite situații cînd subiectul se află între numele predicativ și verbul copulativ:

44. *Mai liber* **nimeni** *nu-i pe lume*
Ca luptătorul în atac. N. LABIȘ

Alteori, pe lîngă așezarea numelui predicativ înaintea verbului copulativ la un timp compus, se poate intercala între ele chiar adverbul cu valoare de conjuncție subordonatoare.

45. *Mi-ești drag, copil ce rîsul ți-l tăinuiești cu palma*
Spre-a nu mîhni bătrînul, naivul ăsta blînd.
Eu știu, bătrîn **cînd** *fi-vei, copiii nu vor rîde*
De tine, ascultîndu-te, nicicînd. N. LABIȘ

Din cele cîteva situații amintite, rezultă că locul ocupat de subiect și predicat, în cadrul propoziției, poate fi schimbat în situații foarte diverse.

Pentru analiza propoziției, locul ocupat de subiect sau de predicat poate fi luat în discuție, dar fără să poată constitui un criteriu de identificare.

În schimb, ordinea are o importanță decisivă pentru distincția dintre subiect și apoziție. În mod obișnuit, apoziția stă după elementul determinat. Deci între două substantive în nominativ, așezate unul după altul, cel dintîi este întotdeauna subiect și joacă rolul determinatului, iar cel de-al doilea este apoziție cu rol de determinant.

46. *El? el?... el? răcni Pricor* **telegrafistul,** *răsturnînd o sticlă cu vin, pe care o ridică atît de repede încît un pic de vin nu se vărsă.* B. ȘT. DELAVRANCEA

47. *Desființat sau convertit! zise telegrafistul* **Pricor,** *aducînd mîna, ca și cum ar fi tras pe cineva de păr.*
B. ȘT. DELAVRANCEA

La distanță de cîteva rînduri, scriitorul schimbă ordinea celor două cuvinte, transformînd subiectul *Pricor*, în apoziție, și apoziția *telegrafistul*, în subiect.

Prin aceste citate, s-a ilustrat afirmația privitoare la importanța pe care o are locul în distingerea subiectului de apoziție.

P u n c t u a ț i a constituie un alt aspect care interesează, în mod egal, subiectul și predicatul. Întrucît punctuația este un auxiliar grafic al sintaxei, cunoașterea ei poate ajuta la efectuarea unei analize în bune condiții.

Cea mai importantă regulă privitoare la subiect și predicat are un caracter obligatoriu: *niciodată subiectul nu se desparte prin virgulă de predicat.*

48. *Hoții* **înaintară** *în pădure, iar Dinu și comandantul idicliilor* **așternură** *un covor de Țarigrad, sub un păr sălbatic și, aprinzîndu-și ciubucele, se trîntiră la umbră, ca să se odihnească.* N. FILIMON

Regula conform căreia nu se pune virgulă între subiect și predicat reprezintă o indicație care poate ajuta la analizarea unui text.

49. *Cînd, vara, fulgeră și tună,*
Eu nu mă-nchid cu spaimă în odaie,
Ci ies, cu capul gol, în vînt și-n ploaie... O. CAZIMIR

Virgula așezată, în primul vers, după cuvîntul *vara* atrage atenția asupra faptului că *vara* nu este subiect, ci complement circumstanțial de timp exprimat printr-un substantiv cu valoare adverbială.

Există totuși situații cînd în text, mai ales în poezii, pot fi întîlnite virgule între subiect și predicat. În asemenea împrejurări, virgula nu mai este un semn de punctuație care interesează gramatica, ci un semn stilistic prin care se urmărește o anumită evidențiere sau intonare a cuvintelor.

50. *Ea ține firul ce măsoară*
Genunile de sub picioare,
Dar nici o clipă n-o-nfioară,
Vultorile spăimîntătoare. V. VOICULESCU

Virgula pusă la sfîrșitul celui de-al treilea vers desparte predicatul *înfioară* de subiectul său *vultorile.*

Dacă subiectul este multiplu, se pune virgulă între elementele coordonate copulative, cînd ele sînt juxtapuse:

51. *Cu legănări abia simțite și ritmice, încet-încet,*
Pe pajiștea din fața casei, **caișii, zarzării** *și* **prunii,**
Înveșmîntați în haine albe, se clatină în fața lunii,
Stînd gata parcă să înceapă un pas ușor de menuet.
D. ANGHEL

În aceeași situație se găsesc părțile subiectului multiplu, însoțite de determinări.

52. *Dar, oricît* **sclipesc** *pe tine* p l a i u r i, c e r, *întreaga* f i r e,
Tristă ești *și* **neferice,** *căci la noi nu* e i u b i r e.
P. CERNA

Ultimele două elemente din subiectul multiplu pot fi legate prin conjuncția coordonatoare copulativă *și*:

53. *Numai* f e r i g e l e *ude,*
P u t r e g a i u l *și* b u r e ț i i
Își **trimet** *mirezme crude*
În desimea groasă-a cetii. G. TOPÎRCEANU

Elementele unui subiect multiplu pot fi despărțite prin virgulă sau pot fi legate prin conjuncția coordonatoare copulativă *și*.

54. **Palpită** *în visul semințelor*
u n f o ș n e t *de cîmp* **și** a m i e z i *de grădină,*
u n v e a c *pădureț,*
p o p o a r e *de frunze,*
și - u n m u r m u r *de neam cîntăreț.* L. BLAGA

De notat că virgula de la sfîrșitul celui de-al patrulea vers nu este justificată, din punct de vedere gramatical, deoarece se află în fața unui *și* copulativ. Folosirea virgulei trebuie să fie pusă pe seama intenției poetului de a marca sfîrșitul versurilor interioare sugerînd, prin pauza indicată, o intonație specială.

Între subiect și predicat se poate intercala o parte de propoziție. Partea intercalată se pune între virgule. De reținut că cele două virgule sînt puse pentru a marca intercalarea și nu au calitatea de a despărți subiectul de predicat. Omiterea unei virgule într-o asemenea construcție constituie o greșeală. Se recomandă, de aceea, ori de cîte ori simțim nevoia să punem o virgulă înaintea predicatului, să verificăm dacă subiectul acestuia se află înainte.

55. *Deasupra* **crește** i a r b a , **înfloresc** f l o r i l e *și* **se înalță** a r b o r i , *și pretutindeni în acest dulce colț de pustietate aromită, pe marginea drumului, de-a lungul îngrăditurii, pe cerdace și pe polițe, la ferești, în tot lungul arhondaricului,* **trăiesc,** *an de an, bucurînd privirile maicilor și ale drumeților,* m u ș c a t e l e *roșii și trandafirii,* g a r o a f e l e *catifelate, sfioșii* t o p o r a ș i *cu inima de aur,* o c h i u l - b o u l u i *deschis spre lumină,* c o n d u r a ș i i *de ceară,* g u r a - l e u l u i *cu potirul închis și învoalbele* n a l b e *cu trunchiurile înalte.* N. IORGA

În această frază, primele trei subiecte — *iarba, florile, arbori* — sînt așezate după predicate și nu sînt despărțite prin virgulă. Între predicatul *trăiesc* și primul termen al subiectului său multiplu *mușcatele,* se află două intercalări puse între virgule: *an de an* și *bucurînd privirile maicilor și ale drumeților.*

De reținut că scriitorul pune virgulă între părțile coordonate ale subiectului multiplu, folosind conjuncția *și* numai între ultimele două părți ale subiectului multiplu. Numai dacă se ține seama de acest principiu se evită greșeala de a socoti cuvîntul *trandafirii* drept substantiv. De fapt cuvîntul este pluralul adjectivului *trandafiriu* și este legat prin conjuncția coordonatoare copulativă *și* de celălalt atribut adjectival *roșii*; ambele determinante ale substantivului *mușcatele.*

În legătură cu punctuația propoziției privitoare la subiect și predicat, se poate menționa folosirea virgulei în locul unui verb subînțeles, care — de cele mai multe ori — este *a fi.*

56. *Curtea, îngrădită cu nuiele de alun.* B. ȘT. DELAVRANCEA

● SUBIECTUL

„Subiectul este partea de propoziție care arată cine săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul verbal sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată prin numele predicativ“[1].

[1] Definițiile date părților de propoziție sînt reproduse după Gramatica Academiei.

Pentru o cît mai bună înțelegere a categoriei subiectului pot fi reținute următoarele trăsături principale:

— este *parte principală* de propoziție,

— se află în *cazul nominativ*,

— despre subiect *se spune ceva cu ajutorul predicatului*.

Subiectul este considerat p a r t e p r i n c i p a l ă de propoziție deoarece împreună cu predicatul condiționează existența propoziției. Calitatea de parte principală a subiectului este recunoscută, în general, de toți cercetătorii aspectului teoretic. Pe planul analizei practice, se constată însă că rolul de parte principală este atribuit, de cele mai multe ori, numai predicatului.

Plusul de importanță acordat predicatului are o oarecare justificare în situația specială pe care o deține subiectul în limba română, unde prezența lui în propoziție nu este neapărat obligatorie. Pornind de la această situație s-a ajuns să se considere că, pentru analiza propoziției, este de ajuns dacă se identifică numai predicatul. S-a constituit chiar un principiu metodologic care indică sublinierea predicatului drept singurul procedeu de identificare a propoziției.

În realitate, numai printr-o analiză a ambelor părți principale se obține o identificare completă atît pe plan gramatical, cît și semantic.

57. *Se duc pe Dunăre la vale*
C a i c e - *n roz și-n alb vopsite.* I. MINULESCU

În exemplul citat, predicatul *duc* poate fi corect analizat din punct de vedere gramatical și semantic numai prin raportarea la subiectul său *caice*.

Raportarea la subiect reprezintă uneori unica posibilitate de a identifica predicatul neexprimat, dar prezent și, în consecință, chiar propoziția.

58. *Prinse veste de viața*
ce se-ncinge, rug, în umbra,
unde ne-am întins, t u *basmul,*
e u *ardorile și țundra.* L. BLAGA

Analiza atentă a predicatelor și a subiectelor din ultimele două versuri ale strofei citate ne arată că există trei

propoziții și nu una cum ar putea crede cine este obișnuit să se bazeze numai pe sublinierea predicatului. Prima propoziție este *unde ne-am întins*, cu subiectul inclus, *noi;* a doua: *tu basmul*, cu predicatul subînțeles *(ți-)ai întins;* a treia: *eu ardorile și țundra*, cu predicatul subînțeles *(mi-)am întins.*

Identificarea ambelor părți este și mai necesară în propozițiile foarte dezvoltate, unde nu numai subiectul și predicatul au determinante, ci și determinantele, la rîndul lor.

59. *În dumbrăvi* **încremeneau**
stinse-n scrum de vise
ca-ntr-o lume de cristal
s e v e l e *închise.* L. BLAGA

Se poate reține, deci, în legătură cu situația de parte principală a subiectului, că — în analiza propoziției — subiectul este tot atît de important ca și predicatul. Pentru a determina formarea unei bune metode de analiză este necesar să se pretindă semnalarea și identificarea subiectului în toate situațiile existente în texte.

Acest principiu metodologic este cu atît mai ușor de realizat, cu cît el se include în operația de definire a predicatului, ca și a subiectului.

În definiția subiectului, trăsătura de bază a acestuia se conturează tocmai din raportarea la predicat. Din relația stabilită între subiect și predicat se arată — pe planul conținutului — ce se spune despre subiect, iar — pe plan sintactic — se realizează predicația sau predicativitatea.

Existența predicației sau a predicativității se exprimă, de obicei, sub forma predicatului verbal sau a predicatului nominal.

Cînd predicatul este verbal, subiectul face — în mod obișnuit — o acțiune.

60. *Printre brazi* **coboară** v î n t u l
Ca un foșnet lung de apă. G. TOPÎRCEANU

Cînd predicatul este nominal, i se atribuie — în general — subiectului o însușire (sau mai multe).

61. **Verzi sînt** d e a l u r i l e *tale,* **frumoase** p ă d u r i l e *și* d u m b r ă v i l e *spînzurate de coastele dealurilor,* **limpede și senin** c e r i u l *tău.* A. RUSSO

În concluzie, pentru a identifica subiectul unei propoziții trebuie să se afle cine săvîrșește acțiunea sau cui i se atribuie o însușire sau o caracteristică.

O altă problemă privitoare la categoria subiectului este c a z u l în care stă partea de vorbire cu această funcție.

În general, subiectul este exprimat printr-un substantiv sau substitut al acestuia, *în cazul nominativ.*

În ce privește analiza gramaticală, afirmația privitoare la cazul nominativ are valoarea unei reguli de mare importanță. Considerăm, de aceea, că în operația de analiză a textelor întîlnite, în mod obișnuit, este bine să i se acorde toată încrederea. Aparentele excepții sau chiar situațiile speciale, socotite de specialiști drept excepții propriu-zise, sînt destul de rare și pretind explicații deosebite, de la caz la caz. Dacă acceptăm că subiectul poate fi exprimat, în mod obișnuit, printr-o parte de vorbire în alt caz decît în nominativ, ne lipsim de una dintre regulile de bază ale analizei sintactice și, în același timp, dăm frîu liber interpretării subiective, lipsite de reguli, prin care se ajunge, în mod inevitabil, la erori.

De altfel, se cuvine să arătăm că nici chiar prezența unei părți de vorbire în cazul nominativ nu este un indiciu sigur pentru recunoașterea subiectului, deoarece în acest caz mai pot sta apoziția și numele predicativ.

Deși este adevărat că aceste funcții sintactice se deosebesc net de subiect, ele pot produce, totuși, unele dificultăți în analiza propoziției.

Astfel a p o z i ț i a este un atribut, dar conținutul ei prin care se indică o identitate cu elementul determinat poate duce uneori la o substituire de termeni și, deci, poate produce confuzii.

62. *Noapte fluidă a tinereților!*
Cosma Răcoare saltă în șea.
Sperie-n goană somnul ereților
Cosma Răcoare, **inima mea.** N. LABIȘ

În textul dat, apoziția dezvoltată, *inima mea,* indică o perfectă identitate cu subiectul determinat. Plecînd de la

faptul că, de obicei, apoziția este exprimată printr-un substantiv propriu, s-ar putea ca cineva să considere că apoziția este *Cosma Răcoare*. Confuzia nu este posibilă, dacă se ține seama de funcția sigură de subiect (repetat în text) a substantivului propriu *Cosma Răcoare*, de rolul de determinat față de *inima mea* și, în sfîrșit, de locul pe care-l ocupă.

63. *Murmur lung de streșini, risipite* ș o a p t e
Cresc de pretutindeni și se pierd în noapte.
G. TOPÎRCEANU

Deși, de regulă, subiectul ocupă primul loc, în exemplul citat, apoziția se află la începutul propoziției. Dată fiind identitatea dintre subiect și apoziție, recunoașterea subiectului pare dificilă. La o cercetare atentă se observă, însă, că acordul predicatului cu subiectul la plural indică, fără greș, funcția îndeplinită de singurul substantiv la plural, în cazul nominativ, **șoapte.**

Cazul apoziției situate înaintea determinatului trebuie să fie socotit neobișnuit și aparține stilului poeziei.

Delimitarea subiectului de apoziție este mai dificilă pentru subiectul multiplu, determinat de apoziții dezvoltate, ca în următorul exemplu:

64. G h e o r g h e N i c o a r ă , **călăraș cu schimbul,** *și* f r a t e - s ă u, **un băiețandru** *căruia nu-i mijise mustața, veniseră să adape caii în Siret.* E. GÎRLEANU

Alteori identificarea subiectului pare îngreuiată de faptul că este situat lîngă verbul copulativ putînd fi confundat cu numele predicativ.

65. *Mai bătrîn decît toți părea profesorul de franceză, Alexandru Suțu.* N. IORGA

În acest text, la prima vedere *Alexandru Suțu* poate fi socotit subiect iar *părea profesorul*, predicat nominal. În realitate, *profesorul* este subiect, *Alexandru Suțu* este apoziție, iar *părea... mai bătrîn*, predicat nominal.

În concluzie, se poate arăta că nu este posibilă o confuzie între subiect și apoziție, dacă se ține seama că apoziția este un atribut, adică un determinant și că ocupă întotdeauna locul al doilea.

O altă identitate formală de caz se constată între subiect și numele predicativ exprimat prin substantiv. Apropierea dintre subiect și numele predicativ este justificată, în primul rînd, de o anumită identitate în structura lor: amîndouă pot fi exprimate prin substantive în nominativ. În al doilea rînd, între cele două părți de propoziție există o apropiere de conținut care face posibilă inversarea termenilor fără o modificare esențială de conținut.

Astfel, se poate spune, tot atît de bine: *vecinul este profesorul* ca și *profesorul este vecinul.*

Este adevărat însă că situația imaginată de noi pentru a ilustra apropierea dintre subiect și nume predicativ nu se întîlnește, în mod obișnuit.

De obicei, distincția dintre subiect și nume predicativ este ușurată de ordinea obișnuită a părților de propoziție (subiect — verb copulativ — nume predicativ), de articol (de obicei, subiectul este articulat), de prezența unor determinante (grupate, de regulă, în jurul subiectului).

66. *O, sfintele mele cărți, mai bune și mai rele, pe care soarta prielnică mi le-a scos înainte, cît vă datoresc că* **sînt om,** *că* **sînt om** *adevărat...* N. IORGA

În exemplul citat, avem situația simplă cînd substantivul în nominativ cu funcție de nume predicativ nu se găsește alături de un substantiv cu funcție de subiect. Există însă și împrejurări cînd distincția dintre subiect și nume predicativ nu mai este așa ușor de realizat. În asemenea situații, se manifestă, uneori, în timpul analizei, părerea că „poate fi și așa, și așa". Într-un text dat, raporturile sintactice între diversele părți de propoziție au fost stabilite de scriitor. Nouă ne revine sarcina de a identifica tocmai relația stabilită de scriitor.

Iată un astfel de exemplu, în care distincția dintre subiect și predicat devine o adevărată problemă de gramatică:

67. *Peste cîmpiile viitoare*
vor străluci curcubeie mai falnice.
Cîntec și petrecere va fi
semănatul și seceratul
acelor cîmpii. M. ISANOS

În acest text, în propoziția ultimă, există patru substantive în nominativ, coordonate copulative legate prin conjuncția *și* două cîte două, iar între cele două grupuri se află verbul copulativ *va fi*. La prima vedere, luîndu-ne după așezarea lor la începutul propoziției și după o impresie superficială, pot fi socotite drept subiecte substantivele: *cîntec* și *petrecere*. Dacă se analizează însă textul cu atenție, se constată că substantivele *semănatul* și *seceratul* sînt subiecte, deoarece ele sînt articulate și determinate de atributul substantival *cîmpii*.

S-ar putea aminti aici că un ajutor în identificarea subiectului pot da intonația și accentul, care sînt, în situația de față, un mijloc de diferențiere a celor două părți de propoziție. Astfel subiectul este rostit pe un ton mai ridicat și, în același timp, poartă accentul în propoziție.

Distincția dintre subiect și nume predicativ devine dificilă și pentru subiectul multiplu și numele predicativ multiplu. În textul pe care-l dăm, dificultatea este amplificată de numărul mare al unităților care alcătuiesc subiectul multiplu, de dispersarea lor în text și de distanța mare care există între subiecte și predicatul nominal.

68. **Sobrietatea** *și* **discreția** *lui Negruzzi*, **darul** *de a învia un om sau o situație printr-o singură trăsătură și* **aptitudinea** *de a-și comprima sentimentele pentru a lăsa să vorbească realitatea prin aspectele ei văzute*, sînt atitudini *și* mijloace *artistice pe care nu putem spune că Filimon nu le cunoaște, dar pe care alte procedee le umbresc adeseori.* T. VIANU

Apropierea dintre subiect și numele predicativ exprimat printr-un substantiv în cazul nominativ explică, în parte, greșeala scriitorului care acordă verbul copulativ cu numele predicativ, realizînd un acord prin atracție:

69. *Arma și unealta clasică din vremurile pre- și protoistorice e securea.* V. PÂRVAN

În concluzie, distincția dintre subiect și numele predicativ, cînd amîndouă sînt exprimate prin substantive, ia în considerare, pe lîngă ordine, mai ales funcția sintactică specifică fiecărei părți de vorbire.

În legătură cu cazul subiectului mai poate fi menționata apropierea de un complement. Alăturarea dintre subiect — exprimat printr-un nominativ — și complement — printr-un acuzativ — nu mai pare nefirească, dacă ne referim la faptul că, pe plan formal, nu există nici o deosebire între cele două cazuri gramaticale, în limba română.

Asemănările de formă explică una dintre cele mai supărătoare erori de analiză, confuzia între substantivul în nominativ cu funcție de subiect și substantivul în acuzativ cu funcție de complement direct. Deși cele două părți de propoziție se caracterizează prin conținut și funcție, precis delimitate, confuzia se poate întîmpla, deoarece elementul formal rămîne pentru mulți criteriul decisiv și, uneori, chiar singurul.

Se poate aminti, ca o motivare a greșelii, faptul că eroarea are loc mai ales cînd subiectul este așezat după predicat. Situația poate scuza oarecum greșeala, dar nu o poate îndreptăți, deoarece se știe că subiectul poate să stea și după predicat, chiar dacă, în mod obișnuit, locul său se află înaintea acestuia.

Punctul de plecare al erorii se poate căuta în deprinderea formată încă din școala elementară de a afla complementul direct cu ajutorul întrebării *ce*. Pentru a nu fi înțeleși greșit, menționăm de la bun început că nu procedeul de a folosi întrebarea este greșit, ci limitarea procedeelor de identificare sintactică la întrebare, adică automatismul.

Astfel într-un exemplu banal de tipul: *Pe peronul gării sosește trenul pentru București*, **trenul** este considerat complement direct, deoarece răspunde la întrebarea *ce*, pusă predicatului **sosește.**

Vorbitorul obișnuit nu face nici o diferență între exemplul dat și un altul destul de asemănător: *Pe peronul gării aștept trenul pentru București.* Și aici, întrebarea pusă predicatului este *ce;* numai că de data asta întrebarea se potrivește cu funcția de complement direct pe care o are *trenul.*

Situația din exemplul dat poate fi complicată prin prezența unui substantiv așezat înaintea verbului dîndu-se impresia că ne aflăm în fața schemei clasice: *subiect — predicat — complement direct.* Iată cum ar arăta un asemenea exemplu: *Multe cărți au citit acești elevi.* O eventuală confuzie s-ar baza pe identitatea de formă a substantivelor *cărți* și *elevi*, deși pri-

mul este în acuzativ și al doilea, în nominativ, și pe ordinea obișnuită a părților de propoziție: *subiect — predicat — complement direct*. Încurcătura este exclusă dacă se întreprinde cea mai sumară analiză sintactică și lexicală a textului. Acțiunea *au citit* o pot face numai *elevii* (subiect), iar *cărțile* pot fi numai citite (obiect).

70. *Din frunzișurile grele*
De-nnoptare, tot mai vin
Glasuri *mici de păsărele...* G. TOPÎRCEANU

Deși substantivul *glasuri* răspunde la întrebarea *ce* (în realitate, *cine*) și deși se află după predicatul propoziției, el nu este complement direct, ci subiect deoarece arată cine face acțiunea indicată de verbul predicativ *vin*.

O analiză similară poate fi aplicată și asupra textului următor:

71. *Iubito, fără tine*
Începe-o nouă zi... G. TOPÎRCEANU

Distingerea subiectului de complementul direct pare mai dificilă cînd atît complementul direct, cît și subiectul se află după verb.

72. *În apa-i de lumină înghețată*
Puneau de-a pururi înserările tîrzii
Fantome plutitoare, fumurii. O. CAZIMIR

În propoziția citată, la dificultatea amintită se poate adăuga faptul că subiectul este așezat după predicat, dar înaintea complementului direct. Funcția sintactică de subiect a substantivului *înserările* este evidențiată, de data asta, și de valoarea semantică: numai „înserările" pot pune „fantome plutitoare" pe apă, invers nu-i posibil.

Subiectul poate fi apropiat de complementul direct așezat înaintea verbului, deoarece același substantiv poate îndeplini o funcție sau alta. Astfel, substantivul *cărțile* este complement direct în exemplul *Cărțile le-au citit elevii* și este subiect în: *Cărțile au fost citite de elevi.*

Deși conținutul comunicat nu diferă, în general, în cele două exemple funcția sintactică a substantivului ini-

țial este diferită. În primul, substantivul arată obiectul asupra căruia s-a exercitat acțiunea (complement direct); în al doilea, indică subiectul gramatical al propoziției.

Diferența de formă între cele două propoziții constă în transformarea unei construcții active în construcție pasivă. Prin această schimbare, complementul direct *(cărțile)* a devenit subiect gramatical și, dimpotrivă, subiectul gramatical *(elevii)* a devenit subiect logic sau, din punct de vedere gramatical, complement de agent.

În ceea ce privește analiza gramaticală, construcțiile pasive sînt analizate, în general, corect deoarece, de data asta, ajută deprinderea de a se analiza după formă: *elevi* precedat de prepoziția *de* nu poate fi subiect fiind în acuzativ.

În legătură cu construcția pasivă s-ar mai putea semnala avantajul pe care-l prezintă aceasta cînd se urmărește evidențierea subiectului prin așezarea lui la începutul propoziției. De altfel, posibilitatea de a schimba o construcție activă într-una pasivă, și invers, poate fi reținută de toți cei care doresc să evite monotonia în exprimarea scrisă.

Cele mai frecvente situații de confundare a subiectului cu un complement direct se găsesc pe lîngă verbele impersonale sau pe lîngă verbele reflexive.

73. *A început să ningă, din nou, fulgi mari și deși, dar tîrgul e în toi.* G. BOGZA

Ninge este socotit de gramatică drept verb care nu are subiect fiind unipersonal prin formă și impersonal prin întrebuințare. Textul găsit confirmă acest lucru, deoarece *fulgi* este complement direct. Dacă ar fi fost subiect, substantivul ar fi fost articulat, iar verbul auxiliar de aspect *a început* ar fi avut formă acordată de plural.

Că scriitorul folosește verbul *ninge* cu valoare tranzitivă o dovedește exemplul următor unde prezența unui complement direct nu mai poate fi pusă la îndoială.

74. *Luni și marți a nins cantități formidabile de zăpadă.* G. BOGZA

Dacă substantivul *cantități* ar fi îndeplinit funcția de subiect, verbul ar fi fost pus la plural.

75. *Chiar diamantului, ca să sclipească,*
Îi trebuie o rază s-o răsfrîngă. O. CAZIMIR

Substantivul *o rază* are funcție de subiect pe lîngă verbul *trebuie*.

În legătură cu însușirea subiectului de a fi exprimat printr-o parte de vorbire în cazul nominativ, se cuvine să arătăm că textele scot la iveală, uneori, situații mai complicate cînd subiectele par că sînt exprimate și prin alte cazuri decît nominativul.

Considerăm că, privind aceste situații prin perspectiva analizei, este bine să le socotim drept construcții speciale care au nevoie de explicații deosebite, de la caz la caz și în care, de obicei, s-a omis tocmai substantivul în nominativ cu funcție de subiect. Pentru analiza sintactică a propoziției este bine să se păstreze regula generală că subiectul se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia în cazul nominativ.

Dintre construcțiile în care substantivul sau substitutul acestuia se află în alt caz decît nominativ, unele sînt datorate, în mod evident, omiterii substantivului în nominativ cu funcție de subiect:

76. **Ai mei** *pierduți sînt, pașă, toți;*
O, mîntuie-i, de vrei că poți! G. COȘBUC

Într-un asemenea text, din cauza prezenței articolului posesiv sau genitival *ai*, se consideră că *mei* este în genitiv. În realitate, *ai* ține locul unui substantiv în nominativ, care poate fi, aici, *copiii*.

Rezultă deci că și în astfel de construcții adevăratul subiect este la nominativ.

77. *Și-am rămas să-mi plimb scheletul printre albele cavouri*
*Unde-***ai noștri** *dorm în paza lumînărilor de ceară.*
I. MINULESCU

Alteori articolul *ai* ține locul unui substantiv în nominativ pe care îl determină un substantiv în genitiv. În astfel de situații, impresia că subiectul este exprimat printr-un genitiv pare și mai puternică:

78. *Și toți* **ai casei** *care treceau pe lîngă el îl blestemau.*

E. GÎRLEANU

Pot fi întîlnite în texte chiar subiecte realizate prin construcții prepoziționale. Și de data asta este vorba de omiterea nominativului.

79. *Ah! Sînt printre voi* **de-aceia,** *care nu cred tabla legii,*
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfășură-nainte!

M. EMINESCU

În acest citat, *de-aceia* este în realitate un atribut pronominal cu sens partitiv pe lîngă substantivul în nominativ *oameni.*

O situație asemănătoare poate fi întîlnită în construcția realizată din adjectivul *tot* la plural, precedat de prepoziția *cu*:

80. *Și-așa, pluti-vom vreme multă —*
Căci „prea mult" nu e niciodată
Cînd ne-ndreptăm spre „Insula enigmă",
În care nu știm nimeni încă ce va fi —
Dar știm **cu toții** *că-ntr-o bună zi,*
Noi, cei născuți din tată-n fiu navigatori
Vom acosta la rîndul nostru-nvingători...

I. MINULESCU

În realitate, subiectul predicatului *știm* este inclus, *noi*, după cum arată desinența verbală, iar *cu toții* este un complement circumstanțial sociativ.

Mai complicate sînt situațiile cînd omisiunea subiectului nu este evidentă. În toate aceste împrejurări, funcția de subiect este deținută de pronume în genitiv, dativ sau acuzativ cu prepoziție.

Hai, fiecare pe la casa **cui** *ne are.* I. CREANGĂ

O dai **cui** *vrea s-o ia.*

Îl trimit **pe care** *termină mai repede.*

În realitate, și aici punctul de plecare trebuie să fi fost construcțiile în care au existat subiecte exprimate prin pronume în nominativ.

Oricîte situații deosebite s-ar putea aduna pentru ilustrarea tezei că subiectul poate fi exprimat și prin alt caz decît nominativul, ele ar reprezenta o infimă minoritate față de situația generală. De aceea, socotim că în predarea subiectului se poate menține regula cunoscută și recunoscută că *subiectul se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia* **în cazul nominativ.**

Din practica analizei pe text, se poate afirma că puținele situații care par că se depărtează de la această regulă pot fi foarte bine explicate de la caz la caz. Și, oricum, mai puține greșeli se vor face dacă se va considera că subiectul se exprimă prin nominativ, decît dacă se va prelua, fără discriminare, indicația că subiectul poate sta și în alte cazuri decît nominativul.

O problemă importantă care trebuie să fie luată în considerare în efectuarea unei analize privește neexprimarea subiectului.

În limba română nu este obligatoriu ca subiectul să fie exprimat de fiecare dată, pe lîngă fiecare predicat. Neexprimarea subiectului poate să aibă numeroase cauze, dar oricare ar fi cauza nu se poate vorbi de lipsa subiectului. Subiectul nu poate lipsi, poate fi numai neexprimat.

Punctul nostru de vedere este impus de necesitatea analizei. Dacă vrem să-i obișnuim pe elevi să facă analize gramaticale bune, trebuie să-i dezobișnuim să mai vadă în neexprimarea subiectului o lipsă a acestuia. Din punct de vedere gramatical subiectul nu poate lipsi, din moment ce este prezent predicatul.

Afirmam că neexprimarea prin cuvinte a subiectului are diverse cauze. În cazul verbelor la persoana I și a II-a, de cele mai multe ori se renunță la pronumele personale corespunzătoare prin care pot fi exprimate subiectele, deoarece desinențele verbale îndeplinesc rolul de a indica persoana. Acest tip de subiect se numește **inclus,** deoarece subiectul este cuprins în desinența verbală.

81. *Am iubit de cînd mă știu*
Cerul verii străveziu,
Despletitele răchite,

Oricîte situații deosebite s-ar putea aduna pentru ilustrarea tezei că subiectul poate fi exprimat și prin alt caz decît nominativul, ele ar reprezenta o infimă minoritate față de situația generală. De aceea, socotim că în predarea subiectului se poate menține regula cunoscută și recunoscută că *subiectul se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia* **în cazul nominativ.**

Din practica analizei pe text, se poate afirma că puținele situații care par că se depărtează de la această regulă pot fi foarte bine explicate de la caz la caz. Și, oricum, mai puține greșeli se vor face dacă se va considera că subiectul se exprimă prin nominativ, decît dacă se va prelua, fără discriminare, indicația că subiectul poate sta și în alte cazuri decît nominativul.

O problemă importantă care trebuie să fie luată în considerare în efectuarea unei analize privește neexprimarea subiectului.

În limba română nu este obligatoriu ca subiectul să fie exprimat de fiecare dată, pe lîngă fiecare predicat. Neexprimarea subiectului poate să aibă numeroase cauze, dar oricare ar fi cauza nu se poate vorbi de lipsa subiectului. Subiectul nu poate lipsi, poate fi numai neexprimat.

Punctul nostru de vedere este impus de necesitatea analizei. Dacă vrem să-i obișnuim pe elevi să facă analize gramaticale bune, trebuie să-i dezobișnuim să mai vadă în neexprimarea subiectului o lipsă a acestuia. Din punct de vedere gramatical subiectul nu poate lipsi, din moment ce este prezent predicatul.

Afirmam că neexprimarea prin cuvinte a subiectului are diverse cauze. În cazul verbelor la persoana I și a II-a, de cele mai multe ori se renunță la pronumele personale corespunzătoare prin care pot fi exprimate subiectele, deoarece desinențele verbale îndeplinesc rolul de a indica persoana. Acest tip de subiect se numește **inclus,** deoarece subiectul este cuprins în desinența verbală.

81. *Am iubit de cînd mă știu*
Cerul verii străveziu,
Despletitele răchite,

Curcubeele pe stînci
Ori pădurile adînci
Sub ger alb încremenite. N. LABIȘ

82. *Ești frumoasă, ești avuțită... o, țara mea... ai copii mulți la număr care te iubesc... ai cartea de vitejie a trecutului și viitorului înaintea ta...* A. RUSSO

83. *Acum am putea să fim și triști,*
Doar ne despărțim pentru totdeauna,
Dar să trecem peste asta. M. SORESCU

84. *Așa, cufundați-vă mîinile pînă la coate!*
Vă gîdilă; frige grîul măscat!
Bărboși gospodari hohotiți, hohotiți,
Să bubuie-n hohote rîsul prin sat. N. LABIȘ

Deși, în general, în limba română, pronumele de persoana I și a II-a cu funcție de subiect nu se exprimă, deoarece desinența verbală poate indica singură ce persoană face acțiunea, sînt și situații cînd exprimarea subiectului se impune. Pronumele personal cu funcție de subiect este exprimat ori de cîte ori intervine afectivitatea urmărindu-se fie reliefarea subiectului, fie folosirea lui în antiteze.

85. *O șopîrlă pe cărare, lîngă noi,*
Speriată să foșnească dintre foi
Și să stea, să vă uitați o dată bine,
De departe, **tu** *la ea și* **ea** *la tine,*
Tu *de sus și* **ea** *din pietrele fierbinți,*
Amîndouă serioase și cuminți. G. TOPÎRCEANU

86. *Spre gura însetată* **el**
Găleata o apleacă
Bea apa descîntată **el**
S-aruncă-n șea și pleacă. ȘT. O. IOSIF

Cînd verbul se află la persoana a III-a, subiectul poate fi neexprimat, deoarece a fost arătat mai înainte, în altă propoziție și se numește **subiect subînțeles.**

87. *Și Mihnea descălicase, urcase îngusta și direapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.* AL. ODOBESCU

Deși fraza cuprinde trei propoziții, subiectul nu este exprimat decît în prima; în celelalte se subînțelege subiectul exprimat la început.

În unele situații, subiectul o dată enunțat rămîne subînțeles pentru un mare număr de propoziții care îl urmează, ca în următorul exemplu:

88. *Iarna!... Iarna tristă-mbracă*
Streșinile somnoroase,
Pune văl de promoroacă
Peste pomi și peste case.
Scoate-o lume ca din basme
În lumini de felinare—
Umple noaptea de fantasme
Neclintite și bizare.
Din ogeagul de cărbune
Face albă colonadă
Și pe trunchiuri negre pune
Capiteluri de zăpadă,
Iar prin crengile cochete
Flori de marmură anină,—
O ghirlandă de buchete
Care tremură-n lumină. G. TOPÎRCEANU

Există și situații în care, deși predicatul se exprimă printr-un verb personal, subiectul nu este nici inclus, nici subînțeles. Subiectul unor asemenea verbe nu indică o anumită persoană, deoarece acțiunea poate fi atribuită oricărei persoane. În asemenea cazuri este vorba de **subiectul nedeterminat.**

Acest subiect apare frecvent în limba vorbită mai ales la persoana a III-a.

Parcă sună la ușă.

89. *Leul văzînd că lupta nu se mai isprăvește*
Trimise la maimuțe, vestita vrăjitoare

Ce **spun** *că știe multe; și că proorocea*
Întîmplările toate, după ce se trecea.

GR. ALEXANDRESCU

În citatul dat, subiectul verbului *spun* nu poate fi nici unul dintre substantivele în nominativ prezente în textul anterior. Verbul *spun* nu trimite la o anumită persoană, ci la oameni, în general; de aceea se poate vorbi, aici, de subiect nedeterminat.

În legătură cu neexprimarea subiectului, o situație specială au verbele unipersonale prin formă și impersonale prin conținut care se referă la fenomenele atmosferice. La aceste verbe, în general, nu se poate vorbi de subiect, deoarece acțiunea arătată de ele nu poate fi atribuită unei persoane.

90. *S-a limpezit bolta, colnicele,*
Văile s-au limpezit.
Puneți mîna pe seceri, pe cuțit!
A ieșit hrana — bureții, urzicile,
Dintre obcini cu sclipăt de fier,
Buhaii grași fug în cîrduri la cer!
Rîul își mînă-n largi valuri desfrîul.
A plouat! **A plouat**! *O să iasă și grîul!*

N. LABIȘ

Verbul *a plouat* este unipersonal prin formă și impersonal prin conținut. Subiectul acestuia nu poate fi arătat deoarece desfășurarea fenomenului respectiv nu presupune un autor. În vorbirea populară asemenea verbe pot avea subiecte: *ploaia a plouat, neaua ninge* etc.

Iată și un exemplu cult, unde verbului unipersonal prin formă și impersonal prin conținut, *plouă*, i se dă un subiect:

91. *Reci* **podoabe**-*n ramuri goale*
Plouă fără să le scuturi,
Tei, risipă de petale,
Colo, roi ușor de fluturi...

G. TOPÎRCEANU

Din situațiile prezentate rezultă că neexprimarea subiectului, care are cauze multiple, se prezintă sub diverse aspecte.

Ținînd seama de importanța subiectului în analiza gramaticală, socotim mai potrivită formula „neexprimarea subiectului", decît „lipsa subiectului". Procedîndu-se astfel se va crea deprinderea de a se căuta și identifica, de fiecare dată, subiectul, o dată cu predicatul.

În analiza propoziției nu numai neexprimarea subiectului poate crea dificultăți, ci și aspectul invers: prezența mai multor „subiecte" pe lîngă același predicat. De fapt, din punctul de vedere al conținutului subiectul unei propoziții nu poate fi decît unul singur. Din punct de vedere formal, subiectul poate fi alcătuit, însă, din mai multe unități de același fel.

Caracterul unitar al subiectului multiplu rezultă din faptul că se raportează la un singur predicat. Raportul sintactic dintre subiectul multiplu și predicat poate fi constatat în potrivirea formei verbului după felul cum este construit subiectul, adică în acord. Astfel subiectului format din două substantive la singular îi corespunde un predicat exprimat printr-un verb la plural.

92. **O adiere** *cu miros de faguri*, **un freamăt** *spumos îl făcură să tresară: prin arșița parfumului de levănțică, simțise adînc dojana blondă a zarzărului sărutat.*

I. TEODOREANU

Cînd se afirmă că subiectul multiplu este alcătuit din două sau mai multe unități de același fel, nu înseamnă neapărat că trebuie să fie vorba de subiecte exprimate prin părți de vorbire de același fel, ci că fiecare ar fi putut îndeplini funcția de subiect. În acest sens, pot să apară, alături de subiecte multiple exprimate numai prin substantive comune sau proprii, altele în care un termen este un substantiv comun sau propriu, iar celălalt un pronume.

93. **Cărarea** *cu urmele*
iezerul, umbrele
nu-l cheamă.

L. BLAGA

94. **Valea Dîmboviței, cazanul Posadei** *au pierit de mult în urmă, și nu se mai văd alte văi, alte adînciturі, alte locuințe.*

N. IORGA

95. *Și iar rămînem singuri împreună*
Părîul *meu bătrîn și* **eu**... O. CAZIMIR

96. *Ori, aici nici* **Dan** *și nici* **eu** *nu ne înșelăm, dumneata ești înzestrat cu o inteligență care surprinde și s-ar putea ca nu peste mulți ani să-ți dai seama că nu ți-ai folosit-o cum se cuvine.* M. PREDA

Subiectul multiplu este alcătuit de obicei din substantive la același număr, fie la singular, fie la plural.

97. *Mai sus, într-o cameră mică,*
Făceau împreună menaj
Un moș, un actor și-o pisică. G. TOPÎRCEANU

98. *În dimineața aceasta părea că nu trăiam decît* **noi** *doi și* **lebedele** *ce înotau liniștite, ca și cum ne-ar fi urmat.* E. GÎRLEANU

Subiectul multiplu poate diferi și sub aspectul numărului la care se găsesc elementele componente, deoarece, cîteodată, unele pot fi la singular, iar altele la plural.

99. *Și-mi pare că, de m-aș întoarce fără veste,*
Ar răsări, cînd s-ar deschide ușa,
Un zîmbet *grav și dulce de bunici,*
Doi **ochi** *mirați și palizi ca brîndușa*
*Și-***un** *cuvios* **parfum** *de levănțică.* O. CAZIMIR

Oricît de numeroase și variate ar fi situațiile întîlnite în texte, ele nu pot crea dificultăți în analiza propoziției cîtă vreme se respectă acordul. Subiectul multiplu, indiferent de structura și componența lui, cere un predicat la plural. Regula fiind simplă și clară, ar urma să nu se constate abateri. Și totuși, textele cuprind și subiecte multiple urmate de predicate exprimate prin verbe la singular, deci dezacorduri. În toate aceste situații, se pare că lipsa de acord se datorește nerecunoașterii caracterului multiplu al subiectului.

Cele mai multe dezacorduri sînt provocate de inversiunea subiectului. Exprimînd predicatul în raport cu un anumit subiect, pe care l-a avut în vedere, vorbitorul amplifică

pe parcurs subiectul fără să-și mai dea seama că predicatul enunțat mai înainte nu se mai potrivește cu subiectul devenit multiplu.

100. *Apoi oastea trunchiurilor dese-dese, suptiratece, înalte se desfășură și în dreapta, și în stînga, pe cînd din cerul foarte albastru cade* **lumină, liniște** *și* **singurătate.**
N. IORGA

101. *În rețeaua picurînd argint se zbătea* **o mreană** *alburie și cîteva* **zvîrlugi** *neastîmpărate, cu ghimpi în urechi, pe care și-i înfigea în degetele mele.* V. VOICULESCU

Alteori, dimpotrivă, elementele care urmează sînt simțite ca formînd un singur tot, unitar.

102. *Dar cine știe cîte poate* **juneța** *și* **iubirea** *adunate la un loc.* AL. ODOBESCU

Cînd asemenea situații se întîlnesc în versuri, poate fi vorba și de subînțelegerea predicatului, mai ales cînd este prezent *și*, care, uneori cel puțin, poate fi adverb.

103. *Și pe un scrin din vremea-n care*
Trăia și **Goethe** *și* **Voltaire**:
În lungi bătăi crepusculare
Străvechiul ornic sună rar
Prin timpul cu brumet cleștar
Vecia ceasului ce moare. I. PILLAT

Dezacordul este evitat cînd scriitorul însuși grupează toate elementele componente ale subiectului multiplu într-un tot unitar, cu ajutorul lui *totul*:

104. *Spumă, fulg, vînt, val, nisip și ploaie,*
Clipe uitate, ceasuri pierdute, zile și ani —
Totul se scurge, totul mă lasă, fuge și moare
În necuprinsul, în nesfîrșitul tău ocean. I. PILLAT

Pentru a analiza corect textele cu subiecte multiple, este nevoie de o atentă raportare a predicatului la toate părțile de propoziție care ar putea îndeplini funcția de subiect.

Un alt aspect al subiectului, de asemenea opus neexprimării, este reluarea. Subiectul exprimat printr-un substantiv poate fi reluat printr-un pronume personal, cînd între ele s-au intercalat alte părți de propoziție.

105. *Un țînțar, nervos și foarte*
Slab de constituție,
În zadar vrea să ia parte
Și **el** *la discuție.* G. TOPÎRCEANU

106. *Atunci cînd ți se pare că începe să cînte liniștea* **ea** *însăși.*
D. ANGHEL

107. *Căci toată-a mea viață îți fu* **ea** *închinată*
Căci alt decît iubirea-ți ea nu avu mai sfînt,
Căci tu ești încă astăzi dorința-mi neschimbată
Și visu-mi cel din urmă aicea pe pămînt.
GR. ALEXANDRESCU

În texte pot fi întîlnite și situații mai dificile și, în același timp, mai interesante de reluare a subiectului printr-un singur element lexical sau prin mai multe.

108. *E un ciripit,* **un piuit,** *spre seară, de te crezi în rai.*
E. GÎRLEANU

Intenția evidentă a scriitorului de a relua imaginea prin alt termen, situează construcția, pe plan gramatical, la granița dintre subiect multiplu și apoziție.

109. *Un gînd de puternică vară,* **un cer** *de înaltă lumină*
s-ascunde în fiecare din ele, cînd dorm.
L. BLAGA

Uneori, termenul reluat este același, diferind numai numărul:

110. *De pe uliți, din toate colțurile se ridica suflul acela de viață:* **glasurile** *care se strîng într-unul singur,* **glas** *adînc și prelung, ce răsună ca un cîntec de fericire.*
E. GÎRLEANU

Alteori legătura între termenii repetați este de ordin semantic:

111. *Obrajii lui, galbeni și fără pic de viață, se deschiseră, se luminară, se rumeniră puțin, dar așa de repede încît înțelesei că acea căldură nu le era firească, ci ca și cum l-ar fi dogorît un foc străin de sîngele lui,* **o gură** *de sobă încinsă,* **o izbire** *de soare în creștetul capului.*

B. ȘT. DELAVRANCEA

Aspectele discutate în legătură cu dificultățile ridicate de analiza subiectului au fost: calitatea subiectului de parte principală a propoziției și legătura cu predicatul, cazul subiectului (cu atenție specială la părțile propoziției care stau în același caz: apoziția, numele predicativ), neexprimarea subiectului, reluarea subiectului.

În privința dificultăților ivite în legătură cu aspectele amintite, soluțiile juste pot fi găsite numai dacă se realizează o analiză complexă, atît a formei, cît și a conținutului, folosindu-se toate procedeele gramaticale de investigație. Afirmăm acest lucru gîndindu-ne la faptul că aproape întotdeauna analiza propoziției se bazează numai pe întrebare. Desigur, întrebarea este un procedeu comod și repede însușit de elevi deoarece ea face parte din metoda firească de îmbogățire a cunoștințelor umane. Din punct de vedere gramatical, o analiză nu se poate baza *numai* pe întrebare. Faptul că elevii sînt deprinși să folosească întrebările *cine? ce?* pentru a afla subiectul, și *ce?* pentru complementul direct explică, în bună măsură, eroarea de a considera complement direct partea de propoziție care răspunde la întrebarea *ce*.

Întrebarea poate fi folosită dar numai ca un auxiliar al identificării cu ajutorul funcției sintactice. Într-un exemplu simplu, de tipul *Acum soseşte trenul*, întrebarea *ce* ne poate deruta, pe cîtă vreme funcția sintactică, nu. *Trenul* arată cine săvîrșește acțiunea, deci este subiect.

Evident că pentru găsirea funcției sintactice a singurului substantiv a fost nevoie de referirea la predicat, punîndu-se în evidență raportul de inerență prin care se înțelege tocmai legătura strînsă de interdependență dintre subiect și predicat.

Raportarea permanentă a subiectului la predicat rămîne o recomandare metodologică de mare utilitate în analiza propoziției.

● **Subiectul și celelalte părți de propoziție.** Deși subiectul este parte principală de propoziție, el se poate apropia, prin conținut sau formă, de părțile secundare ale propoziției. Apropierea dintre subiect și alte părți de propoziție poate să ducă chiar la confuzii care să afecteze calitatea unei analize.

Despre apropierea subiectului de celelalte două părți de propoziție reprezentate prin părți de vorbire în nominativ, apoziția și numele predicativ, s-a discutat mai înainte. Aici semnalăm că subiectul poate fi apropiat chiar de unele părți de propoziție în cazul acuzativ. Eventualitatea ca nominativul subiect să fie apropiat de acuzativul cu diverse funcții sintactice nu trebuie să pară exagerată, deoarece între nominativ și acuzativ nu există, în general, nici o deosebire din punct de vedere formal.

Una dintre cele mai frecvente și, de aceea, mai grave confuzii se poate întîmpla între subiect și complementul direct. Discutarea situației, pe larg, a fost făcută mai înainte la problema cazului.

Dacă apropierea subiectului de complementul direct se datorește în special asemănării între forma de nominativ și cea de acuzativ, la complementul indirect apropierea de subiect vizează numai conținutul.

În expresiile impersonale, de tipul *mi-e foame*, se constată tendința de a socoti subiect pe *mi*, sub motiv că expresia are sensul „eu sînt flămînd". Se cuvine să recunoaștem că pe planul înțelesului interpretarea ca subiect a pronumelui *mi* pare îndreptățită deoarece indică persoana care are senzația de foame. Din punct de vedere gramatical, eroarea este însă evidentă, deoarece un pronume în dativ nu poate fi subiect.

Aceeași situație poate fi întîlnită la unele verbe unipersonale, la unele expresii unipersonale prin formă și impersonale prin conținut sau la unele forme unipersonale de la verbe personale.

112. *Virtutea e ușoară*
Cînd ai ce-ți trebuiește. M. EMINESCU

113. *Nu-ți fu de-ajuns pustiul cu lacrimile serii*
Și nu găsișî pe-aiurea să-ți plimbi frumosul chip.
I. MINULESCU

114. *Nici nu-i poate veni în minte cugetul ascuns în această ciudată numărătoare.* M. EMINESCU

În cele trei exemple, eroarea pornește de la conținut, confundîndu-se subiectele logice: *ți*, *i*, cu subiectele gramaticale. Confuzia este „susținută" de o altă greșeală de interpretare, conform căreia *ce*, *pustiul*, *cugetul* sînt interpretate drept complemente directe. De astă dată, „soluția" pare simplă: dacă acestea sînt complemente directe, formele pronominale sînt subiecte.

O asemenea interpretare eronată poate fi ușor lămurită dacă se atrage atenția asupra faptului că subiectul stă în nominativ, iar *ți* ori *i* reprezintă dativul. Pe de altă parte, funcția de subiect pentru *ce*, *pustiul* și *cugetul* se demonstrează prin raportarea la predicatele lor.

Tot pe planul conținutului, subiectul poate fi apropiat de complementul de agent care arată cine face acțiunea exprimată de un verb la diateza pasivă.

115. *E silit de voință ca să argumenteze toate celea.*
M. EMINESCU

Din punct de vedere gramatical, apropierea dintre complementul de agent și subiect nu are nici o șansă de reușită deoarece acesta este exprimat printr-un substantiv în acuzativ precedat de prepoziție.

Apropierea de subiect nu mai poate avea loc nicicum în propozițiile care au subiect gramatical.

116. *Pontul Euxin nu e stăpînit direct de către geți decît începînd cu Burebista.* V. PÂRVAN

În legătură cu complementul sociativ, apropierea se justifică, în oarecare măsură, și ca sens și ca formă. Pe planul înțelesului, complementul circumstanțial sociativ se apropie de subiect deoarece arată cine îl însoțește pe acesta în săvîrșirea acțiunii. Pe plan formal apropierea este justificată de lipsa unei distincții nete între acuzativ și nominativ.

Este adevărat, distincția de formă o fac mai ales prepoziția *cu* și locuțiunea prepozițională *împreună cu*, care precedă complementul sociativ. Tot atît de adevărat este, însă, că prepoziția *cu* poate să aibă, uneori, valoarea conjuncției copulative *și*. În asemenea situații, numai acordul predicatului cu subiectul decide. Cînd predicatul se acordă cu subiectul împreună cu presupusul complement sociativ înseamnă că este vorba de un subiect multiplu. Cînd, dimpotrivă, predicatul se acordă numai cu substantivul neprecedat de prepoziția *cu* înseamnă că este vorba de un complement circumstanțial sociativ.

117. *Noaptea vine-ncetișor*
Cu-a ei umbre suspinînde. M. EMINESCU

118. *El se contrase... pînă ce deveni, împreună cu sfera ce-l încungiură, mic ca un mărgăritar.* M. EMINESCU

Complementul circumstanțial sociativ exprimat prin pronumele personal de persoana I și a II-a nu poate fi apropiat de subiect deoarece are formă specifică de acuzativ.

119. *Iară voi, ce măsurați cu versul, gîndirile ce n-au măsură,*
Veniți în jurul meu de grabă
Și-n cîntul lirelor de aur
Porniți **cu mine** *împreună*
Spre lumea-n care nu-s castele cu punți.
I. MINULESCU

Subiectul în nominativ poate fi apropiat și de cazul vocativ. Apropierea este ușurată de faptul că în limba română contemporană există tendința ca, alături de vocativul cu desinență specifică, să se folosească nominativul.

120. *Străinule ce bați la poartă,*
De unde vii
Și cine ești? I. MINULESCU

121. *N-ai teamă, tu, scumpă*
Copilă *de crai.* ȘT. O. IOSIF

Cînd predicatul este exprimat printr-un verb la modul imperativ apropierea vocativului de subiect pare și mai motivată:

122. **Plop** *tînăr, încrustat în mieazul verii*
Cu ramuri vii și frunză sclipitoare,
Cînd rîul vîntului te scaldă,
Învață-mă să rîd cu tine-n soare,
Să-i sorb lumina caldă. G. TOPÎRCEANU

Cînd partea de propoziție analizată este exprimată printr-un pronume, este greu de precizat dacă îndeplinește funcția de subiect sau este numai un vocativ. .

123. *Voi, cei ce-n lume ați comis păcate,*
Lăsați-vă năravul la intrare. G. TOPÎRCEANU

Din raportarea subiectului la celelalte părți de propoziție rezultă că se pot face unele apropieri privind conținutul sau forma lor. Oricît de mari ar părea aceste apropieri, în primul moment, ele nu pot provoca greșeli de interpretare, dacă sînt luate în considerație toate indicațiile gramaticale pe care le pretinde o analiză integrală.

● **Subiectul și propoziția subiectivă.** Apropierea între *subiect* și *propoziția subiectivă* este justificată de corespondența generală existentă între părțile de propoziție și propozițiile subordonate ale frazei.

Din punctul de vedere al analizei gramaticale, această corespondență are o importanță deosebită deoarece face legătura între analiza propoziției și analiza frazei. Mai mult chiar, se poate afirma că înțelegerea problemelor puse de analiza subiectului condiționează cercetarea corectă a propoziției subiective.

Între subiect și propoziția subiectivă există o evidentă apropiere de conținut, după cum rezultă din definiția subordonatei respective: „îndeplinește funcția de subiect al propoziției regente". Rezultă deci că subiectiva arată, la fel cu subiectul, cine săvîrșește acțiunea indicată de verbul propoziției regente. Apropierea între subiect și subiectivă o dovedește și perfecta echivalență dintre ele, în sensul că un

subiect poate fi dezvoltat într-o subiectivă, după cum și operația inversă se poate realiza ușor: o subiectivă se poate contrage într-un subiect.

124. *Într-un tîrziu,* **cine vizita mănăstirea Țigănești** *putea vedea acolo o maică bătrînă, oacheșă, înaltă și uscată ca o sfîntă, cu o aluniță mare păroasă d-asupra sprîncenei din stînga și cu privirea extatică.* I.L. CARAGIALE

În exemplul de mai sus, propoziția subiectivă, *cine vizita mănăstirea Țigănești* poate fi perfect echivalată, prin contragere, cu un subiect: *vizitatorul mănăstirii Țigănești.* Înlocuirea, în text, a subiectivei cu subiectul propus de noi arată că nu s-a schimbat nimic din înțelesul frazei.

Deasemenea subiectele din proverbul următor pot fi dezvoltate foarte ușor în propoziții subiective, fără ca schimbarea să aducă vreo modificare de înțeles.

125. Leneșul *mai mult aleargă,* **scumpul** *mai mult păgubește.*

Astfel, subiectul *leneșul* poate fi dezvoltat în propoziția subiectivă *cine e leneș,* iar subiectul *scumpul* în *cine se scumpește.*

Introducerea subiectivelor în proverb, în locul subiectelor nu produce nici o schimbare de înțeles.

În felul acesta, se poate demonstra echivalența gramaticală și semantică între subiect și subiectivă. Procedeul își găsește o deplină utilitate în analiza frazei, deoarece de multe ori prin echivalarea subiectivei cu un subiect se pune mai bine în evidență funcția sintactică a subordonatei.

Dintre indicii gramaticali folosiți pentru identificare, subiectul are comun cu subiectiva numai întrebarea. Întrebarea *cine* poate fi folosită tot atît de bine la aflarea subiectului, ca și a subiectivei.

Din punctul de vedere al verbului alături de care apare subiectul sau pe care-l poate determina o subiectivă, există, de asemenea, unele apropieri. Subiectul și subiectiva pot să apară, în general, pe lîngă aceleași categorii de verbe.

În analiza gramaticală, între cele două elemente gramaticale se constată, după cum era firesc, și deosebiri. Există mai întîi diferențe în ceea ce privește situația pe care o are fiecare în cadrul propoziției și, respectiv, al frazei. În timp

ce subiectul este parte principală de propoziție, subiectiva este o propoziție subordonată unei regente.

Subiectul se deosebește de subiectivă și în ceea ce privește situația acestei subordonate de a depinde de un adverb predicativ. În timp ce subiectiva poate să apară pe lîngă un adverb predicativ, subiectul nu poate să apară decît în expresii impersonale.

Cunoașterea temeinică a variatelor aspecte sub care se prezintă subiectul constituie una din condițiile de care depinde corectitudinea analizei atît pe planul propoziției, cît și al frazei.

Iată, de pildă, un text a cărui rezolvare depinde, în mare măsură, de identificarea corectă a subiectului.

126. *Astfel cînd Mache se întîmplă să-ți ceară o țigară, trebuie să-i dai două, sau dacă nu, dînsul face o țigară venerabilă de senator, și după ce-ți mai ia și cîteva foițe de hîrtie, merge să-mpartă prada cu celălalt.*

I.L. CARAGIALE

Dacă nu se ține seama de funcția de subiect a substantivului propriu, *Mache*, se socotește că propoziția circumstanțială de timp este: *cînd Mache se întîmplă*. În realitate, *Mache* nu este subiect în această propoziție, ci în cea următoare: *să-ți ceară o țigară*. Numai datorită acestei identificări, devine posibilă „descifrarea" frazei și recunoașterea propoziției subiective: *să-ți ceară o țigară*.

● PREDICATUL

„Predicatul este partea principală de propoziție care atribuie subiectului o acțiune, o stare sau o însușire, partea care arată ce face, ce este sau cum este subiectul".

Din definiția dată se pot reține următoarele trăsături:
— este *parte principală* de propoziție;
— *atribuie* subiectului *o acțiune, o stare* sau *o însușire;*
— arată *ce face, ce este* sau *cum este* subiectul.

În analiza sintactică a propoziției, predicatul solicită aproape întreaga atenție a analistului, deoarece se pleacă

de la ideea, care corespunde realității, că operația de identificare a predicatului marchează existența propoziției.

Date fiind existența a două mari categorii de predicate (verbal și nominal) și mai ales prezența numeroaselor posibilități de exprimare atît a predicatului verbal, cît, în special, a celui nominal, se înțelege ușor de ce analiza predicatului ridică numeroase și dificile probleme.

În cercetarea predicatului, unele aspecte se referă la categorie, în general, iar altele la fiecare fel de predicat, în parte.

Calitatea de *parte principală a propoziției* se referă la predicat, în ansamblu, și decurge din constatarea că el condiționează existența propoziției. În mod obișnuit, se consideră că o frază are atîtea propoziții cîte predicate se află în frază.

Faptul că nu se poate vorbi de existența unei propoziții decît dacă, în prealabil, s-a constatat existența unui predicat, arată mai bine decît orice demonstrație teoretică caracterul de parte principală a acestei părți de propoziție. În analiza practică, predicatul este identificat prin raportare la subiect, cealaltă parte principală de propoziție. De altfel, pe baza acestei permanente referiri la subiect se recunoaște raportul sintactic dintre cele două părți principale ajungîndu-se la stabilirea naturii predicatului în **verbal** și **nominal.** Predicatul verbal arată ce face subiectul iar predicatul nominal atribuie o însușire subiectului.

Identificarea predicatului prin raportare la subiect rămîne o condiție obligatorie nu numai pentru cei care fac primii pași în cercetarea gramaticală, ci și pentru bunii cunoscători ai gramaticii care urmăresc valori și nuanțe mai subtile.

În legătură cu aceasta, ținem să atragem atenția că identificarea predicatului nu poate fi confundată cu subliniera acestuia. Reducerea operației complexe de identificare la o simplă subliniere a predicatului reprezintă o simplificare care nu face decît să ascundă dificultățile și să dea naștere la numeroase confuzii și erori de interpretare. Ca o consecință imediată se poate semnala neidentificarea subiectului. Plecînd de la faptul că în cele mai multe propoziții se exprimă numai predicatul, s-a ajuns la obișnuința greșită de a sublinia și identifica, într-o propoziție, numai predicatul.

De altfel, identificarea predicatului înseamnă o precizare a naturii acestuia: verbal sau nominal. Pentru a determina, în cele mai bune condiții, natura predicatului, se recurge la raportarea la subiect ca fiind o operație indispensabilă. Numai referirea la subiect și, uneori, la întregul context frazeologic ne dă posibilitate să stabilim fără echivoc dacă predicatul este verbal sau nominal.

Predicatul nominal ridică unele probleme dificile în analiza gramaticală.

Faptul că el este definit prin felul cum este alcătuit — deci formă — și nu prin ce arată el — conținut — explică, în parte, erorile. Predicatul nominal nu poate fi recunoscut după alcătuirea lui din verb copulativ și nume predicativ, deoarece ar trebui, în prealabil, să putem distinge, după formă, verbul copulativ *a fi* de omonimele sale: verb auxiliar și verb predicativ.

Din acest punct de vedere, predicatul din exemplul *Pantofii sînt lustruiți* poate fi tot atît de bine predicat verbal sau predicat nominal. Nici un element de formă nu indică, în mod cert, natura predicatului.

Numai în momentul cînd cercetăm conținutul predicatului prin referirea la subiect reușim să identificăm felul predicatului. Astfel exemplul dat poate fi înțeles în sensul că *pantofii* **(subiect)** suferă o acțiune, arătată de un verb la diateza pasivă *sînt lustruiți* **(predicat verbal)**, dar și în sensul că subiectului *pantofii* i se atribuie o calitate *lustruiți* cu ajutorul verbului copulativ *sînt* **(predicat nominal)**.

Se poate obiecta că, din moment ce ambele interpretări sînt posibile, nici procedeul cercetării conținutului nu este fără cusur. În realitate, în texte, asemenea exemple se găsesc, de obicei, într-un context mai amplu care face posibilă o identificare fără ezitări. Din asemenea contexte rezultă dacă participiul aflat lîngă verbul *sînt* are valoare adjectivală și formează predicat nominal sau valoare verbală (predicat verbal).

Iată cum s-ar putea completa exemplul dat pentru ca orice urmă de ezitare să dispară.

Pantofii sînt lustruiți de mine.
Pantofii sînt lustruiți, nu murdari.

În primul exemplu, prezența determinantului *de mine* pune în evidență caracterul verbal al participiului *lustruiți*, deoarece arată că este vorba de o acțiune făcută de subiectul logic *mine*. Din punctul de vedere al analizei gramaticale, hotărîtoare sînt cele două elemente: *acțiunea* care rezultă din întregul context și prezența *complementului de agent* exprimat prin pronumele personal *mine*, în acuzativ precedat de prepoziție *(de mine)*. Rezultă deci că recunoașterea valorii verbale a participiului *lustruiți* se face fie pe planul conținutului dîndu-ne seama că e vorba de o acțiune făcută de subiectul logic *de mine*, fie pe plan gramatical observînd că predicatul *sînt lustruiți* este exprimat printr-un verb la diateza pasivă, deoarece este determinat de complementul de agent *de mine*. În concluzie, pentru identificarea unui predicat de acest tip prezența complementului de agent este de cel mai mare ajutor.

În al doilea exemplu, prezența adjectivului *murdari* pune în evidență caracterul adjectival al participiului *lustruiți* datorită antonimiei dintre cele două adjective. Recunoașterea valorii adjectivale a participiului *lustruiți* determină identificarea cu certitudine a predicatului drept un predicat nominal, deoarece în cazul predicatului nominal hotărîtor este tocmai înțelesul adjectival al participiului.

Dificultățile care privesc predicatul nominal sînt diferite, după cum se referă la verbul copulativ sau la numele predicativ.

În legătură cu verbul copulativ *a fi* am discutat mai înainte confuzia cu verbul auxiliar *a fi*, cu ajutorul căruia se alcătuiește diateza pasivă.

Se poate adăuga la discuția de pînă aici și confuzia cu verbul predicativ *a fi*. Deși acesta are sensuri precise *(„a exista“, „a trăi“* etc.*)* care se pot ușor individualiza, apar confuzii deoarece nu există deosebiri de formă.

127. *Cerul* **era** *atît de sus, încît întîiași dată mi se părea și mie, că al treilea cat, unde sărăcia mă suise,* **era** *așa de aproape de pămînt.* E. GÎRLEANU

Dacă textul dat nu este analizat cu atenție, urmărindu-se cu tot dinadinsul identificarea verbului *era*, se poate

confundă verbul predicativ cu cel copulativ, mai ales că este urmat de *atît de sus*, care poate fi luat drept adjectiv ajungîndu-se la impresia că i se atribuie subiectului o calitate. Numai raportînd verbul *era* la subiectul său, *cerul*, și la întregul context al frazei, se identifică valoarea sa de verb predicativ, avînd sensul „se afla".

Efectuarea analizei pretinde o atenție sporită cînd verbul *a fi* apare, în aceeași frază, cu toate cele trei valori de bază ale sale, ca în exemplul următor:

128. *De fapt* **eram** *Cenușăreasa*,
eram *cea care poartă viața și cîntă*,
eram *aproape de pămînt și frîntă*
de marea mea putere ca un ram. M. ISANOS

În acest text, verbul *eram* se află de patru ori, chiar dacă nu este exprimat decît de trei ori: lipsește din versul al treilea de pe lîngă participiul *frîntă*. Din cele patru situații în care apare verbul *eram*, de două ori este copulativ, o dată predicativ și ultima oară auxiliar.

Verbul copulativ *eram* formează predicatele nominale de identificare *eram Cenușăreasa* și *eram cea*.

Verbul predicativ *eram* cu sensul „mă aflam" formează predicatul verbal al propoziției: *eram aproape de pămînt*.

În a patra situație, verbul *eram* nu este exprimat, dar subînțelegerea lui este evidențiată de existența complementului de agent *de... putere*. Dacă nu am proceda așa, ar trebui să presupunem că *și* coordonează două părți de propoziție de același fel. Această presupunere contrazice însă realitatea sintactică.

Confuziile și, în consecință, dificultățile de identificare se înmulțesc cînd verbul *a fi* are alături un substantiv în nominativ care poate fi luat drept nume predicativ.

129. **Erau** *ocări în larma lunaticei orhestre*
Și rugă arzătoare în tainicul ei zvon. G. TOPÎRCEANU

Numai dacă se raportează la înțelesul întregului vers, substantivul *ocări* poate fi identificat ca subiect, iar verbul *erau* ca verb predicativ. Ipoteza este confirmată de versul următor unde se vorbește, de asemenea, de existența subiec-

tului *rugă*. Este adevărat că de astă dată verbul predicativ este subînțeles.

O situație și mai încurcată se întîlnește în exemplele unde verbul *a fi* este urmat de un substantiv în nominativ care poate fi interpretat fie ca subiect, fie ca nume predicativ.

130. *Tu crezi c-a fost* **iubire** — *adevărată?*
Eu cred c-a fost o scurtă **nebunie**! I. MINULESCU

Substantivul *iubire* pare că poate fi interpretat, tot atît de bine, ca subiect ori nume predicativ. În realitate, dacă se ia în considerare contextul anterior — și această operație ne poate ajuta cînd textul dat nu este suficient — se constată că subiectul propoziției este tot *iubire* pe care autorul nu-l amintește pentru ca să evite repetiția.

În toate aceste cazuri, cea mai prețioasă indicație care poate fi folosită pentru recunoașterea valorilor verbului *a fi* rămîne referirea la conținut, la sensul pe care-l are în context.

131. *Astfel, natura românească* **e** *bogată, felurită, plină de farmec și de noutate, dar bună, prietenoasă, fără sublimități tragice, așa cum e și poporul; vioaie, schimbătoare și luminoasă ca și dînsul.* N. IORGA

132. *O, lumea, dacă nu-***i** *o amăgire, ne* **este** *un senin veșmînt.*
L. BLAGA

133. *Și niciodată n-o să-mi pară rău*
Că tot ce **este***-n clipa de acum*
Ucide tot ce-ar fi putut să fie. O. CAZIMIR

134. **E** *unul care cîntă mai dulce decît mine?*
Cu atît mai bine țării; și lui cu-atît mai bine!
Apuce înainte s-ajungă cît de sus, —
La răsăritu-i falnic se-nchin-al meu apus.
V. ALECSANDRI

Identificarea valorii predicative a verbului *a fi* este ușurată de corelația cu verbul *a se afla*:

135. *Păduri* **nu se află** *nicăiri, livezile* **sînt** *numai în sate sau în raza lor, dar copaci răzleți, grupe, perdele, se înalță pretutindeni, dînd viață frumosului ținut.*

N. IORGA

O altă problemă a predicatului nominal legată de natura verbului copulativ o constituie verbele cu valoare copulativă. În categoria acestora, sînt cuprinse verbe care, în mod obișnuit, sînt predicative și, numai uneori, în situații deosebite, pot avea valoare copulativă. Iată cîteva dintre aceste verbe: *a ajunge, a se arăta, a însemna, a rămîne, a sta* și altele.

Lista verbelor copulative nu este completă și nici nu poate fi completată, deoarece la aceste verbe valoarea copulativă apare numai cînd leagă un nume predicativ de subiectul la care se referă.

136. *Nedelcu* **s-a ales un pungaș** *de rînd.* AL. VLAHUȚĂ

137. *Și visul tău acum te-***arată**
Frumos *ca un locotenent.* G. TOPÎRCEANU

138. *Dar faptul că ajunsese pînă aici* **nu însemna** *mare* **lucru.**

G. BOGZA

139. *De unde pot veni, cînd ochii-mi,*
Plini de regrete și triști
Par *două* **candele** *aprinse în cripta marilor poeți.*

I. MINULESCU

140. **Rămase liber** *numai un mic cerc dinaintea prefectului care examina parcă înfățișarea oamenilor și mai cu seamă privirile lor.* L. REBREANU

Să se rețină că identificarea verbelor cu valoare copulativă poate fi realizată numai pe baza analizării relației dintre subiect și numele predicativ. Cu alte cuvinte, numai dacă ne dăm seama că subiectului i se atribuie o însușire sau o identificare, recunoaștem valoarea copulativă a verbului care leagă numele predicativ de subiect.

Deci procesul de identificare nu poate porni de la formă, care duce, aici, la confuzii. Dacă se ia în considerare

numai forma personală a verbului, în mod obișnuit, se va ajunge la interpretarea lui ca predicat verbal.

141. *Antim* **ajunse mitropolit** *și luă cu dînsul zilele cele bune ale Snagovului. Și această străveche mănăstire* **ajunse** *pe mîna călugărilor greci.* N. IORGA

În exemplul de mai sus, verbul *ajunse* apare de două ori: prima dată, cu valoare copulativă, a doua oară, predicativă.

Valoarea copulativă este pusă în evidență mai puțin prin „calitatea" atribuită subiectului, cît mai ales prin echivalarea cu verbele copulative *a fi* și *a deveni*. Valoarea copulativă a lui *ajunse* din prima frază se conturează cel mai bine, dacă-l opunem verbului *ajunse* din cea de-a doua frază. Din această confruntare, se detașează clar valoarea copulativă a celui dintîi, care formează un predicat nominal, față de valoarea predicativă a celuilalt, care formează predicat verbal.

Identificarea valorii necopulative a unor asemenea verbe folosite la construirea predicatelor nominale este și mai dificilă cînd ele sînt urmate de adjective.

142. *Iar Soarele* **s-arată** *alb și mat.* O. CAZIMIR

143. *Din tufe albăstrui de porumbrele,*
*Care-***au rămas** *zburlite, singurele*
Pe cîmpul oropsit, buratici
Încep să cheme ploile din munte. O. CAZIMIR

În ambele exemple, verbele *s-arată* și *au rămas* nu au valoare copulativă, deși sînt urmate de adjective. În amîndouă exemplele, verbele sînt predicative deoarece arată acțiunea făcută de subiecte, iar adjectivele au funcție de elemente predicative suplimentare.

Situația verbelor cu valoare copulativă poate crea dificultăți și mai mari pe planul frazei, deoarece, aici, în loc de nume predicative, apar propoziții predicative. Identificarea acestora nu poate fi făcută după criteriile obișnuite (conjuncție, întrebare, funcție sintactică). Singura posibilitate pentru a „descoperi" predicativa rămîne recunoașterea

valorii copulative a verbului din regentă. Dacă, în loc de nume predicativ, verbul copulativ este urmat de o propoziție care îndeplinește această funcție, propoziția este predicativă.

144. *Tei înfoiați, înalță încă, în aceeași vreme tîrzie, spre înălțime, mirosul mîngîietor al florilor lor mărunte și smerite: între flori, teiul e* **ce este privighetoarea între păsări.** N. IORGA

145. *Un singur pelerin mai bate*
La poarta liniștii...
El pare
Că-ndurerat ca Prometeu
E mort de mult *și... tot nu moare.* I. MINULESCU

146. *Apoi un sunet depărtat de clopot*
Păru **că bate-n aer tarantella**
Și ploaia se porni cu grabnic ropot. G. TOPÎRCEANU

Identificarea verbelor cu valoare copulativă impune o grijă deosebită în frază, deoarece ele pot avea drept subordonate și subiective, cînd au valoare verbală impersonală:

147. *Cu cît o priveam mai mult, cu atît îmi părea* **că femeia aceasta îmi era cunoscută:** *în sufletul meu găseam parcă urme dintr-o iubire depărtată.* E. GÎRLEANU

În concluzie, verbele cu valoare copulativă îndeplinesc rolul de instrumente gramaticale făcînd legătura numelui predicativ cu subiectul căruia îi este atribuit acesta.

Dificultatea de a recunoaște valoarea copulativă a acestor verbe se datorește faptului că ele sînt, în mod obișnuit, predicative și numai uneori verbe cu valoare copulativă. Atragem, în mod deosebit, atenția asupra acestui amănunt deoarece verbele cu valoare copulativă sînt prezentate, în general, drept verbe care pot fi și verbe predicative. Această răsturnare a valorii fundamentale explică, în parte, unele erori.

În unele propoziții, nu se exprimă verbul copulativ. Neexprimarea este posibilă mai ales în frazele cu mai multe

propoziții coordonate dintre care în prima se află verbul copulativ.

148. *Verzi sînt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spînzurate de coastele dealurilor, limpede și senin ceriul tău.* A. RUSSO

149. *Pădurea-n primăvară-i o frescă luminoasă*
.....
O frescă luminoasă și dulce-n primăvară
Un mare triptic vara și toamna un panou,
În friză de zăpadă schimbată iarna iară,
Pădurea e de-a pururi același — alt tablou.
V. VOICULESCU

În ultimul citat, pentru a ușura identificarea predicatului nominal și, respectiv, a verbului copulativ din strofa citată (ultima), a fost nevoie să reproducem primul vers care cuprinde și subiectul *(pădurea)*.

Propozițiile fără predicat exprimat se numesc **nominale.** Predicatul neexprimat din aceste propoziții poate fi verbal sau nominal.

Un alt aspect ridicat de discuția în jurul verbului copulativ este o r d i n e a. Locul obișnuit al verbului copulativ în propoziție este înaintea numelui predicativ.

150. **Era** *atît de nalt pe-atunci plafonul scund*
Și ușile **erau** *atît de grele*
Cînd încercam să mă ascund,
Ținîndu-mi răsuflarea, după ele... O. CAZIMIR

Între verbul copulativ și numele predicativ se poate intercala un cuvînt sau mai multe. Asemenea intercalări pot crea dificultăți pentru efectuarea operației de identificare a predicatului nominal.

151. *Ceahlăul* **pare** *încă o dată* **un transatlantic;** *cu toate catargele și punțile de comandă vopsite din nou.*
G. BOGZA

152. *Deși-s abia umil* **pigmeu**
Permiteți-mi să fiu puțin,
Dar să fiu eu. O. CAZIMIR

Verbele copulative pot fi așezate și după numele predicativ, cînd scriitorul vrea să pună în evidență, în mod deosebit, calitatea atribuită subiectului.

153. **Mîndre-s** *plaiurile tale, țară mîndră între toate,*
Și frumos se-ndoaie cerul peste văi și peste sate.
P. CERNA

154. *Și anii ce* **lungi** *îți* **par** *cînd n-ai cu cine*
S-asculți ciudatele romanțe ce plîng viorile-n surdine.
I. MINULESCU

Verbul copulativ se așază, în mod obligatoriu, după numele predicativ, cînd acesta este exprimat prin pronume relativ-interogative:

155. *Dacă te întreabă cineva vreodată pe neașteptate* **cine** **ești** *să spui că sîntem frați și că abia ai picat de la Pitești.*
E. BARBU

156. *Ce-mi pasă* **a cui** **ești,** *zise el.* M. EMINESCU

Asemenea construcții de maximă dificultate nu sînt prea frecvente. Spre deosebire de situațiile obișnuite, înțelesul nu poate fi de nici un ajutor, deoarece pronumele exprimă noțiuni cu caracter general. Interpretarea construcțiilor *cine ești* și *a cui ești* drept predicate nominale poate părea neverosimilă.

Pentru a putea fi explicate asemenea construcții, trebuie să se pornească de la valoarea de pronume a lui *cine*.

Și nimic nu o poate demonstra mai bine decît reconstituirea substituirii efectuate de pronume. Astfel, într-un exemplu simplu de tipul *ce este ăsta?* în locul pronumelui relativ-interogativ *ce* poate fi ușor pus un substantiv: *creion este ăsta?* Dacă nici în acest caz, din cauza ordinii schimbate, nu se înțelege funcția de nume predicativ a substantivului

creion, se poate reda același exemplu în ordinea normală afirmativă: *Ăsta este creion.*

Se obține astfel o schemă care poate fi prezentată în felul următor:

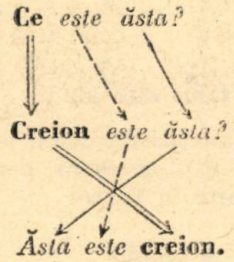

Recurgînd la un exemplu simplu cu trei termeni, dintre care doi rămîn neschimbați în toate situațiile, se poate asigura înțelegerea afirmației că **ce** îndeplinește funcția de nume predicativ.

De la un exemplu simplu ca acesta se poate trece la situațiile mai complexe pe care ni le oferă textele cu propoziții și fraze, unde asemenea exemple vor putea fi analizate și nu vor mai fi ocolite ca „neinteresante".

157. *Dar nenorocirea bietului om nu era încă completă, căci Păturică, ca hoț, perfect* **ce era** *nu făcea niciodată hoția pe jumătate; el lua acasă la dînsul toți banii ce se depuneau în păstrarea hătmăniei, și îi schimba la Costea Chiorul pe bani tăiați sau calpi, iar după aceea cosea pungile într-un chip cum să nu rămîie nici o urmă de violare.* N. FILIMON

Apropiate ca dificultate de predicatele nominale în care numele predicativ este un pronume relativ-interogativ sînt predicatele nominale cu un adverb interogativ-relativ în funcție de nume predicativ.

Pentru explicarea unei asemenea construcții mai puțin obișnuite se poate pleca de la reamintirea posibilității adverbului de a intra în componența predicatelor nominale de tip impersonal *(este bine, este rău, este necesar* etc.).

Ca și la pronume, se poate imagina o schemă simplă cu ajutorul căreia să se demonstreze funcția de nume predicativ a adverbului interogativ-relativ.

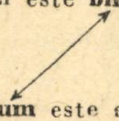

Recunoașterea funcției de nume predicativ a adverbului interogativ-relativ este necesară, deoarece construcții de acest tip pot fi întîlnite în texte:

158. *Odăile pustii mi se arată*
Atît de mari **cum** *îmi* **păreau** *odată,*
Pe vremea cînd le măsuram, tiptil,
Cu pași mărunți și șovăielnici de copil. O. CAZIMIR

În analiza predicatului nominal, numeroase aspecte interesante pot fi întîlnite și în legătură cu numele predicativ. Un prim aspect se referă la faptul că numele predicativ poate fi exprimat prin orice parte de propoziție, în afară de articol, prepoziție și conjuncție. Posibilitatea de a fi exprimat prin șapte dintre cele zece părți de vorbire arată varietatea foarte mare a naturii numelui predicativ. Dintre diversele părți de vorbire care pot îndeplini această funcție se potrivesc mai bine cu conținutul numelui predicativ adjectivul și substantivul. Aceasta explică de ce mai ales aceste părți de vorbire îndeplinesc funcția de nume predicativ.

159. *Eu vin din lumea-n care*
Nu-i *cerul* — **albastru**
Și copacii **nu-s verzi,** *așa cum sînt la voi.*
I. MINULESCU

160. *Și totuși dînsa nu-mi* **era străină,** *cum nu-mi* **era străină** *primăvara aceasta ce renăștea de-abia acum, deși semăna atîta cu toate celelalte din viața mea.*
E. GÎRLEANU

161. *Primăvara* **era un val** *uriaș, care înălțase întreg pământul în verdele lui avînt, și care, din clipă în clipă, avea să se prăvale spart, înspumînd livezile, înverzind pădurile.*
I. TEODOREANU

Printre situațiile cu numele predicativ exprimat prin substantiv, mai puțin obișnuită pare folosirea aceluiași substantiv pentru ambele funcții sintactice: de nume predicativ și de subiect.

162. *Acea* **vreme** *fu pentru dînsa* **o vreme** *fericită, căci, îndată cum răsărea soarele, ea alerga pe cîmpii cu ceilalți copii, alungînd fluturii din floare în floare, se rătăcea prin lunci după cules mure, după cuiburi de paseri, sau culegea lemne verzi de făcut fuse și linguri la strung.*
V. ALECSANDRI

În afară de adjectiv și substantiv, numele predicativ mai poate fi exprimat prin pronume, numeral cardinal sau multiplicativ, verb la supin sau adverb.

163. *Adevărata viață* **e aceea** *a rîndunelelor negre care-și au cuiburile supt arcade și taie văzduhul, neprecurmat, cu trupurile lor supțiratece și cu strigătele lor ascuțite.*
N. IORGA

164. *Pe dinăuntru, o lungă scară învîrtită, cu trepte mici de piatră, da intrare, la deosebite caturi, în niște chilii pardosite cu cărămizi, din care abia două mai* **erau de locuit.**
AL. ODOBESCU

165. *Cum s-a făcut,* **nu-i bine** *să cunoaștem.* L. BLAGA

166. *Căci nu mugurii și toporașii aceștia mă învăluiseră în mireasma lor altădată, și totuși* **erau aceiași,** *cum* **aceiași** *mi* **se părea** *cerul din care se revărsa astăzi ploaia de raze.*
E. GÎRLEANU

167. *Cînd* **era d-un an** *parcă* **era de cinci**; *iară cînd* **fu de cinci,** *parcă* **era de cincisprezece.** P. ISPIRESCU

Privit sub raportul conținutului, numele predicativ califică sau identifică subiectul, apropiindu-se, din acest punct de vedere, de rolul atributului. Diferența dintre numele predicativ și atribut constă tocmai în faptul că la primul calitatea este atribuită subiectului cu ajutorul verbului copulativ, în timp ce atributul arată o calitate atribuită dinainte subiectului sau unui substantiv ori substitutului acestuia.

Din următorul exemplu rezultă cît de mult se apropie numele predicativ de atribut, fără să se poată ajunge însă la confundarea lor.

169. Și flăcăii tăi *sînt harnici*, holdele îți *sînt bogate*,
Și copilele-ți d u i o a s e, parcă **sînt domnițe** toate.
P. CERNA

În analiza exemplului citat, există tentația de a interpreta adjectivul d u i o a s e drept nume predicativ al unui predicat nominal eliptic de verbul copulativ dar asemănător cu cel din primul vers. În realitate adjectivul d u i o a s e este numai atribut adjectival al substantivului *copilele* cu funcție de subiect al predicatului nominal *sînt domnițe*.

Numele predicativ **de calificare** poate să atribuie subiectului o calificare nu numai prin intermediul unei însușiri sau al unei note, ci și prin încadrarea subiectului într-o noțiune supraordonată. Spre deosebire de calificarea propriu-zisă, ultima ar fi o operație de clasare.

170. *După vremea ploioasă, îmbibată de umezeala glodului așternut pe jos, aceasta* **era** *cea dintîi* **zi** *cu soare,* **zi** *caldă și curată de primăvară.* E. GÎRLEANU

În exemplul citat, subiectului *aceasta*, exprimat printr-un pronume demonstrativ de apropiere, nu i se atribuie o însușire în sensul calificării obișnuite, ci o clasare în șirul zilelor de primăvară.

Numele predicativ **de identificare** indică o noțiune singulară a cărei sferă logică se suprapune sferei subiectului.

Numele predicativ al predicatului nominal de identificare se exprimă printr-un nume propriu, un substantiv cu articol hotărît, printr-un pronume personal sau demon-

sîrativ, prin pronumele *cine*, printr-un numeral ordinal sau un verb la infinitiv ori supin.

171. *Dar eu* **sînt eu,** *atît* **cît sînt,**
Că de-aș **fi fost balon** *de spumă*
Umplut cu vînt,
Cum cel ce spuneți c-aș fi nu-s,
Ar însemna că m-ați distrus
C-o glumă! O. CAZIMIR

172. *Nu știam* **cine era** *și totuși trupul acesta înalt, ușor, ce părea că nici nu atinge pămîntul, ci lunecă întocmai ca o șuviță de fum purtată de vînt, îl cunoșteam.* E. GÎRLEANU

173. *Într-un loc pădurile* **par a se atinge,** *împrejmuind cu totul zările.* N. IORGA

174. *Întunericul* **era de nepătruns.** E. GÎRLEANU

Deși în general numele predicativ exprimat printr-un substantiv stă în nominativ, sînt și situații cînd se folosește genitivul sau acuzativul.

175. **Al nostru** *e pămîntul și acei ce locuiesc pe dînsul...* **ale noastre** *cîmpurile...* **ale noastre** *dealurile...* **ale noastre** *cătunele, satele și tîrgurile, colibele și curțile, toată mișcarea și toată suflarea.* A. RUSSO

176. *Noapte mare de iarnă. Casele nu se mai cunosc, străzile nu se mai văd. Ferestrele aprinse* **sunt de aur** *ca pînea scoasă din cuptor.* I. TEODOREANU

În cadrul predicatului nominal, o situație deosebită are numele predicativ exprimat printr-un participiu. Plecînd de la posibilitatea participiului de a se transforma în adjectiv, se observă, în analiza propoziției, o tendință de a socoti nume predicativ participiul așezat lîngă verbul *a fi*. În realitate, participiul nu are întotdeauna valoare adjectivală, ci o păstrează pe cea verbală originară, cînd intră în componența unei forme verbale pasive.

Diferența între participiile cu valoare adjectivală și cele verbale se poate face numai pe baza înțelesului, deoarece forma este identică. Dacă din raportarea la subiect și la contextul în care se află se desprinde ideea de calitate, participiul are valoare de adjectiv și formează deci predicat nominal. Dacă, dimpotrivă, predomină ideea de acțiune, participiul are valoare verbală. În această privință o indicație prețioasă o dă natura tranzitivă a verbului, deoarece numai participiul unui verb tranzitiv poate avea, în mod obișnuit, și valoare verbală.

Există și situații cînd diferența dintre cele două valori ale participiului nu se poate face cu certitudine și este nevoie de o referire la un context mai cuprinzător.

177. Sînt obosit *de drum și-aș vrea*
Să dorm trei nopți. I. MINULESCU

Predicatul *sînt obosit* pare un predicat verbal, întrucît verbul prin care se exprimă este tranzitiv iar după el urmează *de drum*, care poate fi interpretat drept complement de agent. Ținînd seama însă de contextul general al poeziei, predicatul *sînt obosit* pare un predicat nominal.

Recunoașterea faptului că sînt situații cînd un predicat format din verbul *a fi* și un participiu pot fi considerate, tot atît de bine, predicat verbal sau predicat nominal nu înseamnă că trebuie să se renunțe la orice tentativă de a le distinge și că în toate cazurile putem spune despre o asemenea construcție că este „predicat verbal sau nominal".

Dimpotrivă, identificarea predicatului nominal format dintr-un participiu precedat de verbul *a fi* poate fi efectuată, în bune condiții, în cele mai multe dintre situațiile întîlnite.

O primă indicație care se poate da privește verbul *a fi* cu care se construiesc asemenea predicate. Distincția nu se poate face pe baza verbului *a fi* sub pretext că într-un predicat verbal la diateza pasivă verbul *a fi* este auxiliar, iar în predicatul nominal este copulativ. Luat izolat, verbul *a fi* auxiliar nu se distinge prin nimic de cel copulativ. Distincția între verbul copulativ și auxiliar nu o face forma, ci numai rolul lor în propoziție și, mai ales, conținutul participiului cu care se construiește. Verbul *a fi* este auxiliar cînd

ajută un participiu verbal să alcătuiască o formă verbală la diateza pasivă prin care se arată acțiunea pe care o suportă subiectul. Verbul *a fi* este copulativ cînd leagă subiectul de calitatea atribuită acestuia.

Rezultă din această discuție că un predicat, format cu verbul *a fi*, este verbal cînd arată o acțiune — nu cînd este format cu ajutorul verbului auxiliar *a fi* — deoarece nu există nici o marcă formală care să ne indice că un asemenea verb este auxiliar. De asemenea, un predicat format cu verbul *a fi* este nominal cînd atribuie subiectului o însușire — nu cînd este format cu ajutorul verbului copulativ *a fi* — a cărui formă nu indică prin nimic această valoare.

178. *La vîrsta ta* **tihnit e** *somnul.* D. ANGHEL

179. *Morții* **sînt arși,** *iar cenușa lor* **e îngropată** *pe terenul dimprejurul satului sau chiar în sat, sub locuințe.*
V. PÂRVAN

Comparînd predicatele *tihnit e, sînt arși, e îngropată* în perspectiva indicațiilor date mai înainte, se poate ajunge la identificarea predicatelor și, deci, la delimitarea lor.

Predicatul *tihnit e* este nominal, deoarece atribuie o calitate subiectului *somnul*, prin intermediul verbului copulativ *e*. În plus, participiul *tihnit* provine din verbul intranzitiv *a tihni*, care nu poate avea diateză pasivă.

Predicatul *sînt arși* este verbal, deoarece arată acțiunea suferită de subiectul *morții* și formează diateza pasivă cu ajutorul verbului auxiliar *sînt*.

Pentru recunoașterea valorii verbale a participiului dintr-o construcție formată cu verbul *a fi* mai există un indiciu prețios care nu apare, însă, întotdeauna în text. Este vorba de prezența, după participiu, a complementului de agent. Acesta arată cine este autorul logic (nu gramatical) al acțiunii exercitate asupra subiectului.

Să se rețină amănuntul: *este autorul acțiunii*; deci, dacă este vorba de acțiune, predicatul nu poate fi decît verbal.

180. *Armata țării* **era dezorganizată** de domnul *ce se temea de dînsa.* N. BĂLCESCU

Valoarea verbală a predicatului *era dezorganizată* este evidențiată de prezența complementului de agent, *de domnul*, care indică cine este autorul **acțiunii** suferite de subiectul gramatical, *armata*.

Faptul că nu se găsește în fiecare propoziție un complement de agent poate fi ușor suplinit de cel care analizează. Astfel, referindu-ne la exemplele date mai înainte (178 și 179) se poate dovedi ușor utilitatea acestui procedeu. În timp ce se poate spune: *morții sînt arși (de familie)*, în cazul predicatului nominal, *tihnit e somnul*, nu poate fi presupus, nicicum, un complement de agent.

Un alt indiciu care poate fi utilizat în recunoașterea și, în același timp, în distingerea predicatului nominal de predicatul verbal este folosirea verbelor auxiliare de modalitate, *a putea* și *a trebui*. Auxiliarul de modalitate are calitatea că este folosit mai ales pe lîngă participiile verbale împreună cu care arată că o anumită acțiune poate fi suferită de subiectul propoziției.

Să încercăm, în cele trei texte date anterior (178, 179, 180), dacă poate fi folosit auxiliarul de modalitate. Prin această încercare se obțin, astfel, următoarele construcții: *poate (trebuie) să fie tihnit somnul; pot (trebuie) să fie arși morții; poate (trebuie) să fie dezorganizată armata*. Nu este greu de constatat că dintre cele trei construcții, singura care nu poate fi admisă de spiritul limbii este prima, adică cea cu predicatul nominal.

Utilizarea verbului de modalitate alături de predicatele verbale la diateza pasivă apare rar în texte. De aici poate și rezerva pe care unii o pot avea față de procedeul recomandat. Să nu se uite, însă, că ne aflăm în fața unei dificultăți sintactice de prim rang, pentru a cărei rezolvare sînt permise și asemenea „artificii de analiză".

Un alt procedeu cu ajutorul căruia se poate verifica valoarea nominală a unui predicat format dintr-un participiu precedat de verbul *a fi* este înlocuirea verbului *este* prin verbul *devine*. (Sau cu alte verbe cu valoare copulativă.) Spre deosebire de verbul *a fi* care poate avea diverse valori (predicativ, auxiliar, copulativ), și de celelalte verbe cu valoare copulativă, verbul *a deveni* are, în mod obișnuit, valoare copulativă.

Înlocuindu-se verbul *a fi* din textele amintite (178, 179, 180) cu verbul *devine* se obțin următoarele construcții: *tihnit devine somnul; morții devin arși; armata devine dezorganizată de domn.* Nu este greu de constatat că, de data asta, singura construcție, care poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu spiritul limbii române, este prima.

Am insistat mai mult asupra acestui aspect deoarece l-am considerat o problemă sintactică destul de frecventă în textele analizate. Rezumînd discuția de pînă aici, se poate afirma că soluția dată acestei probleme vizează valoarea adjectivală sau verbală a participiului. Dacă reușim să demonstrăm valoarea adjectivală, predicatul în structura căruia se află participiul este nominal. Și, invers, dacă participiul este verbal, predicatul este verbal.

În continuare, dăm, mai întîi, cîteva exemple de predicate verbale, formate cu participii cu valoare verbală:

181. *El, Sobiețki, fala leșilor, eroul creștinătății, mîntuitorul Vienii,* **să fie nevoit** *pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tatarilor și a moldovenilor.*
C. NEGRUZZI

182. *Casa, cuib al neamului său din vremuri de tot vechi,* **fu** *atunci, de voie de nevoie,* **amanetată.** AL. MACEDONSKI

183. *Căci oricine l-ar fi văzut tăind cu ferestrăul, ori așezînd balamalele portiței, atît de adîncit în lucrare și atît de la fel cu feciorul care-i ajuta, nici n-ar fi putut bănui de ce lovitură* **fusese izbit** *de cinci zile mai nainte; ci ar fi crezut că amîndoi lucrau pentru Manolache Moldoveanu, care sta deoparte cu lacrămile pe față.*
I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

184. *Și omul huiduit și hulit care sta în fața mea îmi inspira nu atît milă pentru singurătatea și părăsirea în care* **fusese alungat** *de societatea cu care nu se împăca, cît un intens interes pentru dîrzenia lui în lupta vieții și forța cu care biruise pînă atunci lumea dușmănoasă, oamenii care pentru el erau adevăratele fiare.* V. VOICULESCU

Iată și cîteva exemple de predicate nominale construite cu participii cu valoare adjectivală:

185. *Mi-e sufletul* **împrăștiat** *în toată firea...* O. CAZIMIR

186. *Căci dacă obiceiul ar fi fost cumva să se meargă descoperit, în cazul cînd el singur* **ar fi fost acoperit,** *s-ar fi văzut că n-a mai intrat niciodată în asemenea local iar lumea distinsă s-ar fi uitat zîmbind dispreţuitoare după el.*
CAMIL PETRESCU

187. *Întregi Carpaţii s-au învăpăiat*
E-un groaznic cataclism ca de poveste.
Istoria superbă-a unei ţări
Este cuprinsă-*n flăcările aceste.* N. LABIŞ

188. *Cine însă cunoaște ca noi de aproape organele acestui stat și funcționarea lui se miră acum, nu de ceea ce se întîmplă, ci dacă a existat, cum* **era îndreptățit** *să nu mai crează, atîta energie în acele mase, — cum de n-a izbucnit acest enorm scandal public cu mult mai înainte.*
I.L. CARAGIALE

În sfîrșit, iată cîteva exemple construite cu participiul, unde distincția între predicatul nominal și predicatul verbal continuă să rămînă, în mai mare măsură, la latitudinea celui care le analizează. Existența unor asemenea situații nu infirmă valabilitatea indicațiilor date mai înainte, ci atrage atenția numai asupra necesității de a se relua problema, căutîndu-se și alte argumente.

189. *Porumbul zdrenţos* **pare înfăşurat** *în scutece de aur, focuri roşii, galbene, albastre săgetează din roua luminoasă, depărtările se vădesc ca la ridicarea unei perdele, şi tocmai în fund apar înălţimile albastre pe care călătoreşte o scamă de nori deştesuţi.* N. IORGA

190. *Voi, cei ce-n jurul rugului dansați,*
Simțiți cum groaza-n piept vi se revarsă!
Da, spaima fulgerării urii lui
De-acum din voi nicicînd **nu va fi ștearsă.** N. LABIȘ

191. *Să fie adevărat cum spune Ileana și cum arăta Gafița cînd* **nu era** *încă așa de* **otrăvită** *de dușmănie, să fie adevărat că se pot face vrăji și că sînt oglinzi în care poți privi lucruri trecute și viitoare?* M. SADOVEANU

În legătură cu locul pe care-l ocupă în propoziție *predicatul nominal*, se pot face unele observații.

Mai întîi se poate semnala că, deși numele predicativ constituie o singură unitate gramaticală, în exprimarea scrisă sau orală se comportă ca o parte alcătuită din doi termeni. Aceasta explică de ce, vorbind de locul predicatului nominal, trebuie să ne referim la cele două elemente care-l compun: *verbul copulativ* și *numele predicativ*.

În ceea ce privește locul, verbul copulativ se află, de regulă, înaintea numelui predicativ:

192. *Ei bine, dacă vreți să-mi arătați că* **sînteți** *cuminți și cinstiți și muncitori, cum știu că sînteți, atunci să nu mai ascultați vorbele ce vi le spun răuvoitorii și nici zvonurile urîte, ci să vă întoarceți degrabă la plugurile voastre, la munca voastră cea frumoasă care* **e** *temelia țării!*

L. REBREANU

Între verbul copulativ și numele predicativ se pot intercala cuvinte cu diverse funcții sintactice:

193. *Din patul tău cînd iarăși te-ai dat jos —*
De ce pășind pe drum, slăbit, cu grijă,
Erai **la față** *— atît de voios.* N. LABIȘ

Tot înaintea verbului copulativ stă și numele predicativ exprimat printr-un pronume relativ-interogativ:

194. **Cine-i** *acvila ce cade?*
Cine-i *stînca ce se sfarmă?*
Cine-i *leul ce închide cu durere ochii săi?*
Cine-i *tunetul ce moare umplînd lumea de alarmă?*

M. EMINESCU

Situația pretinde o atenție deosebită, deoarece există tendința ca pronumele relativ-interogativ să fie lăsat în afara analizei sintactice. În schimb, substantivul așezat după verbul **i** *(este)* pare nume predicativ. Se comite, în felul acesta,

o dublă eroare, pronumele relativ-interogativ nu este analizat, iar subiectul așezat după verbul copulativ este socotit nume predicativ.

Se poate imagina o schemă simplă prin care să se ușureze înțelegerea funcției de nume predicativ a pronumelui relativ-interogativ:

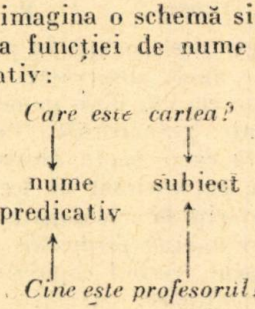

Dificultățile de identificare a funcției de nume predicativ a pronumelui relativ-interogativ sînt și mai mari pe planul frazei.

În mod obișnuit, ordinea: *subiect — verb copulativ — nume predicativ* este de mare utilitate în analiza gramaticală, deoarece constituie un argument prețios în cazul situațiilor echivoce. Dacă se ține seama de înțelesul și funcția gramaticală a fiecărei părți, se recunoaște ușor că aceasta este topica firească iar, în cazul schimbărilor, reconstituirea poate fi efectuată fără prea mari dificultăți.

195. *Ni-s stelele aproape azi, aproape*
Ni-i cerul cald, răsfrînt în ochi și-n ape.
Pămîntul vechi, bun doar pentru morminte,
Azi ni-e tovarăș tînăr și fierbinte. O. CAZIMIR

Și în categoria predicatului verbal există aspecte care au nevoie de unele lămuriri, în legătură cu analiza lor gramaticală.

Predicatul verbal poate fi exprimat în afară de verb la un mod personal și printr-o locuțiune verbală, în care verbul se află, de asemenea, la mod personal; printr-o interjecție (al cărei sens verbal presupune tot un mod personal); printr-un adverb predicativ (care nu admite un verb copulativ).

Predicatul exprimat printr-o locuțiune verbală ridică unele dificultăți în cadrul analizei. Cea mai importantă se referă la gruparea la un loc a cuvintelor care formează locu-

țiunea. Și în această privință de mare ajutor este referirea la subiect și la context, prin intermediul cărora putem să evidențiem mai bine sensul unitar al locuțiunii.

196. *Și eu fuga, și ea fuga, pînă ce* **dăm** *cînepa toată* **palancă la pămînt.** I. CREANGĂ

În acest exemplu, locuțiunea verbală poate fi identificată numai dacă apelăm la ajutorul subiectului inclus *noi*. Sublinierea mecanică a lui *dăm* poate induce în eroare deoarece, în text, nu este vorba de acțiunea de „a oferi" (ca să ne oprim numai la sensul de bază al verbului *da*). Subiectul inclus *noi* face o acțiune, care nu poate fi numită decît dacă grupăm la un loc cuvintele: *dăm... palancă la pămînt*. Numai procedînd în acest fel sesizăm sensul unitar al grupului lexical și anume *(noi) „doborîm"*.

Bineînțeles că gruparea la un loc a cuvintelor care compun locuțiunea verbală nu exclude stabilirea funcțiilor inițiale ale cuvintelor grupate. Astfel, se poate arăta că în componența locuțiunii verbale de mai sus intră *palancă* cu funcția inițială de complement circumstanțial de mod și *la pămînt* cu funcția inițială de circumstanțial de loc. Analiza întreprinsă poate să sesizeze, bunăoară, prezența facultativă în locuțiune a cuvîntului *palancă* în sensul că poate lipsi din locuțiune fără ca înțelesul acesteia să se modifice.

Asemenea observații pot fi făcute, dar nu sînt obligatorii pentru analiza sintactică a propoziției. De obicei, este de ajuns dacă arătăm că predicatul este exprimat printr-o locuțiune verbală.

Considerarea locuțiunii verbale ca o singură unitate depinde, în mare măsură, de gradul de sudură semantică a elementelor componente.

197. *El* **își dete** *în curînd* **seama** *că i-*ar **fi peste putință** *să meargă pînă la sfîrșit.* E. GÎRLEANU

198. *N-apucă să se încălzească locul sub tine și,* **bir cu fugiții,** *că răzmirița bate la ușă.* B. ȘT. DELAVRANCEA

199. *Furaserăm niște cai, Lică și eu, și ne-*au **dat urmă,** *au împușcat pe Lică la picior.* I. SLAVICI

Diferențele dintre locuțiunile verbale privesc atît conținutul (gradul de sudură semantică), cît și forma. Astfel în locuțiunile verbale *au dat de urmă* și *ar fi peste putință*, elementele componente sînt mai bine sudate decît în celelalte.

Locuțiunea verbală *își dete ... seama* este împărțită în două de locuțiunea adverbială *în curînd*. Locuțiunea *bir cu fugiții* este eliptică de verb *(dau)*.

Oricît de diferite ar fi situațiile în care se pot găsi locuțiunile verbale, pentru identificarea lor se recurge la ideea de predicativitate unitară, în sensul că elementele componente la un loc au sensul unui singur predicat.

Un alt aspect care privește predicatul, în ansamblu, se referă la adverbele predicative. De la bun început se poate preciza că adverbul nu este predicativ prin structura sa, ci devine predicativ prin poziție și întrebuințare. Așa se explică faptul că același adverb poate îndeplini, într-o situație, funcția de complement circumstanțial de mod, iar în alta, de predicat.

200. *Ceea ce s-a petrecut atunci în sufletul lui a fost* **desigur** *mai iute decît fulgerul.* C. HOGAȘ

201. **Desigur** *că spărietul nostru cicerone ne va fi urmat multă vreme cu privirea.* C. HOGAȘ

În cele două exemple luate din proza lui Calistrat Hogaș figurează același adverb, *desigur*. În primul exemplu, adverbul îndeplinește funcția sintactică de complement circumstanțial de mod. În al doilea, adverbul are valoare predicativă îndeplinind funcția de predicat, avînd ca subiect propoziția subordonată introdusă prin conjuncția *că*.

Adverbul devine predicativ cînd este situat la începutul propoziției (fie că este la inițială de frază sau nu), este urmat imediat de o conjuncție subordonatoare și are ca determinant o propoziție subiectivă.

La fel cu adverbul predicativ se comportă și locuțiunea adverbială predicativă.

202. **Fără îndoială** *că au fost mulți poeți cărturari, și chiar eruditi.* CAMIL PETRESCU

Aceeași locuțiune adverbială poate fi folosită și fără valoare predicativă:

203. *Ce era adică: un băiet de țigan cu capul mic într-o pălărie a căror margini erau simbolul nimerit al nemărginirii, cu ciubote în care ar fi încăput întreg și într-un surtuc lung de-i ajungea la călcîi și care* **fără îndoială** *nu era al lui, schinjuia c-un arcuș ce rămăsese în cîteva fire de păr și, cu degetele uscate, mișca niște coarde false, care țîrîiau nervos, iară împrejuru-i frămînta pămîntul un ungur lung cu picioarele goale băgate în papuci mari împluți cu paie.* M. EMINESCU

Și predicatul exprimat printr-un adverb predicativ poate fi verbal sau nominal. Departajarea predicatelor exprimate prin adverbe predicative se face cu destulă dificultate deoarece este nevoie de un artificiu și anume, de admiterea verbului copulativ *a fi* ca o anexă ipotetică. Cu alte cuvinte, pentru a se constata natura verbală sau nominală a predicatului exprimat printr-un adverb predicativ se sondează capacitatea acestuia de a admite prezența verbului *a fi*. Dacă adverbul îl acceptă din punct de vedere semantic, adverbul predicativ este considerat predicat nominal; în caz contrar, predicat verbal.

204. *Bine, frate,* **firește** *că sînt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să știu cui să mă încrez, cum să mă apăr.* I.L. CARAGIALE

205. *Nu că nu ești frumoasă, Cezara. Să vorbim încet ... te voi numi tu, căci îmi ești scumpă, deși nu te iubesc în felul în care aș dori eu însumi. Ascultă. Eu n-am iubit niciodată și* **poate** *că nici sunt în stare. Dar un lucru crede! Nu iubesc pe nimeni, dar dacă aș iubi,* **sigur** *că tu ai trebui să fii amanta mea.* M. EMINESCU

O altă problemă care poate fi întîlnită pe parcursul analizei este n e e x p r i m a r e a p r e d i c a t u l u i, prin care se înțelege omiterea din propoziție a părții de vorbire cu funcție de predicat. Neexprimarea predicatului nu înseamnă lipsa acestuia, deoarece prin prezența celorlalte părți de propoziție și a contextului se asigură exprimarea

predicativității, adică raportul sintactic specific predicatului.

Neexprimarea predicatului în propoziție poate avea explicații diferite. Astfel, uneori, predicatul se află în mintea vorbitorului, alteori él a fost exprimat mai înainte. În prima situație, avem de-a face cu *elipsă*, în a doua, cu *subînțelegere*.

Situația cea mai obișnuită și frecventă o constituie subînțelegerea predicatului, adică nereluarea aceluiași predicat spre a se evita repetiția.

206. *Numai undeva-n prăpăstii un izvor mai are șoapte și o bufniță cuvînt.* L. BLAGA

Omiterea celui de-al doilea predicat din textul citat ne poate deruta făcîndu-ne să-l considerăm o singură propoziție. Argumentele care ne obligă să identificăm și o a doua propoziție sînt, pe rînd: *și, o bufniță, cuvînt*. *Și* este o conjuncție coordonatoare care leagă două părți de propoziție de același fel sau două propoziții coordonate copulative. Dacă *și* ar lega substantivul *o bufniță* (cum se poate crede) de celălalt substantiv *un izvor* ar însemna că împreună îndeplinesc funcția de subiect multiplu și, în acest caz, predicatul ar fi trebuit să se acorde, punîndu-se la plural. Neputînd fi legat cu cel din propoziția precedentă, substantivul *o bufniță* nu poate avea altă funcție în propoziție decît cea de subiect pe lîngă predicatul subînțeles *are*, identic cu cel din propoziția precedentă. În sfîrșit, substantivul *cuvînt* nu poate fi, în propoziție, decît complementul direct al aceluiași predicat subînțeles *are*.

Identificarea naturii predicatului eliptic este dificilă.

207. *Caleașcă, drum de noapte, păduri adînci de fag*
Și prin frunziș lună cernută-n ceață fină,
Poiene necosite de mult și miros vag
De flori de fîn în floare, de fragi și de sulfină.
I. PILLAT

În acest citat, nu poate fi vorba de contextul anterior deoarece este prima strofă a poeziei. Așa se explică dificultatea de a găsi predicatul sau predicatele potrivite cu ansamblul strofei: *văd*, în prima propoziție și *simt*, în cea de-a doua.

Neexprimarea predicatului este un procedeu folosit nu numai în versuri, ci și în proză.

208. *E tare tîrziu în casa bunicilor. Minutarele aurite ale ceasului din părete arată nouă.*
Zîmbește ceasul? bunicul? nepotul? soba? sau lampa cu trandafiri?
I. TEODOREANU

Neexprimarea predicatului verbal este frecventă în dialog, unde, de obicei, în răspunsul dat de conlocutor la o întrebare nu se mai reia predicatul.

209. *Unul dintre țărani a vorbit, spuse tîrziu celălalt, încet de tot.*
— Îl cunoșteai?
— Da.
— Unul din cei trei?
— Da.
E. BARBU

Identificarea predicatului omis are o importanță deosebită pe planul frazei, unde fiecărui predicat îi corespunde o propoziție. Neidentificarea unui predicat omis duce la neidentificarea unei propoziții și, în consecință, la o analiză greșită a frazei respective.

210. *Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și-i spune că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are semănat. Și dacă te-a întreba cît să-ți deie pentru această ostenicioasă treabă spune-i că nu primești bani,* ci *numai atîta grîu, cu paie cu tot, cît îi pute duce d-ta în spate și cu un băiet al d-tale.*
I. CREANGĂ

Situația din acest text demonstrează că pentru „descoperirea" unui predicat neexprimat este nevoie de o atenție deosebită. La prima vedere, conjuncția coordonatoare disjunctivă *ci* leagă două complemente directe: *bani* și *grîu*. Deci o situație simplă. În realitate, *ci* coordonează disjunctiv nu două complemente directe, ci două predicate și, deci, două propoziții: *nu primești bani* și *ci* [primești] *numai atîta grîu, cu paie cu tot*. Pe ce se bazează această ipoteză? Ar fi imposibil să admitem că obiectul direct *grîu* este al predicatului exprimat *nu primești*, deoarece nu asta vrea să spună autorul.

Iată deci că, în ultimă instanță, aspectul negativ al verbului *nu primești* ne-a atras atenția asupra predicatului subînțeles.

Textele pot oferi situații și mai complicate, în care, în aceeași frază, să nu fie exprimate mai multe predicate.

Iată un text în care două predicate n-au fost exprimate:

211. *Și ne întrebam cu toții: dacă o fi adevărat că toate viețuitoarele de pe pămînt se trag dintr-o tulpină și că s-au deosebit unele de altele numai silite de împrejurările deosebite prin care au trecut — ce fel de împrejurări au fost alea care au putut sili privighetoarea să ajungă să cînte așa,* **iar cîrsteiul, bunăoară, să hîrîie,** *ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci?*

I.AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Cine analizează citatul cu atenție își dă seama ușor că textul: *iar cîrsteiul, bunăoară, să hîrîie* reprezintă o „contragere" realizată prin subînțelegerea a două predicate, după modelul frazei precedente: *au putut sili privighetoarea să ajungă să cînte așa.* Pentru a respecta intenția autorului și pentru a surprinde tocmai raporturile sintactice exprimate de autor, formularea poate fi „reconstituită" în felul următor: *iar* [au putut sili] *cîrsteiul, bunăoară,* [să ajungă] *să hîrîie.*

Neexprimarea predicatului și nevoia de a-l identifica mai comportă un aspect interesant, care poate să ducă la falsificarea analizei. Este vorba de găsirea unor predicate fictive, ceea ce duce la înmulțirea propozițiilor dintr-un text — greșeală tot atît de gravă ca și omiterea unor propoziții.

212. *Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putea răzbate pînă acolo și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie, care-i vrea tu, ie-ți* **bani,** *cît ți-or trebui,* **haine** *care ți-or plăcea,* **arme** *care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu.*

I. CREANGĂ

În loc să includă complementele directe *haine, arme* într-o singură propoziție alături de celălalt complement direct *bani,* se ajunge să se considere că verbul este subînțeles pe lîngă fiecare din cele două complemente. La eroarea comisă au contribuit, pe de o parte, distanța dintre predicat

și cele două complemente iar, pe de altă parte, faptul că fiecare substantiv cu funcție de complement direct este determinat de cîte o atributivă.

Rezultă, deci, că în operația de identificare a unui predicat verbal trebuie să se țină seama de context, în așa fel încît „reconstituirea" pe care o întreprindem să fie cu adevărat necesară.

O problemă deosebit de dificilă a predicatului verbal o formează prezența în interiorul acestuia a unui verb de modalitate sau de aspect.

De la bun început precizăm că nu intenționăm să discutăm aici problema auxiliarelor de modalitate. Considerăm însă că existența verbelor de modalitate reprezintă o realitate indiscutabilă (cf. Gr A § 195). Faptul că în gramaticile existente problema verbelor auxiliare de modalitate nu are, încă, o rezolvare sintactică general acceptată explică soluțiile diferite date aceloraşi situații. Astfel, unii cercetători socotesc că verbele auxiliare de modalitate formează predicate verbale ca orice verbe la mod personal. Alții consideră că auxiliarele de modalitate se iau, întotdeauna, cu verbul pe care-l însoțesc formînd un singur predicat. În sfîrșit, alții, ținînd seama de faptul că aceste verbe sînt auxiliare de modalitate numai în anumite situații, cred că, în unele situații, sînt verbe predicative — formînd singure predicatul — iar, în altele, sînt auxiliare de modalitate formînd un singur predicat cu verbul pe care-l ajută pe plan semantic să exprime o singură acțiune.

Pînă la rezolvarea definitivă și oficială a problemei auxiliarelor de modalitate pe plan sintactic, se poate adopta o linie de mijloc, discutîndu-se ambele posibilități.

Se consideră verb auxiliar de modalitate verbul predicativ care, în anumite situații speciale, are rolul de a ajuta pe planul înțelesului, la formarea predicatului. Auxiliarele de modalitate pot fi socotite, de aceea, un fel de auxiliare semantice. Astfel, în exemplul *eu trebuie să învăț*, rolul verbului *trebuie* este să indice nuanța de obligativitate, acțiunea fiind una singură, *învăț*. Din punctul de vedere al acțiunii, se socotește că nu există nici o deosebire între *eu trebuie să învăț* și *eu învăț*. În sprijinul acestui punct de vedere, intervine și procedeul raportării la subiect, pe care-l considerăm de mare utilitate în practica analizei, deoarece mai greu îl

putem simți pe *trebuie* ca predicat al subiectului *eu*. Între *eu* și *trebuie* nu se realizează o relație semantică și sintactică atît de clară, încît să le considerăm subiect și predicat.

Este adevărat că opoziția față de verbele auxiliare de modalitate vizează mai puțin aspectul semantic, cît mai ales punctul de vedere gramatical. Chiar dacă auxiliarele de modalitate nu sînt „suficient de ferm delimitate din punct de vedere gramatical", prezintă totuși anumiți indici gramaticali. Astfel, în exemplul *El poate învăța*, deși acțiunea propriu-zisă o arată verbul *învăța*, existența predicatului se datorește verbului auxiliar de modalitate care, pe lîngă nuanța modală de „posibilitate", poartă și semnele predicativității: *modul*, *timpul*, *persoana*, *numărul*. Rezultă deci, în mod clar, că, într-un asemenea caz, fără verbul *poate* nu ar fi existat predicat.

În cazul schimbării exemplului, sub forma: *El poate să învețe*, valorile celor două elemente sînt diferite. Acțiunea este arătată și de data asta de verbul *să învețe* care deține, în plus, semnele predicativității. În schimb, verbul auxiliar de modalitate *poate*, în acest caz, participă la formarea predicatului numai cu sensul modal, arătînd că „el are posibilitatea să învețe".

O altă marcă gramaticală este referirea auxiliarului de modalitate la subiect: **el** *poate*, și **tu** *poți*.

Un element de natură gramaticală care pledează pentru existența verbelor auxiliare de modalitate se referă la delimitarea unei fraze în propoziții. În cazul cînd verbele auxiliare de modalitate sînt considerate drept verbe predicative se ajunge la gruparea artificială, împreună cu acestea, a unor părți de propoziție cu care verbele respective nu au nici un raport sintactic.

Iată un exemplu de greșeală, la care se poate ajunge printr-o delimitare mecanică, verbul auxiliar de modalitate fiind considerat predicat verbal:

213. *Poate că ofițerul a înțeles că e mai bună afacerea pentru el să se facă la noapte că doarme decît să mai meargă așa pînă la Semlin, hărțuit mereu că se află în țară străină, mai ales că nu se mai oprea nici un piroscaf* **și pe malul celălalt nu puteau să vorbească lopătarii.**

CAMIL PETRESCU

În textul subliniat de noi, pot fi delimitate următoarele două propoziții: *și pe malul celălalt nu puteau // să vorbească lopătarii.* Considerarea verbului *puteau* drept verb predicativ se face fără să se țină seama de raportul cu subiectul și cu celelalte părți de propoziție grupate la un loc cu verbul *puteau.* Astfel adverbul de negație *nu* vizează aspectul negativ al predicatului *puteau să vorbească,* nu al verbului *puteau.* De asemena, *pe malul* este complement circumstanțial de loc al predicatului *nu puteau să vorbească,* și nu al verbului *puteau,* cum rezultă din împărțirea propusă.

Desigur, verbul *putea* are dreptul de a fi considerat predicat verbal, cînd arată singur o acțiune, ca în exemplul următor:

214. *În vremea de demult, pe cînd oamenii de pe lumea asta* **știau** *și* **puteau** *mai mult decît ce* **pot** *și* **știu** *cei de acum, pe cînd pruncul de trei zile îți număra numai cu ochișorii cum crește iarba cîmpului și auzea cu urechile cum sfîrîie fusele cînd toarce păiajinul... pe vremea de atunci trăia în plaiurile Buzăului o împărătească tare și mare, pe care o chema Doamna Neaga.* AL. ODOBESCU

În textul dat, verbul *putea* este predicativ avînd sensul de „a fi în stare, a se simți capabil de a înfăptui ceva".

Dificultăți asemănătoare poate crea, în analiza frazei, și verbul auxiliar de modalitate *trebuie.*

215. *Grigore—vodă Ghica* **a trebuit,** *după cererea lui Kehaia-beg, să aresteze pe boierul Alecache Vilara.* I. GHICA

Dacă această frază s-ar împărți fără să se țină seama de valoarea de auxiliar de modalitate a verbului *a trebuit,* prima propoziție ar fi: *Grigore—vodă Ghica a trebuit după cererea lui Kehaia-beg.* O asemenea delimitare n-ar ține seama că Grigore-vodă Ghica nu este subiectul lui *a trebuit,* ci al predicatului format cu un auxiliar de modalitate, *a trebuit ... să aresteze.* De asemenea *după cererea,* distribuit în propoziție cu *a trebuit,* nu poate fi decît circumstanțial de cauză pe lîngă predicatul *a trebuit ... să aresteze.* În sfîrșit, presupusa propoziție subordonată față de *a trebuit* ar urma să fie completivă directă față de un verb intranzitiv (!?).

În legătură cu subordonata verbului *a trebui* se poate comite o eroare și mai mare. Simțindu-se legătura puternică

pe plan semantic între verbul *trebuie* și subordonata acestuia se ajunge la afirmația surprinzătoare că *trebuie* este determinat de o predicativă (!!). În realitate, niciodată verbul *trebuie* nu poate fi urmat de o propoziție predicativă pentru un motiv extrem de simplu: verbul *trebuie* nu poate fi niciodată verb copulativ. Ori propoziția predicativă nu poate fi subordonată decît pe lîngă un verb copulativ sau cu valoare copulativă din propoziția regentă.

Și verbul *trebuie* poate fi analizat singur, cînd are valoare predicativă cu sensul „a avea nevoie (de ceva)".

216. *Nu-mi* **trebuie** *flamuri*
Nu voi sicriu bogat.
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri. M. EMINESCU

În acest text, *mi* este subiect logic, nu gramatical. Subiectul gramatical este *flamuri*.

Iată și un exemplu, în care se întîlnesc în aceeași frază verbul auxiliar de modalitate *trebuie* cu verbul predicativ *trebuie*.

217. **Trebuie** *să ne împrumutăm, dar* **trebuie** *foarte bine să băgăm seamă să nu pătimim ca negustătorii aceia care nu-și iau bine măsurile și rămîn bancruți (mofluzi).* **Trebuie** *să luăm numai acelea ce ne* **trebuie** *și de acolo de unde* **trebuie** *și cum* **trebuie.**
I. HELIADE RĂDULESCU

În acest text, verbul *trebuie* apare de șase ori, de trei ori alături de alte verbe și de trei ori singur. Dintre cele trei cazuri în care nu este însoțit de alt verb, numai într-un singur caz are valoare de verb predicativ: în propoziția *ce ne trebuie*. Deși în ultima parte a textului verbul apare neînsoțit de două ori, are totuși de fiecare dată valoare de auxiliar de modalitate, fiindcă în fiecare din cele două situații se subînțelege verbul predicativ *să luăm*.

Problema predicatelor formate cu verbe auxiliare de modalitate am ilustrat-o cu *putea* și *trebuie*, care exprimă cele mai conturate și mai frecvente modalități, posibilitatea și obligativitatea.

Considerăm că auxiliarele de modalitate aduc un plus de claritate pe linia înțelegerii raporturilor sintactice care se desfășoară în cadrul propoziției. Oricum analiza gramaticală nu are decît de cîștigat, dacă interpretăm același fapt de gramatică prin procedee diferite.

● **Predicatul și propoziția predicativă.** Apropierea între *predicat* și *propoziția predicativă* este justificată de corespondența generală existentă între părțile de propoziție și propozițiile subordonate ale frazei.

În privința predicativei, corespondența este limitată deoarece ea nu îndeplinește funcția de predicat, ci numai de nume predicativ al verbului copulativ din regentă. Atragem atenția asupra acestui amănunt, deoarece, dată fiind corespondența generală dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție cărora le corespund, precum și asemănarea între termenii folosiți pentru denumirea acestora, există tendința de a afirma că predicativa îndeplinește funcția de predicat pe lîngă propoziția regentă.

218. *Obiceiul lui*
Era **să nu șeadă** *ziua* **niciodată.** GR. ALEXANDRESCU

Echivalența propoziției predicative cu numele predicativ se demonstrează fără greutate înlocuind-o cu un nume predicativ corespunzător: *Obiceiul lui era munca*. Prin această contragere, dintr-o frază în care subordonata era o predicativă se obține o propoziție cu un predicat nominal.

În efectuarea demonstrației se poate porni și de la situația opusă: dezvoltarea numelui predicativ într-o propoziție predicativă.

219. *A nu crede în miracol, decise Șerica ca într-un „panseu"*, **este a nu admite** *surpriza în viața de toate zilele.*
G. CĂLINESCU

Dezvoltarea numelui predicativ într-o propoziție predicativă se reduce, în textul de față, la înlocuirea modului nepersonal cu un mod personal: *să nu admită*.

La apropierea predicatului nominal de propoziția predicativă contribuie și asemănarea între termenii folosiți pentru denumirea celor două feluri de nume predicative și de

propoziții predicative: *de calificare și de identificare*. Deși, în mod obișnuit, predicatul nominal în întregime este considerat de calificare și de identificare, numai numele predicativ merită cele două denumiri, deoarece numai el califică sau identifică subiectul.

220. *Iar pădurile cu brațe negre sau înfășurate încă în strălucite zdrențe roșii, ruginii, galbene, cuprinse de frigul iernii ce se apropie, par* **că se apără prin negurile în care se înfășură.** N. IORGA

221. *Deși nu au nimic cu trecutul, ci rolul lor e mai degrabă* **să ducă țara spre viitor,** *le-am numi totuși cetăți.* G. BOGZA

În primul exemplu, predicativa este calificativă, putînd fi înlocuită cu numele predicativ calificativ *înnegurate*.

În al doilea exemplu, predicativa este de identificare, echivalentă cu numele predicativ de identificare *progresul*.

Cînd propoziția predicativă este introdusă printr-un adverb comparativ, care își asociază adverbul corelativ din propoziția regentă, analiza se efectuează cu dificultate.

222. *N-am fost așa precum se spune*
Și nu sînt nici așa cum sînt —
Nu sînt nici foc,
Nici ploaie
Și nici vînt! I. MINULESCU

În primul vers, verbul copulativ *am fost* pare că formează predicatul nominal împreună cu numele predicativ, *așa*. Dacă se cercetează cu atenție raportul sintactic exprimat, se constată că funcția de nume predicativ o îndeplinește propoziția predicativă, *așa precum se spune*, introdusă prin adverbul comparativ *precum* întărit de adverbul *așa*. Argumentul decisiv îl constituie prezența conjuncției corelative *nici*, care are rolul de a preceda numele predicative.

În legătură cu predicatul, am prezentat cîteva din aspectele care pot crea dificultăți în cadrul analizei propoziției.

ATRIBUTUL

„Atributul este partea de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al lui."

Determinînd substantivul care este partea de vorbire cea mai bine reprezentată în limbă, atributul este, de asemenea, partea de propoziție care întrece din punct de vedere numeric pe toate celelalte.

În raport cu partea de vorbire prin care poate fi exprimat, atributul este de cinci feluri: *adjectival*, *substantival*, *pronominal*, *verbal* și *adverbial*. La rîndul lor, fiecare dintre acestea are diverse subdiviziuni.

Se poate adăuga apoi împărțirea atributelor în *izolate* și *neizolate* (după gradul de legătură cu determinatul); atributele izolate se împart în *circumstanțiale* și *descriptive*; atributele neizolate pot fi *de identificare* și *de calificare*.

Deși există atît de multe și de variate categorii de atribute, ele sînt identificate, de obicei, în mod corect. Oricît de ușoară ar fi identificarea atributului, în general, există totuși unele dificultăți care se ivesc, mai ales, în cursul analizei.

Lăsînd descrierea diverselor atribute pe seama gramaticilor, prezentăm aici numai cîteva dintre dificultățile mai des întîlnite, în textele privitoare la analiza atributului.

Un aspect care privește atributul în ansamblu se referă la apropierea de conținut între atribut și predicatul nominal. În ambele cazuri, unui substantiv i se poate atribui o însușire.

Pe plan gramatical, există însă elemente care diferențiază, în mod exact, cele două părți de propoziție: predicatul se referă, întotdeauna, numai la subiect, pe cînd atributul poate determina oricare substantiv din propoziție (nu numai subiectul); raportul dintre calitatea atribuită și dintre subiect este de un fel special numit de inerență care se opune raportului de subordonare exprimat de un atribut; în sfîrșit, din punct de vedere formal, distincția dintre predicatul nominal și atribut se face ușor, deoarece cel dintîi atribuie subiectului o însușire prin intermediul unui verb copulativ.

223. *Ulcica de lut cu mușcată*
Își macină smalțu-n fereastră,
Și floarea o-ntreabă, mirată
De ce **e** *așa-de* **albastră.**

În brațe cu floarea păgînă,
Se uită la soare, cuminte,
Ulcica **albastră**-*i bătrînă*
Și nu-și mai aduce aminte. O. CAZIMIR

În strofele citate apare, de două ori, același adjectiv *albastră*: prima dată atribuit subiectului *ulcica* cu ajutorul verbului copulativ *e;* a doua oară cu funcția de atribut adjectival al aceluiași substantiv.

Deși se atribuie aceeași calitate aceluiași substantiv, din punct de vedere gramatical deosebirea dintre cele două situații este evidentă. În primul caz, însușirea *albastră* este atribuită subiectului *ulcica* cu ajutorul verbului copulativ *e*. În al doilea caz, însușirea i-a fost atribuită dinainte substantivului *ulcica*. Cu toate că și a doua oară substantivul are funcție de subiect, atribuirea calității nu privește subiectul, ci substantivul. Subiectului *ulcica* i se atribuie, de data asta, o altă calitate, *bătrînă*, cu ajutorul verbului copulativ *i*.

Un alt aspect al atributului care poate fi discutat se referă la atributul adjectival. După cum se știe acest atribut se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz. Datorită faptului că substantivele masculine nearticulate sau articulate nehotărît nu-și schimbă forma în timpul flexiunii, acordul în caz nu este vizibil, cînd adjectivele sînt așezate după substantiv. În aceeași situație se găsesc și adjectivele care determină substantivele feminine în nominativ sau acuzativ. Din cauza acestei situații, există tendința de a nu fi acordate în caz nici adjectivele care determină substantive feminine în cazurile genitiv sau dativ.

224. *Deschise o ușă și pătrunseră într-o încăpere romboidală, cu o sobă, tot albă, tot de faianță strălucitoare, cu un birou în fața unei ferestre și două fotolii de piele maron, foarte bine* **întreținute.** E. BARBU

Atributul adjectival *întreținute* se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat *fotolii*. Dacă ar fi deter-

minat substantivul *piele*, față de care se află mai aproape, ar fi avut forma de singular, *întreținută*.

Pentru a arăta lipsa de acord a atributului adjectival cu un substantiv în genitiv se poate improviza un exemplu: *Lucrarea a fost citită în fața unei clase* **gălăgioasă.**

Lipsa de acord poate fi trecută cu vederea numai cînd atributul adjectival e izolat de determinatul ei: *Lucrarea a fost citită în fața unei clase, gălăgioasă prin natura ei.*

Lipsa de acord a atributului adjectival care determină un substantiv feminin în genitiv-dativ este foarte frecventă în exprimarea orală, de unde se strecoară și în scris. Cîtă atenție cere acest acord ne-o arată constatarea că lipsa acordului poate fi întîlnită și în scrisul autorilor cunoscuți.

225. *Paznicul livezii* **secătuită** *de rod și al viei părăginite e ursuz și surd.* CEZ. PETRESCU

Să se observe că la distanță de cîteva cuvinte se folosește atributul adjectival acordat *părăginite*.

Atributul adjectival format dintr-un adjectiv precedat de articol demonstrativ se identifică, în general, fără dificultăți.

226. *Ci ocîrlia* **cea voioasă** *în văzduh se legăna*
Și-înturnarea primăverii prin dulci ciripiri serba.
C. NEGRUZZI

Articolul demonstrativ, care, în mod obișnuit, constituie un ajutor prețios în operația de identificare a atributului adjectival, poate fi confundat cu adjectivul pronominal demonstrativ.

227. *Și mîna-i care poartă destinele lumești,*
Cea *grupă zdrențuită în cale-i o salută.* M. EMINESCU

În textul dat, *cea* este atribut adjectival exprimat printr-un adjectiv demonstrativ. Deși forma este identică pentru două părți de vorbire — articolul adjectival sau demonstrativ și adjectivul pronominal demonstrativ — o confuzie pe plan sintactic nu este posibilă. Articolul nu are niciodată funcție sintactică, fiind o simplă anexă a adjecti-

vului, în vreme ce adjectivul demonstrativ are funcție de atribut adjectival.

Deși, în mod obișnuit, locul ocupat de atributul adjectival nu afectează înțelesul comunicării, sînt situații cînd sensul adjectivului se schimbă în raport cu modificarea de topică.

228. *Asemenea unor aripi de vultur* **sălbatic**, *cuprindea, ca un privaz, părul negru și uscat, acea frumoasă și ostenită față de marmură de Paros.* M. EMINESCU

Atributul adjectival *sălbatic*, așezat după substantivul *vultur*, identifică specia acestei zburătoare. Dacă poetul l-ar fi așezat înaintea substantivului, atributul adjectival ar fi avut rol calificativ însemnînd „aprig, crud".

În legătură cu topica atributului adjectival exprimat printr-un adjectiv propriu-zis, o mențione specială merită articolul hotărît. Se știe că, din punctul de vedere al conținutului, numai substantivul se articulează. Din punct de vedere formal, articolul poate fi adăugat și adjectivului, atunci cînd acesta este așezat înaintea substantivului pe care-l determină și cu care se acordă în gen, număr și caz.

229. *În* **tăcutele** *morminte, Bogdan, Mircea se-ntîlniră,*
Și-ntr-o lungă-mbrățișare pe români îi înfrățiră.
GR. ALEXANDRESCU

Într-o asemenea situație, în analiză pot să apară două erori. Prima, să se considere nearticulat substantivul neînsoțit de articol, a doua, să i se atribuie adjectivului funcția deținută de substantiv.

230. *Jelească-mă apele Cernii!*
Să-mi bubuie crivățul iernii
Ca-n taberi al cailor tropot;
Iar **veșnicul** *apelor șopot*
Să-mi pară ca-n ceasul vecernii
O rugă de clopot. G. COȘBUC

Adjectivul *veșnicul* nu este subiectul predicatului nominal *să... pară... o rugă*, cum pare să arate forma sa articulată, ci îndeplinește funcția de atribut adjectival al substan-

tivului *şopot*, care este adevăratul subiect. Pe de altă parte, substantivul *şopot* este nearticulat numai din punct de vedere formal; în ceea ce priveşte sensul, el este articulat deoarece are şi două determinante: atributul substantival genitival *apelor* şi atributul adjectival, exprimat printr-un adjectiv, *veşnicul*, care fiind aşezat înaintea substantivului determinat a preluat articolul acestuia.

În analiza atributului adjectival se întîlnesc situaţii cînd această funcţie sintactică este exprimată şi prin alte părţi de vorbire decît adjectivul calificativ. Acestea sînt: *numeralul*, *pronumele*, *verbul* (la participiu sau gerunziu).

În legătură cu atributul adjectival exprimat prin numeral, se observă, adeseori, ezitări în privinţa analizării acestuia ca atribut adjectival. Explicaţia nesiguranţei manifestate în analiza acestuia se datoreşte, în parte, faptului că numeralul apare destul de des şi singur, cu valoare substantivală, şi mai ales fiindcă se neglijează valoarea de adjectiv a numeralului.

231. *Clasa avea* **şaisprezece** *bănci; băncile aveau* **şaisprezece** *„primi“ şi* **şaisprezece** *„monitori“; peste monitori erau* **trei** *„monitori generali“*: **doi** *de învăţătură şi* **unul** *de ordine.* B.ŞT. DELAVRANCEA

În textul dat, apar şase numerale, dintre care numai primele patru au funcţie de atribut adjectival, deoarece numai acestea determină substantive pe care le însoţesc. Ultimele două ţin locul substantivului *monitori*.

Dată fiind aşezarea înaintea determinatului a atributului adjectival exprimat prin numeral, apare riscul ca, în analiză, determinantul să fie luat drept determinat.

232. *De după sobă scoaseră capetele* **trei** *pisoi mici cari se clătinau pe picioare.* B.ŞT. DELAVRANCEA

Deşi este evident că subiectul predicatului *scoaseră* este *pisoi*, eroarea de a considera numeralul *trei* drept subiect este destul de frecventă.

Greşeala devine supărător de frecventă cînd apare un numeral de la douăzeci în sus şi substantivul numărat este precedat de prepoziţia *de*. Prezenţa prepoziţiei *de* îi face

pe mulți să creadă că substantivul respectiv este în cazul acuzativ și, deci, nu poate fi subiect. Astfel într-un exemplu simplu ca: *Douăzeci de pionieri au participat la concurs*, *douăzeci* este considerat, adeseori, subiect. Adevărata soluție iese la iveală, îndată ce micșorăm numărul: *zece pionieri au participat la concurs*.

233. **Sutele** *de fețe cu aceeași expresie păreau a fi ale aceluiași cap, cu aceleași gînduri și simțiri, un singur și același om în infinite exemplare ca un produs în mare al unei uzine uriașe.* L. REBREANU

Sutele nu este subiect, ci atribut adjectival exprimat printr-un numeral al substantivului *fețe*, care este determinatul, nu determinantul. *Fețe* este în nominativ, deși are înainte prepoziția *de*, care aici nu se folosește cu acuzativul, ci precedă substantivul numărat.

Analizarea corectă a atributului adjectival exprimat printr-un numeral cere un plus de atenție cînd este în cazul genitiv:

234. *Spicurile ierbii și spuma* **miilor** *de flori de cîmp... se despicau vederii ca floarea apei.* G. GALACTION

Dificultăți mai mari ridică **atributul adjectival pronominal**, datorită faptului că cele mai multe pronume pot fi folosite și ca adjective. În această situație se găsesc pronumele posesive, relativ-interogative, demonstrative, nehotărîte, negative și de întărire. După cum rezultă din această enumerare, numai pronumele personale și reflexive nu au niciodată valoare adjectivală, îndeplinind întotdeauna funcția sintactică de atribut pronominal.

235. *Și* **această** *parte a creațiunii poetice fiind realizarea poeziei, ea este aceea care se numește talent.* G. IBRĂILEANU

Natura pronominală a acestora influențează, în mare măsură, identificarea funcției sintactice. Deprinderea greșită de a se analiza prin izolarea elementului discutat de contextul căruia îi aparține explică apariția greșelii.

236. *Ş-***acel** *rege-al poeziei, veşnic tînăr şi ferice*
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice
Ce cu basmul povesteşte — veselul Alecsandri.

M. EMINESCU

În exemplul citat, *acel* este atributul adjectival al substantivului *rege;* nici forma şi nici locul ocupat în propoziţie nu justifică eroarea de a-l considera subiect.

De altfel se poate da un exemplu, în care aceeaşi formă poate s-o aibă şi pronumele demonstrativ cu funcţie de subiect:

237. *Cine-i* **acel** *ce-mi spune povestea pe de rost*
De-mi ţin la el urechea — şi rîd de cîte-ascult
Ca de dureri străine?... M. EMINESCU

Pentru a se evita interpretarea eronată a atributelor adjectivale pronominale există procedeul simplu al acordului. Cînd pronumele aşezat lîngă un substantiv se acordă cu acesta în gen, număr şi caz înseamnă că are rol de adjectiv şi, în consecinţă, îndeplineşte funcţia de atribut adjectival.

Poate nici un atribut adjectival pronominal nu este mai des confundat decît cel posesiv. Confuzia dintre atributul adjectival posesiv *său* şi atributul pronominal exprimat prin pronumele personal *lui* se explică prin valoarea posesivă a ultimului. Din punct de vedere gramatical, valoarea posesivă a pronumelui personal nu poate deruta, deoarece pe plan sintactic pronumele se comportă ca un atribut pronominal, şi nu ca unul adjectival.

Pentru demonstrarea diferenţei dintre atributul adjectival şi cel pronominal, se poate da un exemplu simplu:

Aceasta este cartea **sa.** *Aceasta este cartea* **lui.**
Acestea sînt cărţile **sale.** *Acestea sînt cărţile* **lui.**

Din exemplul dat se vede uşor că numai *sa* se comportă ca un atribut adjectival, adică se acordă cu substantivul *cartea,* pe care îl însoţeşte şi îl determină.

În analiza propoziţiei, o situaţie deosebită au adjectivele relativ-interogative care nu-şi schimbă forma după gen, număr şi caz. Dificultatea interpretării sintactice a acestora explică frecventa lor omitere din analiză. Pentru a se explica lăsarea lor deoparte se afirmă că ele sînt particule interogative, ca şi cum particula nu s-ar încadra într-o parte de vorbire şi n-ar trebui să aibă funcţie sintactică.

238. **Ce** *urmă lasă șoimii-n zbor?*
Ce *urmă peștii-n apa lor?*
Să fii cît munții de voinic
Ori cît un pumn să fii de mic
Cărarea mea și-a tuturor
E tot nimic! G. COȘBUC

În versurile citate, *ce* este atribut adjectival exprimat printr-un adjectiv pronominal relativ-interogativ. Pentru a lămuri valoarea adjectivală a atributului *ce*, acesta poate fi înlocuit cu un adjectiv: *Ușoară urmă lasă șoimii-n zbor.*

Topica atributului adjectival exprimat printr-un adjectiv pronominal diferă în raport cu felul adjectivului pronominal. O anumită preferință a locului ocupat în propoziție se constată la adjectivele pronominale demonstrative și posesive: primele se așază mai ales înaintea substantivului, iar ultimele, mai ales după substantiv.

239. **Acești** *ochi!... O, dacă i-ai fi văzut tu* **acești** *ochi vrodată în viața ta, ți s-ar fi părut că-i revezi în fiecare vînătă stea a dimineței, în fiecare undă albastră, prin fiecare geană de nori.* M. EMINESCU

240. *O, calul* **meu**! *Tu fala* **mea**,
De-acum eu nu te voi vedea
Cum ții tu nările-n pămînt
Și coada **ta** *fuior în vînt*
În zbor de rîndunea. G. COȘBUC

Atributul exprimat prin adjectiv pronominal interogativ-relativ sau nehotărît se așază întotdeauna înaintea determinatului.

241. *M-am gîndit bine la toate...* **Cîte** *griji și* **cîte** *trude*
Numai ca s-apuci domnia!... B.P. HASDEU

Analiza nu se poate orienta numai după poziție, ci trebuie să ia în considerație mai ales funcția sintactică.

242. *O! Noapte înstelată în mantie azură,*
De cîte ori la tine de-atunci nu m-am gîndit
Ș-am revăzut în cuget divina creatură
Ce *naștere detese la-nțiul meu palpit.* AL. MACEDONSKI

În textul citat, deşi *ce* stă înaintea substantivului *naştere* nu este adjectiv relativ. De altfel între cele două cuvinte nu există un raport sintactic. *Ce* este pronume relativ deoarece ţine locul substantivului *creatură*, din propoziţia regentă, şi îndeplineşte funcţia de subiect pe lîngă predicatul *detese naştere*.

În analiză, provoacă dificultăţi mai ales cazul adjectivului pronominal *care*. Obişnuinţa de a-l analiza, mai ales ca pronume relativ, duce la greşita interpretare sintactică atît pe planul propoziţiei, cît şi al frazei.

243. *Ah! cine o spune, cine-o poate spune, şi* **care** *limbă e-ndestul de bogată, ca să poată exprima acea nemărginire de simţiri, cari se îngrămădesc nu în amor însuşi, ci în setea de amor.* M. EMINESCU

În propoziţie, adjectivul relativ-interogativ *care* are funcţie de atribut adjectival iar, în frază, introduce o propoziţie principală interogativă coordonată copulativă cu cele două propoziţii dinainte, de care se leagă prin *şi*.

Atributul adjectival exprimat prin verb la **participiu** este identificat corect, în general. Apare însă şi la această categorie posibilitatea unei interpretări eronate deoarece participiul cu valoare adjectivală poate îndeplini şi funcţia de element predicativ suplimentar.

244. *Era sincer convins că în persoana lui,* **diminuată** *prin ieşirea din activitate, ordinea era batjocorită, disciplina înfrîntă, autoritatea luată peste picior.* N.D. COCEA

Adjectivul provenit din participiul *diminuată* are funcţie de atribut adjectival determinînd substantivul *persoana*.

Distincţia între funcţia de atribut adjectival şi cea de element predicativ suplimentar se face în raport cu partea de vorbire determinată. Atributul adjectival pronominal determină întotdeauna un substantiv sau un substitut de-al acestuia alături de care stă, pe cîtă vreme elementul predicativ suplimentar determină simultan verbul şi un substantiv (sau alt element nominal), plasîndu-se, de obicei, după verb.

245. *Fumul căminelor,* **zăpăcit** *de bătaia crivățului, se zvîrcolea pe loc și, ca și cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbușea îndărăt pe gîtul coșurilor. Mahalaua înțelenise* **îngropată** *în troieni.* B.ȘT. DELAVRANCEA

Primul participiu, *zăpăcit*, are funcție de atribut adjectival, determinînd substantivul *fumul*, după care stă. Al doilea participiu, *îngropată*, are funcție de element predicativ suplimentar, deoarece arată o caracteristică simultană cu acțiunea verbului *înțelenise*, după care stă și pe care-l determină; caracteristica se referă și la substantivul *mahalaua*, cu care se acordă.

Deși atributul adjectival exprimat printr-un verb la *gerunziu* apare rar în texte, analiza lui pretinde o atenție deosebită, deoarece gerunziul poate îndeplini și alte funcții sintactice, dintre care numai elementul predicativ suplimentar privește direct atributul adjectival. Ca și în cazul participiului, distincția poate fi realizată numai ținîndu-se seama de determinatul la care se referă: atributul adjectival determină numai un substantiv, iar elementul predicativ suplimentar determină simultan un verb și un element nominal.

246. *Numai lebedele albe, cînd plutesc încet din trestii*
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei,
Cu aripile întinse se mai scutură și-o taie
Cînd în cercuri **tremurînde**, *cînd în brazde de văpaie.*
M. EMINESCU

Gerunziul *tremurînde* este atribut adjectival determinînd substantivul *cercuri* cu care se acordă.

247. *Leana, înmărmurită, se uită la el. Tocmai atunci s-auzi,* **miorlăind** *la ușe, cotoiul, tovarășul ei de foame și de tremurat, singura ființă care o mîngîie și pe care o mîngîie.*
B.ȘT. DELAVRANCEA

De astă dată, gerunziul *miorlăind* are funcție de element predicativ suplimentar deoarece exprimă o acțiune simultană cu acțiunea verbului *s-auzi* și referitoare la substantivul *cotoiul*.

Dintre problemele legate de atributul substantival ne oprim la cele care privesc atributul substantival în nominativ (apoziția).

În analiza pe text, se constată adeseori o apropiere derutantă între atributul substantival în nominativ (apoziție) și numele predicativ, apropiere bazată, din punct de vedere formal, pe identitatea cazuală (amîndouă sînt în cazul nominativ). Interpretarea apoziției drept subiect sau a subiectului drept apoziție se datorează, mai ales, identității de conținut dintre cele două părți de propoziție. Demonstrarea raportului de identitate dintre apoziție și substantivul cu funcție de subiect este simplă. Un exemplu ca *Ionescu, profesorul, lipsește mîine* poate fi formulat și astfel: *Profesorul, Ionescu, lipsește mîine.* Faptul că între cele două formulări nu există o deosebire esențială de înțeles se datorează identității de conținut dintre cele două unități, *Ionescu* și *profesorul*, care pot îndeplini, rînd pe rînd, funcția de subiect și de apoziție. După cum se vede, faptul că amîndouă sînt în nominativ explică posibilitatea ca fiecare să fie subiect, pe rînd.

Apoziția nu se poate confunda cu subiectul, dacă analiza se face cu atenție și dacă se ține seama de faptul că atributul substantival în nominativ este un determinant pe plan sintactic, care, în mod obișnuit, se află pe locul al doilea, adică după substantivul determinat. Apoziția nu se poate confunda cu subiectul și fiindcă acesta se află într-un raport anumit cu predicatul propoziției.

248. **Crîșmarul,** *un român, de astă dată, răsărea ca de obicei, pe jumătate de după tejghea.* C. HOGAȘ

249. *Sînt dator să însămn în treacăt că Zamfira lui Ilie Filipoiu,* **crîșmarul** *de la Mircu, se deosebea mult de Sura lui Avrum din Șeștină.* C. HOGAȘ

Substantivul *crîșmarul* are, în primul text, funcție de subiect, arătînd cine face acțiunea *răsărea*. În al doilea text, același substantiv face parte din apoziția dezvoltată, *crîșmarul de la Mircu*, care determină substantivul propriu *Ilie Filipoiu*.

Atributul substantival în nominativ (apoziția) se apropie și de numele predicativ, atît pe planul conținutului, cît și al formei. Pe planul conținutului, numele predicativ exprimat printr-un substantiv articulat poate să atribuie

subiectului o identitate, așa cum o poate face și apoziția. Pe plan formal, amîndouă părțile de propoziție pot fi exprimate printr-un substantiv în nominativ.

Pe planul analizei gramaticale, nu se poate întîmpla o confuzie dacă se ține seama de raportul sintactic diferit pe care îl exprimă fiecare și dacă se are în vedere că numele predicativ este legat de subiect printr-un verb copulativ.

250. *Departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea,* **fiul** *armașului, se desfăta, după obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul, pentru a sa mulțumire, rădica de prin sate toți vecinii cu gloata, de rămîneau țarinile nearate și ogoarele pustii.* AL. ODOBESCU

251. *Radu era* **fiul** *vornicului Socol, boier odinioară mare și tare în țară.* AL. ODOBESCU

Substantivul *fiul*, prezent în cele două texte, face parte din apoziția dezvoltată *fiul armașului*, în primul, și are funcție sintactică de nume predicativ, în textul al doilea. Atribuirea identității, în cazul apoziției, reprezintă un fapt împlinit pe care textul îl consemnează, pe cînd în cazul predicatului nominal atribuirea se realizează chiar în text cu ajutorul verbului copulativ.

Apoziția poate provoca dificultăți nu numai pe planul analizei sintactice, ci și în exprimarea scrisă sau orală. Folosirea nemotivată fără prepoziție a unor atribute substantivale prepoziționale poate da naștere la false apoziții.

252. *N-ai fost tu, o-ntrerupe d. Lefter, în strada Pacienții numărul 13, la madam Popescu, madam Lefter Popescu, o damă 'naltă, subțirică, frumoasă, oacheșe,* **casele ale verzi cu giamlic,** *care are o aluniță cu păr d-asupra sprîncenii din stînga și se poartă legată la cap cu roșu?*

I.L. CARAGIALE

Atributul substantival în genitiv se construiește, de obicei, fără prepoziție.

253. *Mire-te, desmire-te*
cîntecul **făpturii**

locul unde toate cresc
inima pădurii. L. BLAGA

Există și situații cînd atributul substantival în genitiv este precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale. Identificarea acestora se face în general cu dificultate. În cazul prepozițiilor, apare tendința interpretării genitivului drept dativ.

254. *Trăsura cea fină și amară* **dimprejurul gurei** *lui se adînci vădit.* M. EMINESCU

Explicația interpretării drept dativ a substantivului în genitiv trebuie căutată, pe de o parte, în identitatea de formă iar, pe de alta, în întrebarea folosită. Utilizarea întrebării *cui*, care pare atît de potrivită în asemenea situații, duce la impresia că substantivul este în dativ. Pentru a combate această deprindere greșită trebuie să se arate că întrebarea *cui*, singură, se folosește numai pe lîngă un verb. Pentru a afla la cine se referă un substantiv precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională este preferabilă întrebarea *a cui*. Se poate folosi și *cui* dar numai împreună cu prepoziția sau locuțiunea care precedă substantivul. În sfîrșit, pentru distincția între genitiv și dativ trebuie să se țină seama de cazul pe care-l cer respectivele prepoziții și locuțiuni prepoziționale. Se știe că deși cele mai multe prepoziții din limba română se construiesc cu acuzativul sînt și unele prepoziții care cer genitivul. În schimb, locuțiunile prepoziționale sînt urmate, în mod obișnuit, de cazul genitiv și numai cîteva de acuzativ.

Substantivul cu funcție de atribut genitival, despărțit de determinant printr-un cuvînt sau mai multe, are înaintea sa articolul genitival sau posesiv.

255. *Aceasta-i tristețea cea mare* **a spicelor,**
că nu sînt tăiate de lună,
că numai de fierul pămîntului
li s-a menit să apună. L. BLAGA

În analizarea unui asemenea atribut substantival se face greșeala de a se prezenta articolul genitival sau posesiv drept articol al substantivului *spicelor*. Că nu este articolul

acestuia ne-o arată nepotrivirea de formă: *a* este la singular, iar *spicelor*, la plural.

Rolul articolului genitival de a ajuta la identificarea, pe baza acordului, a obiectului posedat se reduce, în cazul scriitorilor moldoveni care folosesc o formă invariabilă a acestui articol.

256. *Pentru aceasta au fost bătăliile neamului nostru și* **a** *neamurilor, bătăliile cele vestite, scrise cu movile și mănăstiri pe șesuri și pe dealuri.* A. RUSSO

În legătură cu atributul pronominal în dativ apar unele dificultăți în analiza pe text, cînd este exprimat printr-o formă neaccentuată a pronumelui personal, cunoscută sub numele de *dativ posesiv*. În analiza unui astfel de atribut se va ține seama și de conținut, și anume ideea de posesie, dar și de formă. Numai procedînd în felul acesta se va evita eroarea de a considera atributul în cazul genitiv, fiindcă arată posesia (ceea ce justifică termenul posesiv). De altfel pronumele neaccentuate nu au forme decît pentru cazurile dativ și acuzativ.

257. *Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cît mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, cînd mă alintam la sînu-***i** *gîngurind și uitîndu-mă în ochii ei cu drag.* I. CREANGĂ

Dintre diversele moduri (infinitiv, supin, gerunziu) prin care se exprimă atributul verbal interesează, în analiza pe text, numai gerunziul, deoarece poate fi apropiat fie de atributul adjectival, fie de elementul predicativ suplimentar. Dacă se ține seama că elementul predicativ suplimentar se așază lîngă verb, iar celelalte lîngă substantiv, urmează că o confuzie este posibilă numai între atributul adjectival și atributul verbal. Într-adevăr, un gerunziu situat lîngă un substantiv poate avea tot atît de bine funcție de atribut adjectival sau verbal. Gerunziile pot fi deosebite numai cînd substantivul determinat este de genul feminin sau este la numărul plural; în aceste situații, acordul arată că sînt atribute adjectivale.

258. *După cîteva clipe o văd* **întorcîndu-se** *cu mișcarea* **șerpuindă** *a trupului ei lunguieț, înotînd prin iarba grădinii.*
M. SADOVEANU

În text sînt două gerunzii: *întorcîndu-se* și *șerpuindă*. Primul îndeplinește funcția de element predicativ suplimentar, iar al doilea, de atribut adjectival.

Atributul este verbal cînd gerunziul care determină un substantiv nu se acordă cu acesta:

259. *Nici o țipenie de om în ogrăzile băltoase, cu cară dejugate, părăsite în ploaie, cu viței* **mugind** *sub șoproane sparte.*
CEZ. PETRESCU

● **Atributul și propoziția atributivă.** Apropierea dintre atribut și atributivă este justificată de corespondența generală stabilită între părțile unei propoziții și propozițiile unei fraze, precum și de termenii gramaticali folosiți la denumirea lor. De altfel și definiția dată atributivei, „îndeplinește funcția de atribut" arată legătura dintre cele două elemente.

Corespondența dintre atribut, ca parte de propoziție, și atributivă, ca propoziție subordonată, are importanță de ordin practic, deoarece ușurează efectuarea analizei gramaticale. Posibilitatea de a dezvolta un atribut într-o atributivă și, invers, de a contrage o propoziție atributivă într-un atribut contribuie la o mai bună înțelegere și ajută la identificarea lor.

260. *Avea părintele Ghermănuță ceva din firea șopîrlii,* **pe care acum o vezi acum n-o vezi, și ia-i urma dacă poți, cînd vrai să-i pui bățul pe coadă...** C. HOGAȘ

261. *Sub mersul său ușor nici vreascurile nu trăsneau, și nici așternutul moale și ruginiu de foi uscate și seci nu foșnea sub lunecarea-i cotigită de șopîrlă* **mlădioasă.** C. HOGAȘ

Determinarea dezvoltată în mai multe propoziții din primul text este restrînsă într-un singur atribut adjectival *mlădioasă*, în al doilea text.

Corespondența dintre atribut și atributivă este evidențiată și de existența acelorași categorii de atribute și atributive. Astfel atributelor izolate și neizolate, circumstanțiale

și descriptive, de identificare și de calificare le corespund propoziții atributive de același fel.

În ceea ce privește împărțirea în atributive de identificare și de calificare, ea este mai puțin clară decît în cazul atributelor corespunzătoare. În timp ce pentru identificarea atributelor sînt folosite două criterii: al sensului și al articulării substantivului determinat, atributivele de calificare și de identificare sînt recunoscute numai în raport de articularea substantivului.

Diferența dintre aceste atribute și atributivele corespunzătoare explică de ce pentru identificarea atributivelor este nevoie de referirea la sensul echivalent al atributului corespunzător.

Deși asemănarea dintre atributive și atribute nu poate fi extinsă și la categoriile stabilite pe baza părții de vorbire prin care sînt exprimate (adjectival, substantival, pronominal, verbal, adverbial), există totuși o atributivă asemănătoare cu unul dintre aceste atribute. Este vorba de atributiva apozitivă, care corespunde, ca termen și conținut, cu apoziția.

262. *Aș fi vrut să-ți dau o pildă de nebunie omenească povestindu-ți viața lui Cosma,* **tatăl lui Irimia și rubedenie a noastră îndepărtată.** P. ISTRATI

263. *Nu tîrziu după aceasta, mitropolitul face pe părintele Duhu arhimandrit cu mitră,* **adică îi dă voie** *să poarte straie de mii de lei.* I. CREANGĂ

În ambele exemple, determinatul este un substantiv. În primul caz, determinantul este o apoziție dezvoltată, în al doilea, o propoziție apozitivă.

Apoziția se deosebește de propoziția apozitivă mai întîi din punctul de vedere al izolării: apoziția poate fi izolată sau neizolată, în timp ce propoziția apozitivă este întotdeauna izolată de elementul regent.

O deosebire se poate semnala și din punctul de vedere al legăturii semantice cu determinatul. Pe cîtă vreme apoziția stă pe același plan semantic cu determinatul, exprimînd, de obicei, o identitate cu acesta, propoziția apozitivă explică, precizează sau lămurește elementul regent.

Deprinderea de a analiza apoziția, în cadrul propoziției, ajută pe planul frazei la identificarea propoziției apozitive.

COMPLEMENTUL DIRECT

„Complementul direct este partea de propoziție care determină un verb sau o interjecție indicînd obiectul asupra căruia se exercită o acțiune sau care este rezultatul unei acțiuni".

Definiția dată complementului direct poate fi completată cu o trăsătură de o importanță decisivă pentru analiza practică, și anume: complementul direct determină întotdeauna un verb tranzitiv. Rezultă deci că este indicat ca înainte de a identifica un complement direct să verificăm tranzitivitatea verbului determinat. Neglijarea acestei indicații poate duce la încurcături și erori de interpretare.

Gramatica numește tranzitive „verbele care pot primi un complement direct". Deși justă din punct de vedere științific, indicația se dovedește nesatisfăcătoare în practică, deoarece pentru a se constata dacă un verb are complement direct se recurge la mijlocul cel mai simplu, întrebarea *ce*.

Astfel, în exemplul *Învăț* **lecția**, întrebarea *ce* pusă verbului *învăț* indică funcția de complement direct a substantivului *lecția*. În alte exemple, care par asemănătoare cu primul, ca: *Vine* **lecția** *cea mai grea*, sau *Se învață* **lecția** *cu glas tare*, *lecția* răspunde, de asemenea, la întrebarea *ce* pusă verbului respectiv. În urma acestui procedeu se face afirmația că *lecția* este complement direct, iar verbele sînt tranzitive. În realitate, ambele puncte ale afirmației sînt false: *lecția* este subiect în ambele exemple iar verbele sînt intranzitive.

Concluzia care se desprinde din acest mărunt experiment vizează atît incapacitatea întrebării *ce* în identificarea complementului direct, cît și imperfecțiunea sistemului de verificare a tranzitivității.

Dar, pentru a demonstra și mai bine valabilitatea concluziei de mai sus, se mai poate da următorul exemplu: *Arată lecția că Ștefan cel Mare i-a învins pe turci.* Și în acest exemplu, s-ar părea, *lecția* poate răspunde la întrebarea *ce*. De fapt și de data asta *lecția* este subiect, dar verbul este tranzitiv.

Eroarea este posibilă, chiar în cazul verbelor tranzitive, întrucît, deși complementul direct stă în cazul acuzativ iar

subiectul în nominativ, nu există nici o deosebire de formă între cele două cazuri.

Identitatea de formă explică eroarea, dar nu o îndreptățește, deoarece gramatica ne oferă datele unei analize corecte. Astfel verificarea tranzitivității nu implică doi termeni, cum se obișnuiește, verb-complement direct, ci trei: *subiect—verb (predicat) — complement direct.* Introducerea în sistemul de verificare a tranzitivității a celui de-al treilea termen, subiectul, se înscrie pe linia principiului metodologic amintit mai înainte, conform căruia identificarea predicatului presupune și identificarea subiectului. Avantajul acestui sistem cu trei termeni constă în lichidarea oricărei posibilități de confuzie între complementul direct și subiect. Pentru convingere, să se reia exemplele date anterior și, înainte de orice altceva, să se caute subiectul fiecărei propoziții și, numai după aceea să se folosească întrebarea *ce*, pentru a se verifica tranzitivitatea verbelor și, implicit, pentru a se afla complementul direct.

Să nu se creadă că eroarea este posibilă numai în exemplele propuse aici. Cine a fost atent la erorile comise în analizele pe text știe cît de frecventă este confuzia între subiect și complement direct, pe planul propoziției, și între subiectivă și completivă directă, în frază.

Iată două exemple, unde neverificarea tranzitivității după sistemul celor trei termeni și folosirea în mod mecanic a întrebării *ce* pot induce în eroare.

264. *Abia s-a făcut* **ziuă,** *și, din norii plumburii cari cuprind cerul, cade o ploaie de dimineață, înghețată, cînd în stropi rari, cînd ca pînza.* N. IORGA

265. *Acum deasupra muntelui plutește* **o lumină** *tulbure și grea, de fund de ocean, în adîncimile căruia monștrii necunoscuți se tîrîie cu burta pe stînci.* G. BOGZA

În ambele situații, identificarea corectă a substantivelor așezate după verbe, drept subiecte, este ușurată de faptul că amîndouă verbele sînt intranzitive și, deci, nu pot fi determinate de complemente directe.

Sînt însă situații cînd pentru distincția dintre subiect și complementul direct identificarea tranzitivității verbului

nu este de ajuns, deoarece în propoziție se află două substantive care pot fi tot atît de bine subiect sau complement direct. În asemenea cazuri numai analiza atentă a întregii propoziții prin luarea în considerare a sensului global poate rezolva încurcătura.

266. *De după dealuri arse și trudite*
Înalță **creste** *albe* **nori** *de plumb.* O. CAZIMIR

În această propoziție, din punct de vedere gramatical, ambele substantive *creste* și *nori* pot avea, tot atît de bine, funcție de complement direct sau de subiect. Ținînd seama de sensul întregii propoziții și, chiar, de cel al poeziei în întregime *(Iulie)*, se acordă funcție de subiect substantivului *nori*. De notat că articularea substantivului cu funcție de subiect ar fi risipit orice confuzie.

267. *Pînă la optzeci de ani nu i s-a întîmplat* **nimic** *serios Hagiului. Nu* **l**-*a durat* **un dinte** *măcar. I-au căzut* **toți** *de bătrînețe, pierzîndu-***i pe unii** *în coaje,* **pe alții** *în miez de pîne. Tocmai în ăst an se puse* **o iarnă** *grea. Trosneau* **pomii** *în grădină. Pe geamurile Hagiului înflorise* **gheața** *cu frunze mari și groase.*

B.ȘT. DELAVRANCEA

Toate cuvintele tipărite cu litere aldine din textul de mai sus pot răspunde la întrebarea *ce*, fără însă ca toate să fie complemente directe. *Nimic* este subiect pe lîngă un verb intranzitiv (care nu poate avea nicicum complement direct). Forma prescurtată *l*, care răspunde, de fapt, la întrebarea *pe cine*, este complement direct, dar *un dinte*, care răspunde la întrebarea *ce*, pusă unui verb tranzitiv, este subiect. *Toți* este subiect al unui verb intranzitiv; *-i*, *pe unii* și *pe alții* sînt complemente directe ale unui verb tranzitiv, răspunzînd mai de grabă la întrebarea *pe cine; o iarnă* este subiect pe lîngă un verb intranzitiv, deși răspunde perfect de bine la întrebarea *ce*. *Pomii*, care răspunde, de fapt, la întrebarea *cine*, este subiect pe lîngă un verb intranzitiv. *Gheața*, deși răspunde la întrebarea *ce*, este subiect pe lîngă un verb intranzitiv.

S-ar putea adăuga, în plus, amănuntul că toate cuvintele discutate, cu excepția lui *l*, sînt așezate după verb, poziție deținută, în mod obișnuit, de complementul direct.

Din discuția de pînă aici nu trebuie să se tragă cumva concluzia că evidențierea naturii tranzitive a verbului constituie singurul criteriu de identificare a complementului direct. Să nu se uite că un verb tranzitiv poate fi determinat, tot așa de bine, și de un complement indirect.

Verificarea tranzitivității verbului determinat ne ajută, în mod sigur, să nu confundăm complementul direct cu subiectul și invers. În privința naturii directe a complementului, tranzitivitatea verbului constituie numai o indicație care trebuie, în orice caz, întărită și de indici privitori la felul cum se construiește un complement direct.

În textele analizate, se pot întîlni complemente directe și pe lîngă verbe în mod obișnuit, intranzitive. În asemenea cazuri, este bine să nu se considere că este vorba de o excepție de la regula care arată că un complement direct apare numai pe lîngă un verb tranzitiv. Este o excepție, dar ea se referă la faptul că unele verbe intranzitive pot avea și valoare tranzitivă (cf. Gr A § 197).

268. *Domnul să-l trăiască.* ȘT.O. IOSIF

269. *Singur mortu-n sfînta-i pace*
Doarme **somnul** *lui —*
Să te miri de el că tace! G. COȘBUC

În ambele citate, complementul apare pe lîngă verbe intranzitive în mod obișnuit, dar folosite aici cu valoare tranzitivă.

Asemenea complemente directe apărute pe lîngă verbe provenite din intranzitive se numesc *complemente interne*, deoarece se încadrează, oarecum, pe planul înțelesului, în „interiorul" verbului determinat.

270. *De treci prin porumbiști la iazul*
Pe care-l taie lișița,
Un plop mai tremură **o frunză**
Drumeață ca și dragostea. I. PILLAT

În unele situații, verbul tranzitiv poate avea două complemente diferite, unul al ființei și altul al lucrului sau al acțiunii.

271. *Nici unul poate* **mîna** *să pună*
Pe dînsul *sau rană să-i aducă.* I. BUDAI-DELEANU

De asemenea, complementul direct poate fi reluat sau anticipat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal în acuzativ.

272. *Înțelepciunea e ochiul care stă închis sub fruntea omului, căci altfel pocitanie ar fi biata făptură cu trei ochi. Dar cine se întîmplă să-***l** *deschidă tocmai* **pe al treilea,** *vede și în necazul mic și în năpastă* **o cheiță** *sau* **o cheie** *care* **îl** *descuie* **pe om** *din amărăciunea și singurătatea sa, îndemnîndu-***l** *la dulce luminăție.* I. TEODOREANU

Anticiparea și reluarea complementului direct prin intermediul pronumelui interesează analiza propoziției și chiar a frazei, deoarece identificarea unui complement direct exprimat printr-o formă pronominală impune identificarea și a complementului direct anticipat sau reluat.

În analiza pe text a complementului direct, apar unele dificultăți și în legătură cu modul cum se construiește acesta. În numeroasele situații, cînd complementul direct se construiește fără prepoziție, termenul *direct* cuprins în denumirea sa precum și folosirea frecventă a întrebării *ce* formează impresia falsă că întotdeauna complementul direct se construiește fără prepoziție.

Acestei impresii se datorește interpretarea unor complemente directe, precedate de prepoziția *pe*, drept complemente indirecte. În sprijinul acestei erori intervine și amănuntul că prepoziția *pe*, prezentă și în întrebare, se poate construi și cu un complement indirect.

273. *El cumpără de la mine* **cărți.** *În genere cele mai vechi și tot de-acele* **pe cari** *nu le mai puteam vinde nimărui în lume. Eu singur le cumpăram cu toptanul, biblioteci risipite ale oamenilor bătrîni, a căror clironomi apoi mi le vîndea* **pe un preț** *de nimica, ca hîrtie numai.*
M. EMINESCU

BUCUREȘTI LICEUL „GHEORGHE LAZĂR”

În rîndurile reproduse, *cărți* este complement direct exprimat printr-un substantiv fără prepoziție; *pe cari* este complement direct exprimat printr-un pronume relativ precedat de prepoziția *pe; pe un preț* este complement indirect exprimat printr-un substantiv precedat de prepoziția *pe*.

În texte, sînt frecvente cazurile de complemente directe construite cu prepoziția *pe*, mai ales cînd sînt exprimate prin substantive proprii.

274. *Treceau pe lîngă Găvrilă izbindu-***l** *în piept, în coaste, răsucindu-***l** *într-un perete;* **îi** *văzu* **pe dascălul** *Cordiș,* **pe învățătorul** *cel nou, care pășea ca o barză, cu ochelarii alunecați pe vîrful nasului,* **pe Glifor al Hahăului,** *mai înalt cu un cap decît toți ceilalți și care, bunul Dumnezeu știe de ce, zîmbea ca un copil,* **pe Alexie Mavă,** *om de optzeci de ani cu ochii urduroși, pe Culcușea, roșu și descojit, și încă vreo două* **muieri.** T. POPOVICI

Problema prepoziției *pe*, fie în sensul prezenței obligatorii, fie în sensul neîntrebuințării, solicită, pe de o parte, atenția celui care se exprimă oral sau scris, iar pe de alta, a celui care analizează un text. Există astfel, în limba contemporană, exemple de omitere nejustificată:

275. **Acești barbari,** *ce dîrji răsar în cale,*
*În suliți lungi dușmanii să-***i** *sfîșie*
Ce blînzi, sfioși, cu cîtă duioșie
Pe brațe duc povara de petale. V. VOICULESCU

În acest exemplu, prezența prepoziției *pe* în fața complementului direct *acești barbari* ar fi risipit orice ezitare, în analiză. Spre această soluție ne trimite și reluarea complementului direct prin forma pronominală neaccentuată de acuzativ plural **i**, precum și faptul că subiectul este exprimat printr-un substantiv articulat **dușmanii.** Posibilitatea confuziei este generată și de apropierea semantică dintre cuvintele *barbari* și *dușmanii*.

Iată un alt exemplu de omitere a prepoziției *pe*:

276. *Vezi* **domnișoru-***acela care toate le știe,*
Căruia vorbă, duhul, îi stă în pălărie,
În chipul d-a o scoate cu grații prefăcute?
GR. ALEXANDRESCU

În concluzie, pentru analiza pe text, prezența prepoziției *pe* este un ajutor prețios în identificarea complementului direct, cu condiția să nu fie considerată drept o marcă obligatorie a complementului direct.

Pentru analiza pe text se poate lua în considerare și l o c u l pe care-l ocupă în propoziție complementul direct. Faptul că, în mod obișnuit, complementul direct stă imediat după verb, deoarece arată obiectul asupra căruia trece acțiunea verbului, explică p u n c t u a ț i a. În mod obișnuit, între verbul determinat și complementul direct așezat imediat după acesta nu se pune virgulă.

277. *Acum voi avea cinste a arăta că limba noastră, pre care toți socot că o știu, dar nime nu o știe cum se cade, nu este fără gramatică, fără sintacsis, și fără ortografie: ci mai ales în acest pont al ortografiei întrece* **pe** *multe* **altele.**

C. NEGRUZZI

● **Complementul direct și alte complemente.** Complementul direct se apropie de complementul indirect atît prin conținut, cît și prin unele particularități de construcție. Din punctul de vedere al conținutului, la amîndouă complementele este vorba de relația dintre o acțiune și obiectul la care se referă. În cazul complementului direct relația se manifestă printr-*o răsfrîngere* a acțiunii, în timp ce la complementul indirect acțiunea este *atribuită* obiectului.

Astfel, din punctul de vedere al conținutului, se poate spune același lucru printr-un complement direct, ca și prin unul indirect.

278. *Ea îngrijea* **de porci,** *mulgea vaca, număra puii, căuta găinile de ou, cocea pîine.* T. POPOVICI

Complementul indirect *de porci* exprimă același conținut cu complementul direct *porcii*, care s-ar fi încadrat, de altfel, în șirul celorlalte complemente directe: *vaca, puii, găinile, pîine.*

În privința relației acestor două complemente cu verbul determinat se constată un grad diferit de legătură de la unul

la altul. Astfel complementul direct este mai legat de acțiune decît cel indirect. Complementul direct arată obiectul asupra căruia se răsfrînge acțiunea verbului determinat sau, chiar, obiectul creat sau modificat de acțiune.

Din punctul de vedere al felului cum se construiesc cele două complemente, deosebirile dintre ele sînt mai clare: complementul direct poate fi exprimat numai prin acuzativ, cel indirect și prin dativ; complementul direct este construit mai ales fără prepoziție, în timp ce cel indirect în acuzativ poate fi realizat numai cu prepoziție. Singura apropiere dintre cele două complemente se referă la capacitatea amîndurora de a se construi printr-un acuzativ precedat de prepoziția *pe* și, mai rar, în vorbirea familiară și populară, de alte prepoziții *(de, din, dintr-, la)*.

Complementul direct construit cu prepoziția *la* poate fi apropiat de complementul circumstanțial de loc, cînd obiectul reprezintă și punctul de plecare.

Astfel, în exemplul *El curăță la zăpadă*, substantivul precedat de *la* poate arăta locul unde se face acțiunea. Într-o altă construcție, unde intervine o intonație afectivă deosebită, poate fi simțită ca avînd funcție de complement direct: *Toată ziua a curățat la zăpadă.*

Din construcțiile cu sens local, s-a ajuns la cele cu funcție de complement direct.

279. *La vorbe serioase cînd alții se vor pune,*
Să n-asculți, să spui glume, să scoți **la jucării**
Și pîn-a rîde de alții, să rîzi tu mai întîi.
GR. ALEXANDRESCU

Versurile citate încep cu un acuzativ precedat de prepoziție *la vorbe*, care este complement indirect, deoarece determină un verb intranzitiv.

Complementul direct poate fi apropiat și de un circumstanțial de mod cînd este exprimat printr-o locuțiune adverbială.

280. *Flăcăul încuviinţă şi asta, în tăcere. Ca să-şi plătească lipsuri viitoare, înghiţea* **felie după felie** *şi întingea în topitură bucăţi mari de mămăligă pe care le căptuşea apoi cu brînză.* M. SADOVEANU

● **Complementul direct şi propoziţia completivă directă.** Apropierea dintre complementul direct şi completiva directă se încadrează în corespondenţa generală dintre părţile propoziţiei şi propoziţiile frazei şi se sprijină pe asemănarea dintre termenii gramaticali folosiţi.

În definiţia completivei directe, se recurge la aceleaşi elemente ca în definiţia complementului: „determină un verb tranzitiv sau o interjecţie cu funcţie de predicat" şi se recunoaşte corespondenţa cu complementul: „corespunzînd unui complement direct".

Corespondenţa dintre complementul direct ca parte de propoziţie şi completiva directă ca propoziţie are implicaţii în analiza gramaticală. Apropierea dintre cele două elemente se poate susţine şi prin posibilitatea complementului direct de a se dezvolta într-o propoziţie completivă directă şi, invers, contragerea într-un complement direct a propoziţiei completive directe.

281. *Cercetînd fără să vrea ca să găsească undeva* **o fericire,** *vedea pretutindeni* **durerea** *pentru femeie — acolo unde era ceva asemănător cu o parte din viaţa Anei Hrisanti.* M. SADOVEANU

Complementele directe *o fericire* şi *durerea* pot fi dezvoltate în două propoziţii completive directe: *că există o fericire* şi *că există durere.* Introducerea acestora în text nu modifică înţelesul.

Amănuntul cel mai important în corespondenţa dintre complementul direct şi completiva directă îl constituie poziţia identică faţă de verbele tranzitive. Propoziţia completivă directă determină întotdeauna numai un verb tranzitiv.

În felul acesta, se dovedeşte încă o dată că deprinderile cîştigate în analiza propoziţiei sînt de mare utilitate şi în analiza frazei.

COMPLEMENTUL INDIRECT

„Complementul indirect este partea de propoziție care determină un verb, o locuțiune verbală, un adverb, un adjectiv, o locuțiune adjectivală sau o interjecție, indicînd, în general, obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică".

Deși din definiție rezultă că, din punctul de vedere al conținutului, principala valoare a complementului este atribuirea, în practica analizei se constată că această indicație nu ajută prea mult deoarece pot fi întîlnite și alte valori. De altfel, atribuirea a mai fost întîlnită și la predicatul nominal sau la atribut.

Această situație explică încadrarea complementului indirect în rîndul părților de propoziție greu de identificat după conținut.

Nici în ceea ce privește determinatul, complementul indirect nu se distinge de celelalte complemente, deoarece determină aceleași părți de vorbire. Singurul amănunt care poate fi reținut, în legătură cu determinatul, se referă la caracterul tranzitiv sau intranzitiv al verbului. Spre deosebire de complementul direct care determină numai un verb tranzitiv, complementul indirect poate determina fie un verb tranzitiv, fie unul intranzitiv.

În privința felului cum se construiește complementul indirect, se poate urmări partea de vorbire prin care se exprimă ca și cazul în care poate sta complementul. Complementul indirect poate fi exprimat prin aceleași părți de vorbire ca și celelalte complemente.

În legătură cu partea de vorbire determinată de un complement indirect, merită să fie semnalată situația expresiilor impersonale de tipul: *mi-e foame, mi-e frig, mi-e sete* etc., a căror interpretare dă naștere, frecvent, la soluții eronate. Pornindu-se de la conținutul expresiei se consideră, în mod greșit, că *mi* este subiectul. Confuzia cu subiectul logic este evidentă, deoarece din punct de vedere gramatical *mi* este în cazul dativ și nu poate fi decît complement indirect.

Cazul în care poate sta complementul indirect este fie dativul fără prepoziție, fie acuzativul sau genitivul precedate de prepoziție sau de o locuțiune prepozițională.

Dintre cele trei cazuri, dativul poate fi considerat drept cazul specific complementului indirect. Faptul că și atributul poate sta, rareori, în dativ nu poate deruta deoarece complementul indirect nu poate fi confundat nicicum cu atributul.

282. *Domnul pofti pe oaspeți la masă. Așezîndu-se la locul de cinste, arătă* **abatelui** *scaun la stînga sa. Mitropolitul* **i** *se așeză la dreapta.* M. SADOVEANU

În schimb, acuzativul precedat de prepoziție sau de locuțiune prepozițională poate îndeplini, tot așa de bine, funcția de complement indirect, ca și de circumstanțial. Este adevărat că, din punctul de vedere al prepoziției, complementul indirect se distinge mai ușor de complementul direct care se construiește mai ales fără prepoziție. Dar nici distincția de formă nu este satisfăcătoare, deoarece amîndouă se pot construi cu prepoziția *pe*, chiar dacă frecvența întrebuințării acesteia este favorabilă complementului direct.

283. **Pe spada** *de la coapsă, atunci, îngenunchiat,*
Cum se topea în zarea senină, am jurat.
Și-am scris **pe luciul** *spadei jurata judecată:*
„Tu n-ai să uiți ocara și crima niciodată". T. ARGHEZI

Ambele acuzative precedate de prepoziția *pe* au funcție de complement indirect, deși amîndouă determină verbe tranzitive. Valoarea indirectă se recunoaște mai ușor în cazul celui de-al doilea, unde, verbul tranzitiv are și un complement direct, *judecată*. Singura indicație sigură rămîne faptul că substantivele precedate de prepoziția *pe* sînt nume comune de lucruri, care — în mod obișnuit — nu pot fi precedate de prepoziția *pe* ca semn al complementului direct.

În legătură cu problema prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale cu care se construiește complementul indirect, se poate face observația că nu există o specializare. Cu alte cuvinte, nici una dintre prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale, construite cu un complement indirect, nu introduce *numai* complementul indirect.

Se poate stabili totuși o gradație în frecvența diferitelor prepoziții cu care se construiesc complementele indirecte. Observațiile nu se bazează pe cercetări statistice, ci pe rezul-

tatul constatărilor făcute de-a lungul anilor, în practica analizei.

Prepoziția care se detașează net ca fiind cea mai întrebuințată în introducerea complementului indirect este *de*. Urmează, în ordine, printre cele mai întrebuințate: *în, la, cu, pe, din*. Din seria prepozițiilor care se construiesc mai rar cu complementul indirect putem semnala: *către, de la, despre, dintru, după, între, întru, pentru, peste*.

Pentru analiza pe text, frecvența complementului indirect construit cu acuzativul precedat de prepoziție poate constitui o indicație utilă, cu condiția să nu i se atribuie valoare probantă. O parte de propoziție în acuzativ precedat de prepoziție poate fi complement indirect, dar poate fi, tot atît de bine, circumstanțial sau atribut prepozițional. Față de atribut distincția se face ușor dacă ținem seama de partea de vorbire determinată: atributul determină un substantiv, iar complementul indirect, un verb. Pentru a distinge complementul indirect de un circumstanțial se cercetează conținutul lor.

284. *Sergenții însărcinați* **cu verificarea** *camuflajului fluierau din cînd în cînd, rîzînd după aceea de precauțiunile inutile ale vînzătorilor ce nu se grăbeau să-și astupe vitrinele* **cu perdelele** *negre de hîrtie dură, un fel de armonici, scoțînd un sunet sec la întindere.*

Mareș se simțea în siguranță pentru că nicăieri nu ești mai ascuns decît în mijlocul unei mulțimi grăbite care nu te bagă în seamă, alături de oameni fără treabă, **cu fețe** *vinete în amurg.* E. BARBU

În rîndurile de mai sus, prepoziția *cu* precedă substantive în același caz, acuzativul, dar cu funcții sintactice diferite. Astfel *cu verificarea* este complement indirect al adjectivului *însărcinați*. Al doilea acuzativ este *cu perdelele*, care, deși se află lîngă substantivul *vitrinele*, arată cu ajutorul cui se săvîrșește acțiunea *să astupe*, fiind, de aceea, un complement circumstanțial instrumental. Al treilea, *cu fețe*, este atribut prepozițional determinînd substantivul *oameni*.

Și locuțiunea prepozițională construită cu acuzativul sau genitivul poate constitui o indicație pentru identificarea complementului indirect. Este adevărat că și circumstanția-

lele sau atributele prepoziționale se pot construi cu locuțiuni prepoziționale, dar nu așa frecvent ca în cazul complementului indirect.

Recunoașterea unei locuțiuni prepoziționale este o operație dificilă, deoarece nu orice substantiv precedat de prepoziție formează o locuțiune, ci este nevoie ca între elementele componente să existe o legătură strînsă, care să ajungă pînă la contopirea lor semantică și la echivalarea lor cu o prepoziție propriu-zisă.

Astfel într-un exemplu ca: *Țăranul mergea pe urma plugului său*, substantivul *urma* precedat de prepoziția *pe* a avut o valoare semantică net individualizată. Cît timp substantivul a indicat urma lăsată de plug a avut și funcția sintactică de complement indirect. Pe măsură ce substantivul și-a pierdut sensul propriu, ajungînd să aibă rolul ca împreună cu prepoziția să preceadă substantivul următor, s-a realizat o locuțiune prepozițională. Aceasta este situația în următorul exemplu: *Copilul merge pe urma părinților săi.* Aici, *pe urma* este o locuțiune prepozițională care precedă substantivul în cazul genitiv, împreună cu care îndeplinește o singură funcție sintactică. Valoarea de locuțiune prepozițională poate fi evidențiată prin echivalarea ei cu prepoziția *după*.

Dificultatea recunoașterii unei locuțiuni prepoziționale ține nu numai de gradul în care elementele combinate s-au contopit într-o locuțiune, ci și de simțul gramatical al celui care analizează.

285. *Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri*
Redeșteptînd **în fața-mi** *trecutele nimicuri.*

M. EMINESCU

Analiza construcției semnalate poate duce la interpretări greșite. Mai întîi, substantivul precedat de prepoziție poate fi considerat drept complement circumstanțial de loc. Apoi, acceptînd că substantivul precedat de prepoziție formează o locuțiune, se poate manifesta tendința de a o socoti locuțiune adverbială deoarece este formată cu un substantiv nearticulat. În sfîrșit, avîndu-se în vedere că locuțiunea prepozițională se construiește cu cazul genitiv, s-ar putea crede că *mi* este în genitiv.

Eroarea unor asemenea afirmații devine evidentă îndată ce analiza construcției ține seama de raportarea la verbul determinat. Acțiunea de redeșteptare nu este localizată, ci este raportată la persoana poetului reprezentată aici prin pronumele personal de persoana I *mi*. Locuțiunea este prepozițională, cu toată forma nearticulată a substantivului, deoarece ea are funcție sintactică, numai împreună cu *mi*, pe care-l precedă. În sfîrșit, *mi* nu este în genitiv deoarece pronumele personal neaccentuat nu are forme la genitiv. Valoarea de genitiv cerută de locuțiunea prepozițională este realizată prin valoarea de dativ **posesiv** a lui *mi*.

L o c u l ocupat, în propoziție, de complementul indirect se află, în mod obișnuit, după verb.

286. *Bătrînii mei*
N-au prea umblat **cu lacăte și chei,**
Deprinși, cum se obișnuise,
Cu porțile și ușile *deschise,*
Și la biserică și casă. T. ARGHEZI

Cînd verbul este determinat și de un complement direct, acesta stă, în mod obișnuit, în imediata apropiere a verbului și, deci, înaintea complementului indirect.

287. *Și dragostea pe care am avut-o mai ales* **pentru oamenii** *cu suflet lămurit de năcazuri mi-a fost întoarsă cu prisosință.* M. SADOVEANU

● **Complementul indirect și celelalte părți de propoziție.** Faptul că, în analiză, complementul indirect se prezintă ca o parte de propoziție greu de identificat atît ca formă, cît și pe planul conținutului explică, cel puțin în parte, unele apropieri de alte părți de propoziție.

Astfel, deși complementul indirect nu are nimic comun cu subiectul, pot fi întîlnite cazuri de complemente indirecte considerate subiecte. Este vorba de construcțiile impersonale de tipul *mi-e dor*, *îmi place*, *îmi trebuie* etc., unde pronumele în dativ sînt interpretate drept subiecte, ca urmare a valorii acestora de subiecte logice.

Problema apropierii complementului indirect de cel direct am comentat-o în partea consacrată complementului direct.

În texte pot să apară unele apropieri între atributul substantival și complementul indirect. La prima vedere, substantivele precedate de prepoziții sînt atribute substantivale.

O analiză atentă arată că respectiva parte de propoziție așezată lîngă substantiv nu este atribut, ci complement indirect al unui verb eliptic, care poate fi la participiu pentru a nu modifica structura propoziției.

În exemplul pe care-l dăm, verbele eliptice, „reconstituite", sînt așezate în paranteze drepte:

288. *A apărut un fel de stareț al nopții, cu pelerina* [așezată] **pe umeri**, *cu batista* [pusă] **la gură**, *o lumînare* [ținută] **în mînă.** I. TEODOREANU

Complementul indirect exprimat printr-un substantiv în acuzativ precedat de prepoziție poate fi apropiat de diverse complemente circumstanțiale. Apropierea se explică prin folosirea aceleiași prepoziții în ambele feluri de complemente.

Astfel complementul indirect poate avea următoarele nuanțe circumstanțiale: cauză, scop, loc, condițional.

● **Complementul indirect și propoziția completivă indirectă.** Apropierea dintre complementul indirect și completiva indirectă se încadrează în corespondența generală dintre părțile propoziției și propozițiile frazei și se sprijină pe asemănarea dintre termenii gramaticali folosiți pentru denumirea lor.

În definiția completivei indirecte, pe lîngă faptul că se recurge la aceleași elemente ca în definiția complementului indirect: „determină un verb sau un adjectiv, un adverb, o interjecție" se trimite la echivalența cu partea de propoziție: „fiind echivalentă cu un complement indirect".

Corespondența dintre complementul indirect ca parte de propoziție și completiva indirectă ca propoziție are implicații în analiza gramaticală. Apropierea dintre cele două elemente se poate susține și prin capacitatea complementului indirect de a se dezvolta într-o propoziție completivă indirectă și, invers, prin contragerea într-un complement indirect a propoziției completive indirecte.

289. *Deodată fața lui Conu Mihai se întoarse* **către noi.**

I. TEODOREANU

Complementul indirect *către noi* poate fi dezvoltat într-o propoziție corespunzătoare: *către cine mergea în urmă.*

COMPLEMENTUL DE AGENT

„*Complementul de agent determină un verb la diateza pasivă (construcție cu a f i , modul participiu sau reflexivul cu valoare pasivă) arătînd de cine este făcută acțiunea*".

În analiză, primul element luat în considerație este conținutul, adică valoarea de subiect logic prin care se justifică și termenul „agent" folosit la denumirea lui.

În al doilea rînd, se ia în considerație natura pasivă a verbului regent, înțelegîndu-se prin asta nu numai un verb la diateza pasivă, ci și un verb la participiu (care arată rezultatul acțiunii) sau un verb reflexiv cu sens pasiv.

Ce-a de-a treia indicație după care poate fi recunoscut complementul de agent o constituie prezența prepoziției simple *de* sau a prepoziției compuse *de către.*

Identificarea corectă a complementului de agent impune verificarea tuturor indicilor.

290. *Dar cînd se învățase cu viața asta slobodă, se pomeni o dată prins din fugă, înfrînt cu de-a sila* **de către cineva** *care se aruncă, dintr-o săritură, călare pe el.*

E. GÎRLEANU

În cazul dat, se verifică ușor toate cele trei trăsături ale complementului de agent.

În cadrul analizei sintactice a propoziției, complementul de agent deține un rol important în identificarea predicatului format cu verbul *a fi.* Se știe că o construcție alcătuită din participiu precedat de verbul *a fi* poate forma, tot atît de bine, un predicat nominal sau un predicat verbal.

Astfel, în propoziția *Harta e desenată* predicatul este nominal dacă se face o afirmație în legătură cu o calitate atribuită subiectului *harta.* Calitatea se referă la faptul că harta *e desenată*, nu *pictată.*

Același exemplu poate fi interpretat ca predicat verbal, dacă afirmația se referă la acțiunea suferită de subiect, în procesul desenării ei.

În asemenea situații, prezența complementului de agent are calitatea de a risipi orice ezitări în interpretare. Completînd exemplul dat cu un complement de agent, *Harta e desenată de mine*, identificarea predicatului devine sigură: *e desenată* este predicat verbal deoarece arată o acțiune realizată de subiectul logic.

Problema poate fi privită și din sensul opus. Dacă se poate demonstra că un participiu prezent în propoziție are valoare verbală, adică arată rezultatul unei acțiuni, avem certitudinea că urmează un complement de agent, nu un complement indirect.

Dimpotrivă, dacă participiul are valoare adjectivală arătînd calitatea unui substantiv, complementul care determină adjectivul nu este complement de agent, deși este precedat de prepoziția *de*.

291. *Drumul merge prin același ținut* **înflorit** *de semănături și pajiști în toate colorile, prin aceeași liniște a pădurilor mari, spre Cetatea Neamțului.* N. IORGA

Participiul *înflorit* este adjectiv, deoarece arată o calitate a substantivului *ținut*, și nu este verb, fiindcă nu arată rezultatul unei acțiuni.

● **Complementul de agent și celelalte părți de propoziție.** Complementul de agent poate fi apropiat de subiect numai pe planul înțelesului. Confuzia între aceste două părți de propoziție nu este posibilă deoarece complementul de agent este exprimat întotdeauna printr-un acuzativ precedat de prepoziția simplă *de* sau de prepoziția compusă *de către*.

Complementul de agent introdus prin prepoziția *de* poate fi confundat cu complementul indirect construit cu prepoziția *de*.

292. *Acolo, sus, e păzit și* **de dușmănia** *lupului, și de* **iscusința** *vînătorului, căci pe muchile prăpăstiilor acelora, numai ele, caprele puteau a se încumeta.* E. GÎRLEANU

Confuzia nu poate rezista însă la o analiză atentă care ia în considerație atît conținutul, cît și construcția. Chiar

dacă amîndouă complementele sînt construite cu prepoziția *de*, ele se deosebesc net deoarece complementul de agent arată cine face acțiunea indicată de verbul determinat, avînd rolul de subiect logic, în timp ce aici amîndouă complementele dau relații în legătură cu predicatul.

De altfel, dacă se analizează cu atenție se constată că nu puteau fi complemente de agent, din moment ce predicatul din regentă este nominal. Predicatul este nominal deoarece participiul *păzit* arată o calitate, nu o acțiune.

Și între complementul de agent și complementul circumstanțial de cauză se pot face unele confuzii, cînd amîndouă sînt introduse prin prepoziția *de*. Distincția între cele două complemente se poate face numai dacă se analizează cu atenție conținutul, deoarece circumstanțialul de cauză nu arată subiectul care face acțiunea, ci cauza care o generează.

293. *Pe aceste drumuri a zburat ca vijelia, mînat* **de groaza** *morții și* **de dorința** *de a vedea pe ai săi, adăpostiți în Ardeal, Petru - vodă Rareș, domnul trădat și părăsit* **de** *cei din urmă* **tovarășii** *ai nenorocirii sale.* N. IORGA

În text sînt trei complemente construite cu prepoziția *de* și toate trei determină participii verbale. Cercetîndu-le și din punctul de vedere al subiectului logic, se constată că *groaza* și *dorința* nu au valoare de subiect logic, ci arată cauza. De altfel, ele se pot dezvolta ușor în propoziții cauzale: *fiindcă îl îngrozea moartea* și *fiindcă dorea*.

Numai ultimul complement, *de... tovarășii*, este de agent indicînd cine l-a trădat și părăsit pe Petru Rareș.

● **Complementul de agent și propoziția completivă de agent.** Apropierea dintre complementul de agent și propoziția completivă de agent se încadrează în corespondența generală dintre părțile propoziției și propozițiile frazei și se sprijină pe asemănarea între termenii gramaticali folosiți pentru denumirea lor.

Definiția dată propoziției completive de agent pleacă chiar de la echivalența cu complementul de agent: „îndeplinește funcțiunea unui complement de agent al unui verb pasiv din propoziția regentă, arătînd de cine este făcută acțiunea".

Spre deosebire de alte cazuri, echivalența dintre complementul de agent și propoziția corespunzătoare se datorește mai mult nevoii de a se stabili un paralelism perfect între structura propoziției și a frazei. Ne bazăm afirmația pe slaba reprezentare a acestei categorii pe planul frazei. Numărul propozițiilor de agent este extrem de redus, în timp ce complementele de agent pot fi întîlnite destul de des.

Asemănarea complementului de agent cu propoziția corespunzătoare se bazează și pe identitatea elementelor introductive: *de* și *de către*. Identitatea acestor elemente întărește impresia că propoziția trebuie considerată numai ca o dezvoltare a complementului.

294. *Închinarea către cineva mai puternic, răscumpărarea prin bir ca să nu fii prădat* **de cine putea lesne să te prade** *nu erau privite de nimeni pe acea vreme ca o înjosire.*

N. IORGA

● COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC

„Complementul circumstanțial de loc determină un verb arătînd locul unde se petrece o acțiune, precum și punctul de plecare, direcția și limita în spațiu a unei acțiuni, spațiul străbătut etc.“

Pentru identificarea complementului circumstanțial de loc — ca, de altfel, în cazul tuturor circumstanțialelor — se ia în considerație în primul rînd conținutul, și mai puțin forma, adică mijloacele cu ajutorul cărora se construiește.

Principala indicație de conținut furnizată de definiție se referă la *locul* unde se petrece acțiunea verbului determinat. Rezultă de aici că pentru identificarea complementului circumstanțial de loc se poate recurge la întrebarea *unde*, pusă verbului determinat.

Atragem atenția asupra folosirii întrebării *unde*, care este un auxiliar prețios în procesul de identificare a complementului respectiv numai cu condiția să fie adresată verbului pe care-l determină. De altfel, printr-o corectă adresare a

întrebării căpătăm nu numai certitudinea că este vorba de circumstanța de loc, ci stabilim și elementul regent.

295. *Cum ajunse* **acasă,** *se duse încruntat* **la căsuța** *vitelor și alese la o parte doi căluți pagi, care se împărecheau bine la umblet și erau cei mai buni la ham. Le dădu orz într-un căuș și le descurcă de scai coamele și cozile. Apoi izbi într-o parte cu piciorul sania cu oplene ș-o împinse* **la gura** *podului cu fîn.* M. SADOVEANU

Complementele: *acasă, la căsuța, la gura* sînt identificate drept circumstanțiale de loc numai dacă se face raportarea la verbele determinate *ajunse, se duse* și *împinse*, deoarece numai în acest fel se constată că arată locul unde se petrec acțiunile respective. Numai în felul acesta întrebarea *unde*, combinată cu diverse prepoziții, poate fi folosită pentru aflarea complementului circumstanțial de loc.

În identificarea complementului circumstanțial de loc referirea la conținut este mai importantă decît raportarea la formă. Dacă îl raportăm la modul cum este construit, constatăm că prepozițiile și locuțiunile prepoziționale cu care se poate construi sînt deosebit de numeroase și lipsite de specificitate. Lipsa de specializare a elementelor introductive creează greutăți deosebite în calea încercării de a stabili care sînt prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care participă, cu precădere, la construirea complementelor circumstanțiale de loc.

Bazîndu-ne pe observațiile făcute asupra textelor analizate, socotim că cele mai folosite prepoziții în construirea complementelor circumstanțiale de loc sînt *în, la* și *pe*. Urmează apoi: *prin, din, spre.*

Identificarea locuțiunilor prepoziționale cu care se construiesc circumstanțialele de loc pretinde o grijă deosebită pentru a nu fi analizate ca substantiv precedat de prepoziție.

296. *Pe lîngă asta știu că-n sara asta se pișcă lumina lunii. Și am mai băgat de samă că vîntul, care azi-dimineață ne aburea în față, a stat de la amiază; ș-acum alt vînt, cu alt cîntec și alt ascuțiș, a prins a sufla* **din spatele nostru,** *de către miezul nopții.* M. SADOVEANU

Exemplul ales evidențiază eroarea interpretării locuțiunii drept substantiv precedat de prepoziție și având împreună funcția de circumstanțial de loc. Pentru a se demonstra valoarea de locuțiune se poate înlocui cu prepoziții corespunzătoare: *dinapoia* sau *dindărătul*.

Complementul circumstanțial de loc se exprimă și prin numeroase adverbe și locuțiuni adverbiale, dintre care cele mai frecvente sînt adverbele: *acolo*, *aici*, *afară* și locuțiunile la baza cărora stau acestea.

În frază, adverbele pronominale sînt considerate, pe nedrept, numai ca elemente de legătură. În realitate, ele își păstrează, de multe ori, în propoziție și funcția de complement circumstanțial de loc.

297. *Un roi de albine se învîrtea în zbor deasupra capului său și umblau bezmetice de colo pînă colo, neavînd loc* **unde** *să se așeze.* I. CREANGĂ

În această frază, adverbul *unde* introduce o propoziție atributivă îndeplinind rolul unui element de legătură, dar avînd și funcția de complement circumstanțial de loc. Este adevărat însă că în asemenea cazuri, funcția sintactică trece pe plan secundar ajungîndu-se pînă la pierderea sensului circumstanțial originar.

Circumstanța de loc indicată prin adverbe este mai vagă, de aceea, de multe ori, se reia indicația de loc prin alt circumstanțial care aduce o precizare suplimentară.

298. *Prietene, adă-mi spice de grîu*
sus, pe culmile *munților,*
lîngă ceruri și vînturi,
lîngă focul *tăcut al păstorilor...* M. ISANOS

● **Complementul circumstanțial de loc și celelalte părți de propoziție.** Complementul circumstanțial de loc se apropie, în primul rînd, de alte complemente circumstanțiale ca urmare a legăturii de sens existente între diverse circumstanțe.

Astfel se poate semnala apropierea între complementul circumstanțial care exprimă spațiul și complementul circumstanțial de timp pentru care împrejurarea respectivă indică durata în timp.

299. *Ți-am povestit și ți-am adus aminte*
De prin războaiele *de mai nainte.* T. ARGHEZI

Complementul circumstanțial de loc poate fi, de asemenea, apropiat de complementul circumstanțial de mod, care privește împrejurarea de loc din perspectiva modalității.

300. *În alte părți sînt mine străbătute de curent electric, oamenii coboară și sînt scoși afară cu ascensoarele, înăuntru sînt galerii în care pot merge drept în picioare, dinamita e aprinsă* **de departe** *prin contact electric și ventilatoarele scot fumul afară.* G. BOGZA

● **Complementul circumstanțial de loc și propoziția circumstanțială de loc.** Apropierea dintre complementul circumstanțial de loc și propoziția circumstanțială de loc este rezultatul unei asemănări evidente, oglindite, de altfel, și în termenii gramaticali folosiți pentru denumirea lor.

Definiția propoziției cuprinde aceeași referire la conținut întîlnită și în cadrul complementului corespunzător: „arată locul unde se petrece acțiunea exprimată de un verb". În plus, pentru identificarea propoziției, indicația cea mai prețioasă rămîne funcția de complement circumstanțial de loc.

Urmărindu-se corespondența dintre complementul circumstanțial de loc și propoziția echivalentă se poate constata ușor că propoziția constituie o categorie mai slab reprezentată din punctul de vedere al frecvenței și al valorilor decît complementul corespunzător. Afirmația se referă la valorile suplimentare ale complementului circumstanțial de loc, care poate arăta, pe lîngă locul unde se petrece o acțiune, punctul de plecare, direcția, limita în spațiu, spațiul străbătut.

Frecvența redusă a propozițiilor circumstanțiale de loc se datorește, în oarecare măsură, și faptului că nu este introdusă niciodată prin conjuncții, ci numai prin adverbe sau pronume relative ori nehotărîte precedate, adeseori, de prepoziții și avînd, de cele mai multe ori, funcția de complement circumstanțial de loc.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP

„Complementul circumstanțial de timp determină un verb sau un adjectiv, arătînd timpul în care se petrece o acțiune, adică momentul, epoca, răstimpul, durata, limita sau frecvența acțiunii etc.“.

În analiză, identificarea complementului circumstanțial de timp este ușurată de faptul că noțiunea de timp, cea mai importantă indicație cuprinsă în definiție, este ușor de sesizat.

Din punct de vedere practic, de mare utilitate este folosirea ca întrebare a adverbului *cînd*, combinat cu diverse prepoziții, cu condiția să fie raportat la verbul care arată timpul cînd se petrece acțiunea.

301. **În seara** *aceea, lumina nu se aprinse la far; se mai întîmpla astfel uneori,* **în** *acel* **timp.** *Cerul nu se limpezise pînă la asfințit, nori vineți amenințau țărmul cenușiu. Dincolo de canal, bătrîna rămase lîngă apă,* **pînă tîrziu,** *cu donița în mîini- sau poate rămase așa* **pînă a doua zi,** *căci lumina dimineții o găsi în același loc, nemișcată ca un stîlp, cu solzul de pește din ochi lucind în razele soarelui răsărit* **de curînd.**

R. TUDORAN

Complementele circumstanțiale de timp *în seara* și *în... timp* răspund la întrebarea *cînd; pînă tîrziu* și *pînă a doua zi*, la *pînă cînd?* iar *de curînd*, la *de cînd?* Toate întrebările sînt adresate verbelor determinate. Se cuvine, totuși, să semnalăm că folosirea adverbului *cînd* ca întrebare pentru a afla timpul nu trebuie să ducă la considerarea acestuia drept marcă a circumstanței de timp. Există și situații în care *cînd*, ca adverb pronominal, poate să introducă o atributivă.

302. *Adesea, în nopți lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui,* **cînd** *de bunăvoia lor trăiau exilați la cun sat, spre a se iubi, departe de zgomotul lumei, Maria intra deodată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jăraticului din cămin, intra îmbrăcată ca băiet, ca în noaptea acea* **cînd** *se văzură pentru întîia oară în apropiere.*

M. EMINESCU

În text, adverbul *cînd* apare de două ori: prima dată introduce o circumstanțială de timp, a doua oară, o atributivă.

Ca și în cazul celorlalte complemente circumstanțiale, circumstanțialul de timp este identificat mai ușor după conținut, decît după prepoziții și locuțiuni prepoziționale, care sînt numeroase și lipsite de specificitate. O situație ceva mai bună au adverbele și locuțiunile adverbiale care manifestă un grad de specializare mai ridicat. Dintre cele mai întrebuințate sînt: *a doua zi*, *de mult*, *după aceasta*, *la început*.

O situație care produce, uneori, încurcături constă în faptul că circumstanțialul de timp poate fi exprimat printr-un substantiv cu rol de adverb. Este vorba de substantive care arată împărțirea timpului ca: *dimineața*, *iarna*, *noaptea*, *primăvara*, *seara*, *toamna*, *vara*, *ziua*. Toate aceste substantive pot avea valoare de circumstanțial de timp cînd indică timpul în care se săvîrșește acțiunea verbului determinat.

303. *Se dusese vestea bătrînilor și a crîșmei peste nouă sate, — și de cînd îmi aduc eu aminte,* **vara,** *sub șopron, la umbra nucilor, totdeauna era chef și gălăgie; iar* **iarna,** *în odăița scundă, în lumina gazornițelor, nici o* **noapte** *nu trecea fără chefuri.* M. SADOVEANU

În text apar trei substantive care denumesc împărțirea timpului: *vara*, *iarna*, *noapte*. Numai primele două au valoare de adverb și îndeplinesc funcția de circumstanțial de timp, fiindcă numai acestea arată timpul cînd se petrece acțiunea.

Deosebit de frecvent apare în texte complementul circumstanțial de timp exprimat printr-un verb la gerunziu. Identificarea se face cu greutate din cauza obișnuinței de a considera orice gerunziu drept circumstanțial de mod. Funcția de circumstanțial de timp poate fi evidențiată cel mai bine, dacă se dezvoltă gerunziul într-o propoziție subordonată.

304. *Apoi* **făcînd** *cîțiva pași,* **ocolind** *și* **revenind,** *se așează în jilț, lîngă fereastră,* **ținînd** *pe Ruset în picioare în fața sa cu obrazul în lumină.* M. SADOVEANU

În acest sens, gerunziile pot fi dezvoltate: *făcînd* „în timp ce făcea"; *ocolind* și *revenind*: „după ce a ocolit și a revenit" iar *ținînd* „pe cînd îl ținea".

● **Complementul circumstanțial de timp și celelalte părți de propoziție.** În analiza pe text se constată că, uneori, între împrejurările care indică timpul și cele care se referă la loc sau mod se stabilesc unele apropieri. Această situație explică de ce circumstanțialul de timp poate avea uneori nuanță locală sau modală.

305. **Seară de seară,** *o aștepta, și alte dăți se preumbla ceasuri întregi.* I. POPOVICI-BĂNĂȚEANU

Complementul circumstanțial de timp poate fi apropiat de circumstanțialul instrumental, cînd acesta este exprimat printr-un substantiv nume de acțiune, care poate sugera și desfășurarea în timp a acesteia.

306. *Pivnicerul îi rînduia... ulcioare de vin, pe care le deșerta încet* **cupă cu cupă.** M. SADOVEANU

Complementul circumstanțial de timp se apropie și de circumstanțialul sociativ, cînd este construit cu locuțiunea prepozițională *o dată cu* prin care se poate indica și ideea de timp și de asociere.

307. *Dînsa sosea* **o dată cu mireazma** *florilor,* **o dată cu lumina, o dată cu primăvara.** E. GÎRLEANU

● **Complementul circumstanțial de timp și propoziția circumstanțială de timp.** Între complementul circumstanțial de timp și propoziția circumstanțială de timp există apropieri pe planul conținutului deoarece amîndouă pot arăta timpul în care se petrece acțiunea verbului determinat. De altfel în definiția propoziției se arată că aceasta este echivalentă cu un complement circumstanțial de timp .

Spre deosebire de complementul circumstanțial de loc care manifestă o puternică superioritate din punctul de vedere al valorilor și al frecvenței față de propoziția corespunzătoare, complementul circumstanțial de timp exprimă mai puține valori și nuanțe decît propoziția corespunzătoare.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

„Complementul circumstanțial de cauză determină un verb sau un adjectiv, arătînd cauza unei acțiuni, a unei stări sau însușiri".

Din definiție rezultă că cel mai important element de conținut pentru acest complement circumstanțial este cauza. De data asta, indicația dată de conținut este mai puțin eficace, deoarece ideea de cauză nu se realizează întotdeauna cu destulă siguranță. Ne-am dat seama de acest fapt adresînd elevilor întrebarea: „Din ce cauză mergi la școală?", la care cei mai mulți au răspuns: „ca să învăț".

Iată de ce am considerat necesar să insistăm asupra conceptului de cauză. Dezvoltînd conținutul termenului *cauză* s-ar putea afirma că prin circumstanțial de cauză se înțelege împrejurarea care precedă și, uneori, provoacă apariția acțiunii sau a calității determinate și cărora le servește ca punct de plecare. De aici rezultă că pentru identificarea circumstanțialului de cauză pe planul conținutului trebuie să se țină seama că, de obicei, partea de propoziție care exprimă cauza precedă verbul sau adjectivul determinat.

Dintre elementele de construcție, valoarea practică cea mai mare o au locuțiunile prepoziționale: *din cauza, din cauză de, din pricina*, care sînt folosite numai la introducerea circumstanțialului de cauză. Rezultă că, de data asta, pentru recunoașterea acestui circumstanțial este de mai mare ajutor forma, decît conținutul. Din păcate, în afara locuțiunilor specifice mai sînt și altele, precum și prepoziții, lipsite de orice specializare.

Un alt element care poate ajuta la identificarea circumstanțialului de cauză este întrebarea *din ce cauză*, adresată determinatului. Numai că și în cazul întrebării eficiența este mult redusă, cînd se recurge la întrebarea *de ce*. Ineficiența întrebării poate fi ușor demonstrată cu ajutorul unui dialog posibil:

— *Unde-ai fost?*
— *Mi-am luat cartea!*
— *De ce?*

La această întrebare se pot da trei răspunsuri:
— *Fiindcă am uitat-o.*
— *Ca s-o citesc.*
— *De lectură.*
Răspunsul poate să arate: cauza, scopul sau atributul.

308. *Azi, poezia românească tinde din nou spre o formă limpede, și multe, foarte multe din versurile lui Cincinat Pavelescu vor fi citate și recitate în deceniile cari vin,* **pentru lumina** *lor plină de pulbere aurie,* **pentru grația** *lor melancolică.*
CAMIL PETRESCU

Identificarea complementelor *pentru lumina* și *pentru grația* drept circumstanțiale de cauză poate fi realizată prin referirea la: conținut, prepoziție și întrebare. După conținut, complementele arată că *lumina* și *grația* (versurilor), care precedă acțiunea determinată (exprimată, de altfel, prin verbe la viitor), provoacă acțiunile de citare și recitare. După formă, prepoziția *pentru*, care le introduce, nu trimite neapărat către circumstanțialul de cauză, de aceea este indicată verificarea cu ajutorul locuțiunii prepoziționale *din cauza*. Singura întrebare indicată pentru o corectă identificare este *din ce cauză*.

Folosirea locuțiunilor prepoziționale *din cauza* și *din pricina* poate provoca unele erori de interpretare dacă nu se sesizează valoarea de locuțiune a celor două cuvinte, ci se consideră că este vorba de un substantiv precedat de prepoziție. Ca urmare a acestei interpretări greșite se afirmă că *din cauza* este complementul circumstanțial de cauză iar substantivul în genitiv, care urmează, este socotit atribut substantival genitival.

309. Din cauza ocupațiunilor *mele, n-am destulă vreme să-ți îndeplinesc dorința.*
I.L. CARAGIALE

Contribuie la această greșeală substantivul *cauză*, cuprins în locuțiune. Eroarea poate să apară, însă, și în cazul folosirii celeilalte locuțiuni, *din pricina*.

310. Din pricina dogoarei, *mlaștinile sînt uscate. Și bietul viețuitor se topea; ametit* **de căldură,** *o luă într-un noroc înainte, încotro l-o duce soarta.*
E. GÎRLEANU

În afară de complementul circumstanțial de cauză, introdus prin locuțiunea prepozițională *din pricina*, textul mai cuprinde un circumstanțial de cauză, construit cu prepoziția *de*: *de căldură*.

Ca și circumstanțialul de timp, circumstanțialul de cauză poate fi exprimat și prin verb la gerunziu. Atragem atenția asupra acestei construcții, deoarece, așa cum am mai spus, există tendința de a considera orice gerunziu drept un circumstanțial de mod.

311. *Buna mamă*, **iubind** *pe fetița sa cu tot focul dragostei părintești, lucru ieșit din modă în zilele noastre, remase încîntată văzînd că se înfățoșează o astfel de partidă, văzînd că cere pe fiică-sa un Postelnic, pe dînsa fată de Serdar!*

C. NEGRUZZI

Valoarea gerunziului poate fi evidențiată prin amplificarea acestuia într-o subordonată cauzală.

De notat că în text mai apare un gerunziu repetat, *văzînd*, a cărui valoarea este rezultatul combinării valorii temporale și cauzale.

● **Complementul circumstanțial de cauză și celelalte complemente.** În analiza pe text, complementul circumstanțial de cauză se poate apropia ca nuanță de alte circumstanțiale. Contribuie la aceasta și faptul că aceleași prepoziții pot fi întîlnite în structura mai multor circumstanțiale.

Astfel se poate nota nuanța modală în unele situații:

312. *O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise, și Dionis, lungit în patu-i, tremură* **în friguri,** *cu buzele uscate, cu fruntea plină de sudoare și cu capul greu.*

M. EMINESCU

Alteori complementul circumstanțial de cauză poate avea nuanță temporală, cînd în cauza efectuării sau neefectuării unui timp este cuprinsă și ideea de timp.

313. *Slab și dășirat, îmbrăcat în haine negre, părea gata de plecare, cu toate că ș-afunda capul din ce în ce în pernă cu sforțarea unui om slab care,* **voind** *să scape de pericol, închide ochii și strînge cît poate pleoapele.*

B.ȘT. DELAVRANCEA

Valorile complementare ale circumstanțialelor sînt uneori atît de strînse, încît cu greu s-ar putea decide care din ele are prioritate.

Iată, bunăoară, un circumstanțial care stă la granița între cauzal și relație:

314. *Oare nu știai, sau că ai uitat cum că la vînătorie, ca și la multe altele, eu mă pricep cam tot atîta precît se pricepea vestitul ageamiu, carele, văzîndu-se luat în răspăr de babele satului* **pentru izbînzile** *ce făcuse cu pușca dimineața, în bătătură, se apăra în dulcea limbă a poeziei.*

AL. ODOBESCU

● **Complementul circumstanțial de cauză și propoziția circumstanțială de cauză.** Apropierea dintre complementul circumstanțial de cauză și propoziția circumstanțială de cauză se bazează pe faptul că amîndouă arată cauza pentru care se săvîrșește acțiunea exprimată de verbul determinat și că propoziția este echivalentă cu un complement circumstanțial de cauză.

Asemănarea se bazează nu numai pe elementele de conținut, ci și pe apropierea formală dintre locuțiunile prepoziționale cu care se introduce complementul: *din cauza, din cauză de, din pricina* și locuțiunile conjuncționale: *din cauză că, din pricină că.* Prezența acelorași substantive: *cauză* și *pricină* în componența celor două feluri de locuțiuni poate deruta doar la prima vedere, deoarece locuțiunile conjuncționale se identifică fără ezitare datorită prezenței conjuncției *că*, la finală.

Propoziția circumstanțială de cauză poate exprima, uneori, și o nuanță condițională care poate fi întîlnită mai rar în cazul complementului.

Dintre valorile modale și temporale ale complementului, propoziția poate avea numai nuanță circumstanțială de timp.

Spre deosebire de propoziția echivalentă, complementul circumstanțial de cauză se distinge net de circumstanțialul de scop, cu care nu se poate confunda.

De altfel, în privința asta, gramatica nu semnalează nici o nuanță care să justifice apropierea dintre cele două complemente. Cu toate acestea, dacă sînt cercetate sub aspectul elementelor de construcție se constată că există o prepoziție,

pentru, întîlnită la introducerea ambelor complemente. In acest caz, distincția netă nu se mai poate face decît pe planul conținutului: *cauza* precedă, ca sens, acțiunea determinată căreia îi servește ca punct de plecare, iar *scopul* arată ținta spre care se îndreaptă acțiunea și față de care este întotdeauna posterioară, ca sens.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP

„Complementul circumstanțial de scop determină un verb arătînd scopul unei acțiuni".

Din definiție rezultă că elementul de bază al acestui circumstanțial este scopul. Identificarea acestui complement pe planul conținutului întîmpină dificultăți, deoarece circumstanța care privește scopul este mai greu de sesizat. După cum s-a arătat mai înainte, scopul se confundă adeseori cu cauza unei acțiuni. Pentru a ușura identificarea circumstanței de scop se poate arăta că scop înseamnă ținta către care tinde cineva, punct final al unei acțiuni și că, spre deosebire de complementul de cauză care precedă verbul, circumstanțialul de scop se situează întotdeauna, din punctul de vedere al înțelesului, după verb.

315. *Icoană-ntr-un altar s-o pui*
La închinat. G. COȘBUC

Din punctul de vedere al conținutului, complementul circumstanțial de scop, *la închinat*, arată o circumstanță care constituie țelul acțiunii anterioare a verbului determinat.

Nici din punctul de vedere al felului cum se construiește, circumstanțialul de scop nu poate fi recunoscut ușor, deoarece toate prepozițiile pot fi întîlnite și în alcătuirea altor complemente.

316. *Viețuitoarele pustietății sînt îmbătate de farmecul acesta; păserile zbor ca ziua; lupul poposește pe labe, în hățișuri, și privește nemișcat; vulpea stă lîngă vizuină și nu se îndură*

să meargă **la vînat**; *veveriţa pleacă creangă lîngă creangă, şi hoinăreşte, ca o deşuchiată, pădurea întreagă. Iar iepurele a zbughit-o* **la jucat.** E. GÎRLEANU

Dintre diversele prepoziţii, *pentru* şi *spre* au o situaţie deosebită, deoarece se construiesc cu un verb la infinitiv:

317. *În cursul călătoriilor sale, el se opreşte necontenit* **pentru a ne expune** *istoria locurilor pe care le străbate sau* **pentru a ne povesti** *legende în legătură cu ele.* T. VIANU

În limba română actuală se observă o preferinţă pentru introducerea circumstanţialelor de scop prin locuţiunile prepoziţionale: *în vederea, în scopul (de), cu scopul (de).*

318. *Ducele Alfons, om de mentalitate comună, se miră de solitudinea laborioasă a poetului, închipuindu-şi că poezia e o simplă meserie* **cu scopul de a distra** *pe principi.* G. CĂLINESCU

Circumstanţialul de scop din acest text determină verbul eliptic *făcută.*

● **Complementul circumstanţial de scop şi celelalte complemente.** Despre apropierea cu circumstanţialul de scop şi de cauză s-a vorbit. S-a explicat, mai înainte, că apropierea nu poate să ducă la confuzii dacă analiza ţine seama de conţinutul şi de modalităţile de realizare diferite.

Cînd apare pe lîngă verbe de mişcare, circumstanţialul de scop poate fi apropiat de cel care arată locul.

319. *E loc şi pentru vite să le duci* **la adăpat.** T. POPOVICI

Cînd se construieşte cu prepoziţia *spre*, circumstanţialul de scop are şi o nuanţă modală.

320. *Nenorocitul întinse mîinile* **spre milostenie.** M. SADOVEANU

Folosirea unor prepoziţii identice explică de ce circumstanţialul de scop se poate apropia ca sens chiar de complementul indirect.

321. *Acum tot e gata* **pentru îngropare**
Acum rîdic trupul pe mîini de soldați,
Cinste hotărîtă acelora care
Mor **pentru-mpărați.** GR. ALEXANDRESCU

● **Complementul circumstanțial de scop și propoziția circumstanțială de scop.** Apropierea dintre complementul circumstanțial de scop și propoziția circumstanțială de scop se bazează pe conținutul identic: amîndouă exprimă scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea verbului determinat. În definiția propoziției se recurge, de altfel, la echivalența cu complementul.

Legătura dintre propoziție și complement este evidențiată și de utilizarea drept corelative a locuțiunilor adverbiale *de aceea*, *d(e)-aia*, *de asta*, *pentru aceea*, care în propoziție pot avea și funcție de complement circumstanțial de scop, dar și de cauză.

Se poate afirma că, în general, propoziția circumstanțială de scop este mai bine reprezentată în frază, decît complementul circumstanțial de scop pe planul propoziției.

● COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

„Complementul circumstanțial de mod arată cum se desfășoară ori se înfățișează o acțiune sau o calitate, progresia într-o acțiune sau o calitate, conformitatea cu ceva; determinarea circumstanțială poate fi făcută independent sau poate fi arătată prin comparație ori în consecință".

Din definiția expusă rezultă că identificarea complementului circumstanțial, pe planul conținutului, se prezintă ca o operație complexă cu variate și numeroase aspecte nu lipsite de dificultăți. Modalitatea este un element de conținut care poate fi urmărit cu destulă ușurință, dacă n-ar fi implicate aici și unele modificări în care intervin măsura, comparația sau urmarea.

Iată de ce pentru recunoașterea celor patru feluri de circumstanțiale de mod — propriu-zis, de măsură, comparativ și consecutiv — este nevoie să se recurgă și la unele sem-

ne de identificare mai sigure. Cele mai avantajate sînt circumstanțialele comparative și cele de măsură. Circumstanțialul comparativ poate fi identificat ceva mai greu după conținut, și mai ușor după formă. Dificultatea identificării după conținut se datorește faptului că în componența comparației pot intra părți de propoziție cu funcții sintactice diferite. Deși circumstanțialul comparativ determină verbul, el se poate referi și la subiect, complement direct, complement indirect, circumstanțial sau nume predicativ.

Circumstanțialul comparativ poate fi recunoscut mai ușor după elementele cu care se construiește de obicei: adverbul de comparație *cu*, pentru circumstanțialul comparativ de egalitate, și adverbul *decît*, pentru circumstanțialul comparativ de inegalitate.

322. *Spre Neamț, drumul trece printre pajiști și sămănături în lanuri mici, felurite* **ca niște scoarțe** *meșteșugite.*

N. IORGA

Complementul circumstanțial de mod *ca niște scoarțe*, care determină adjectivul *felurite*, poate fi identificat ca avînd valoare comparativă, nu atît după conținut, cît mai ales după adverbul de comparație *ca*, folosit în mod frecvent la construirea unor asemenea circumstanțiale.

Comparația care stă la baza circumstanțialului de mod comparativ poate exprima fie termenul unei comparații de același grad, fie termenul unei comparații de superioritate sau de inferioritate. În funcție, deci, de termenul comparației se stabilesc cele două feluri de comparativ: de egalitate sau de inegalitate.

Circumstanțialul comparativ de inegalitate poate fi recunoscut după adverbul *decît* prin care se introduce, de obicei.

323. *Degetele ei ca din ceară albă torceau dintr-o furcă de aur și dintr-un fuior de o lînă ca argintul, torcea un fir de o mătasă albă, subțire, strălucită, ce sămăn mai mult a o vie rază de lună ce cutreiera aerul* **decît a fir tort.**

M. EMINESCU

Complementul circumstanțial de mod de măsură poate fi și el recunoscut atît datorită conținutului care indică o

măsură, cît și ca formă datorită prezenței numeralului, care indică unitatea de măsură, în legătură cu determinatul.

324. *Și, apoi, cei arestați au fost* **de trei, de patru, de cinci ori** *mai mulți decît cei cari au să fie judecați.* N. IORGA

Complementul circumstanțial de mod de măsură nu determină verbul *fost*, alături de care stă, ci adjectivul *mai mulți*, aducînd o precizare cantitativă.

Dintre cele patru complemente circumstanțiale de mod cel mai slab reprezentat în sintaxa propoziției este circumstanțialul consecutiv, cele mai multe fiind socotite drept circumstanțiale de mod.

Complementul circumstanțial de mod consecutiv poate fi recunoscut după prepoziția *de*, ce poate fi echivalată cu conjuncția *încît*, care introduce în mod obișnuit o consecutivă.

325. *Ei erau înțeleși de cu seară. Planul lui Cassian izbuti* **de minune.** AL. VLAHUȚĂ

Valoarea consecutivă a circumstanțialului de mod este greu de surprins dacă ne limităm la conținut. În schimb, dacă înlocuim prepoziția *de* cu conjuncția *încît*, transformînd complementul într-o subordonată, *încît era o minune*, valoarea consecutivă devine evidentă.

Complementul circumstanțial de mod este exprimat adeseori printr-un adverb sau printr-o locuțiune adverbială. În acest caz, recunoașterea complementului se face cu mai multă siguranță.

326. *Pe arcul lui Ulise* **zadarnic** *mîna pui.*
Nu vei curba **vreodată** *uscata-i coastă dură,*
Încremenită-n tolbă săgeata va dormi —
Modest, alege-ți arcul pe măsură. N. LABIȘ

Adverbul *zadarnic* îndeplinește funcția de complement circumstanțial de mod al locuțiunii verbale *a pune mîna*, iar *vreodată* determină verbul *nu vei curba*.

● **Complementul circumstanțial de mod și celelalte complemente.** Complementul circumstanțial de mod se poate apropia, ca sens, de celelalte circumstanțiale ca urmare a faptu-

lui că modul este o circumstanță foarte cuprinzătoare în care pot fi incluse și circumstanțe apropiate.

Una din explicațiile apropierii complementului circumstanțial de mod o constituie valorile multiple pe care le pot avea unele adverbe. Astfel adverbele cu funcție de complement circumstanțial de mod pot avea și sens temporal sau local.

327. *Iar pe mese-așternprosoape*
*Și dau lavițele-***aproape.**
Cane-aduc cu vin. G. COȘBUC

Circumstanțialul de mod exprimat prin adverbul *aproape* are și valoare locală.

328. *Veniți, frați, să trăim bine,*
Să trăim tot pentru noi!
Căci **prea curînd** *vremea vine*
Cea-ncărcată de nevoi. I. VĂCĂRESCU

Circumstanțialul de mod exprimat prin adverbul *curînd* la gradul superlativ absolut, *prea curînd*, are și valoare temporală.

Complementul circumstanțial de mod comparativ de inegalitate care determină un verb cu aspect negativ are și valoare de circumstanțial de excepție.

329. *După orele care în amor se numesc păstorești, rămîne în om o profundă descurajare și tristețe, ba susțin chiar că în acele momente omul e mai capabil de sinucidere, ba mai nepăsător față cu moartea* **decît orișicînd.**

M. EMINESCU

● **Complementul circumstanțial de mod și propoziția circumstanțială de mod.** Apropierea dintre complementul circumstanțial de mod și propoziția circumstanțială de mod se bazează pe conținutul identic, așa cum rezultă și din asemănarea existentă între diversele feluri ale complementului și ale propoziției. Asemănarea nu înseamnă identitate. Față de cele patru feluri de complemente circumstanțiale de mod — propriu-zis, de măsură, comparativ, consecutiv — propoziția este: propriu-zisă, comparativă, comparativă condițională, de măsură progresivă. Identitatea ei numerică este numai

aparentă deoarece complementul circumstanțial consecutiv s-a dezvoltat într-o propoziție circumstanțială aparte, care nu mai este încadrată în circumstanțiala de mod. Complementul circumstanțial comparativ s-a amplificat dezvoltîndu-se în două propoziții: comparativă și comparativă condițională, ambele cuprinse în circumstanțiala de mod.

În general, se poate afirma că individualitatea propozițiilor este mai bine marcată decît a complementelor, ceea ce explică de ce propozițiile dezvoltate în cadrul circumstanțialei de mod pot fi mai ușor depistate, decît complementele circumstanțiale corespunzătoare.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL INSTRUMENTAL

„Complementul circumstanțial instrumental determină un verb, arătînd mijlocul în sens larg (lucru, ființă, acțiune) prin care se săvîrșește o acțiune".

Din definiție rezultă că circumstanțialul instrumental poate fi exprimat printr-un substantiv nume de obiect sau nume de ființă. Dintre cele două posibilități de exprimare, în cursul analizei se identifică mai greu complementul exprimat prin nume de ființă. Dificultatea provine atît din faptul că este mai greu de conceput că instrumentul cu ajutorul căruia se face o acțiune poate fi o ființă, cît și din asemănarea acestuia cu circumstanțialul sociativ.

330. *Cu unghiile era învrăjbit rău. Dacă nu erau bine tăiate, făceai mîna puică, strîngînd degetele floare, cu unghiile în sus, apoi,* **cu linia** *în patru muchi, judeca puica tătarului.* B.ȘT. DELAVRANCEA

Deși în textul citat, prepoziția *cu* apare de trei ori, numai în ultimul caz introduce un circumstanțial instrumental, deoarece numai de această dată arată mijlocul cu ajutorul căruia se face acțiunea arătată de verbul determinat.

331. *Nu le împărtăși, însă, ideea care-l fulgerase deodată, în legătură cu grija lui necontenită pentru cărțile aflate*

în Lehia, la mîna dușmanilor lui. Se putea într-adevăr încerca ceva **cu** *acest dibaci* **nepot** *al Milescului, ori pentru dobîndirea acelor cărți ori pentru cufundarea feciorului lui Chiriță Dracu.* M. SADOVEANU

Circumstanțialul instrumental exprimat printr-un substantiv nume de ființă apare rar în texte.

Prepoziția *cu*, cea mai folosită în construirea acestui circumstanțial, nu poate fi considerată un semn sigur de recunoaștere a instrumentalului, deoarece ea poate introduce și alte complemente: indirecte, circumstanțiale (de timp, cauză, mod, sociativ, de relație).

În stilurile publicistic și științific se folosește circumstanțialul instrumental în dativ precedat de substantivele cu valoare de prepoziții: *grație, mulțumită* sau de adjectivul cu aceeași valoare, *datorită*.

332. **Datorită orientării** *sale retorice apare în romanul lui Filimon mulțimea acelor proverbe cu care se exprimă personajele sale și autorul însuși; particularitate care face din scrierea sa, înainte de Creangă, un adevărat repertoriu al expresiilor tipice întrebuințate de poporul român.* T. VIANU

333. *Prin mijlocirea înfățișărilor concrete pătrunde el în realitatea morală a oamenilor.* **Grație** *acestui dar devine Negruzzi în Alexandru Lăpușneanul primul scriitor epic de seamă al literaturii noastre.* T. VIANU

În cel de-al doilea text, prima frază începe tot cu un circumstanțial instrumental, *prin mijlocirea*. În legătură cu acesta, la care se pot adăuga și altele de acest tip formate cu substantive ca: *ajutorul, bunăvoința, intermediul*, gramatica atrage atenția că este greșit să fie considerate locuțiuni prepoziționale. Substantivul *înfățișărilor* din al doilea text are funcția de atribut genitival pe lîngă substantivul *mijlocirea*, pe care-l determină.

Mai greu de identificat, în text, este aspectul negativ al complementului circumstanțial instrumental realizat cu ajutorul prepoziției simple *fără* sau a prepoziției compuse *fără de*.

334. *Dă-mi fiecare deget, din cinci, să ți-l sărut,*
Și ție, fată zveltă, care-nvîrtești în aer,

Ca o sfîrlează, fusul pe firul tors din caier,
Și ție, străduitul cu palma grea și tare,
Cu ele îmbrăcate, de fier, ca-n degetare.
Gîndește mintea, zi:i-mi, dar ce-ar putea să facă
Fără gîndirea *mîinii, închisă și săracă?* T. ARGHEZI

● **Complementul circumstanțial instrumental și alte complemente.** Instrumentul cu ajutorul căruia se face acțiunea poate face parte din circumstanța care arată cum se petrece acțiunea. În felul acesta, se explică apropierea mare care poate ajunge pînă la confuzii între circumstanțialul instrumental și circumstanțialul de mod.

335. *Un zid, înălțat* **cu cheltuiala** *doamnei Anastasia a lui Duca-vodă, încunjură vechea mănăstire întemeiată de Petru Șchiopul, cu cîteva zeci de ani înaintea Agapiei din vale.* N. IORGA

Circumstanțialul instrumental introdus prin *datorită, grație, mulțumită* poate avea și nuanță cauzală.

336. **Grație** *acestui* **timp** *totul pare a se desfășura, înaintea ochilor noștri, chipul cum boierii se luptă, cad, se apără, se încleștează și sugrumă pe torționari.* T. VIANU

Circumstanțialul instrumental introdus prin prepoziția *cu* poate fi interpretat uneori ca circumstanțial sociativ, chiar cînd acesta este exprimat prin nume de lucru. Pentru delimitarea celor două circumstanțiale trebuie să se cerceteze, cu atenție, sensul verbului determinat sau, alteori, chiar înțelesul unui context mai cuprinzător.

337. *E destul să te gîndești ce poți face* **cu banii,** *ca să și guști bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat.*
B.ȘT. DELAVRÂNCEA

● **Complementul circumstanțial instrumental și propoziția circumstanțială instrumentală.** Existența unei propoziții corespunzătoare circumstanțialului instrumental este rezultatul paralelismului stabilit între părțile de propoziție și propozițiile unei fraze.

În analiza frazei, propoziția circumstanțială instrumentală apare foarte rar și poate fi identificată mai ales prin raportare la circumstanțialul cu care este echivalată.

Echivalența cu circumstanțialul instrumental este întărită de folosirea aceloraşi prepoziții *cu*, *din*, la introducerea propoziției.

338. *Dar* **cu ce are ea, cu ce ai dumneata** — *și mai ai și leafa de profesor, pe care ai uitat s-o pui la socoteală — cum sînteți amîndoi potoliți, puteți să trăiți o viață, să rîvnească și împărații la dumneavoastră.*

I.AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

● COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL SOCIATIV

„Complementul circumstanțial sociativ determină un verb, arătînd ființa sau lucrul care însoțește subiectul sau complementul direct în săvîrșirea unei acțiuni".

Din definiție rezultă că asocierea la săvîrșirea unei acțiuni implică o ființă sau un obiect. În ceea ce privește analiza pe text, mai dificilă este identificarea sociativului care arată un lucru.

Recunoașterea circumstanțialului sociativ nu este mai ușoară nici pe planul formei, deoarece prepoziția *cu*, cea mai folosită, poate să introducă și alte complemente: indirecte, circumstanțiale de timp, cauză, mod, instrumental, de relație.

339. *Din cuprinsul fluviului care curge* **cu vietățile** *lui*, **cu epavele** *și* **morții** *lui, spre deosebire de omul de știință care se mulțumește cu construcții mintale și simboluri, artistul abstrage un vas plin în care tot ce e viață dăinuie tulbure și vibratil.*

CAMIL PETRESCU

Pentru a se ușura identificarea se poate folosi locuțiunea prepozițională, *împreună cu*, atît ca întrebare, cît și pentru verificarea valorii sociative a prepoziției *cu* sau a altor prepoziții. De altfel, locuțiunea poate fi întîlnită și în texte, introducînd un circumstanțial sociativ.

340. *Astfel, întrebările pe care şi le adresează eroul însuşi şi răspunsul pe care el şi-l dă,* **împreună cu cititorul** *care, urmărindu-l, îl aprobă, nu fac decît să sublinieze chipul în care, cumpănind anumite motive, hotărîrea lui s-a format.* T. VIANU

O altă indicaţie care poate uşura identificarea circumstanţialului sociativ priveşte verbul determinat. Cînd acesta este la diateza reflexivă cu valoare reciprocă se construieşte, de obicei, cu un circumstanţial sociativ.

341. *Brotăcelul, la fîntînă,*
L-ai avea la îndemînă,
Ca să-l prinzi (pe brotăcel)
Să te joci niţel **cu el.** T. ARGHEZI

Complementul circumstanţial sociativ are şi un aspect negativ construit cu prepoziţia simplă *fără* sau prepoziţia compusă *fără de*. Identificarea poate fi realizată dacă se verifică raportul sintactic prin raportare la aspectul pozitiv.

342. *Acum vom căuta să pregătim poporul însuşi, căci* **fără popor** *nu putem face revoluţia. Vom lumina îndelung ţărănimea, pe muncitori, pe meseriaşi ca să-şi facă ei singuri revoluţia.* CAMIL PETRESCU

Identificarea complementului circumstanţial sociativ devine şi mai dificilă cînd prepoziţia *cu*, ori locuţiunile prepoziţionale formate cu ea, *împreună cu, laolaltă cu*, au valoare de conjuncţie copulativă. În asemenea cazuri, dacă predicatul se pune la plural acordîndu-se cu subiectul multiplu, nu mai poate fi vorba de un complement, ci de un subiect.

343. *O! cum vremea* **cu moartea** *cosesc fără-ncetare!*
Cum schimbătoarea lume fugind o rennoiesc!
Cîtă nemărginită pun ele depărtare
Între cei din morminte şi acei ce doresc!
GR. ALEXANDRESCU

Subiectul multiplu e format din subiectul propriu-zis *vremea* şi *moartea*, ultimul provenit dintr-un circumstanţial sociativ.

În asemenea situații, distincția între subiect și circumstanțialul sociativ se face cu ajutorul acordului predicatului cu subiectul. Indicația rămîne valabilă însă numai pentru situația cînd substantivul cu funcție de subiect este la singular.

344. *Toată ziua ceaușul* **cu dorobanții** *lui adunau oamenii.*
CAMIL PETRESCU

Circumstanțialul sociativ exprimat prin nume de lucru se apropie foarte mult de cel instrumental nume de lucru construit cu prepoziția *cu*.

345. *Miai a fost trimis* **cu carul** *lui Ion în podvadă.*
CAMIL PETRESCU

Circumstanțialul sociativ se apropie de circumstanțialul de mod, deoarece în modul cum se face acțiunea se poate cuprinde și ideea de asociere la realizarea unei acțiuni.

346. *A crescut* **împreună cu pruncii** *slugilor, mai mult prin casele lor.*
T. POPOVICI

● **Complementul circumstanțial sociativ și propoziția circumstanțială sociativă.** Existența unei propoziții corespunzătoare circumstanțialului sociativ este rezultatul paralelismului stabilit între părțile de propoziție și propozițiile unei fraze.

În analiza frazei, se constată că propoziția circumstanțială sociativă apare mult mai rar decît complementul echivalent. Identificarea propoziției se realizează mai ales prin raportarea la complementul circumstanțial sociativ cu care este echivalentă.

● COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE RELAȚIE

„Complementul circumstanțial de relație indică un obiect la care se limitează o acțiune sau o calitate".

Din definiție rezultă că indicația cuprinsă în circumstanțialul de relație are și un caracter limitativ în referirea pe care o face despre o acțiune sau o calitate.

Identificarea circumstanțialului pe planul conținutului se efectuează cu dificultate, deoarece toate complementele dau relații — într-un fel sau în altul — despre verbele determinate.

347. *Nu erai tu, pe sus, peste palate*
Rotindu-te-n singurătate,
Cînd te-am chemat din frumusețile pustii
Și tu te afundai mai tare-n sihăstrii,
Viteaz **în zbor,** *înviersunat* **în luptă**
Cu negura, neîntreruptă? T. ARGHEZI

Complementele *în zbor* și *în luptă* arată la cine se referă calitățile adjectivelor, pe care le determină, dar, în același timp, fiecare circumstanțial limitează calitatea determinată: „viteaz în privința zborului"; „înviersunat în ceea ce privește lupta".

Identificarea circumstanțialului de relație întîmpină unele dificultăți și pe planul construcției, deoarece prepozițiile folosite la introducerea acestuia apar și în construcția altor complemente. O situație mai bună au unele locuțiuni prepoziționale care se folosesc, însă, mai mult în publicistică și în stilul științific: *în privința, relativ la, din punct(ul) de vedere, cu privire la, cît despre, în materie de.*

348. **Cît despre Bălcescu,** *istoricul cu închipuirea atît de avîntată cînd nu este vorba să-și reprezinte amănuntele unei învălmășeli războinice, mărturisește, cînd ajunge a evoca peisaje, fie o mare timiditate a fanteziei, o exactitate seacă a simțului de observație, fie deprinderea unei stilizări retorice al cărei exemplu va lucra de aci înainte multă vreme.* T. VIANU

Un loc aparte ocupă locuțiunile prepoziționale *în privința* și *din punctul de vedere*, care se construiesc cu cazul genitiv. La fel ca și pentru alte complemente care se construiesc prin locuțiuni prepoziționale cu genitivul, apare eventualitatea unei erori, și anume, substantivul precedat de o astfel de locuțiune pare atribut genitival. Greșeala poate fi evitată dacă se folosește întrebarea *în ce privință* și dacă se înlocuiește locuțiunea prepozițională respectivă cu construcția *în ceea ce privește*, ea însăși o circumstanțială de relație.

349. **În privința limbii** *literare în sensul adevărat al cuvîntului, scriitorii tineri ar trebui să studieze cu atenție modul în care vorbește poporul în romanele și nuvelele lui Mihail Sadoveanu.* CAMIL PETRESCU

Deși foarte asemănătoare ca formă și deși introduc amîndouă un circumstanțial de relație, locuțiunile prepoziționale, *din punct de vedere* și *din punctul de vedere* se deosebesc după natura părții de vorbire pe care o precedă.

350. *Realul se întinde din noi înșine și pînă la granițele necunoscute ale lumii, și realismul în artă este aproximație,* **din punct de vedere intuitiv** *cea mai convingătoare posibilă, a adevărului universului, și aceasta în legătură cu cel mai din urmă lucru.* CAMIL PETRESCU

Locuțiunea prepozițională *din punct de vedere* este urmată de un adjectiv care reprezintă relația la care se trimite și prin care se și limitează informația dată.

351. *Domnilor, dacă este să judece cineva lucrurile* **nu din punctul de vedere al legii** *stricte, ci* **din punctul de vedere al dreptății,** *va avea să facă următoarea socoteală între aceia cari merg înaintea juraților.* N. IORGA

Locuțiunea prepozițională *din punctul de vedere* este urmată de un substantiv în genitiv precedat de articolul genital (posesiv) *al* care se acordă cu obiectul posedat *punctul.*

Complementul circumstanțial de relație, așezat la începutul propoziției, este izolat fiind despărțit prin virgulă:

352. **Cît despre Banat și Oltenia,** *nu este exclus ca industria scordiscă a fierului să fi introdus acolo tipuri mai multe iliro-celtice de arme și unelte.* V. PÂRVAN

● **Complementul circumstanțial de relație și celelalte complemente.** Circumstanțialul de relație poate exprima și o nuanță temporală, cînd este exprimat printr-un verb la supin.

353. *El cercă să mărească borta cu puterea mîinilor, dar era un granit, greu* **de înlăturat**; *numai un bolovan mare păru că se mișcă.* M. EMINESCU

Circumstanțialul de relație construit cu prepoziția *pentru* poate fi apropiat de complementul indirect introdus prin aceeași prepoziție.

354. *Lucruri mistice, subtilități metafizice îi atrăgeau cugetarea ca un magnet — e minune oare* că **pentru el** *visul era o viață și viața un vis?* M. EMINESCU

● **Complementul circumstanțial de relație și propoziția circumstanțială de relație.** Apropierea propoziției circumstanțiale de relație de complementul circumstanțial de relație se justifică atît prin conținutul comun, cît și prin identitatea unora dintre mijloacele de construcție.

Asemănarea de conținut se evidențiază și în definiția propoziției, unde se și invocă echivalența cu complementul circumstanțial de relație.

Din punctul de vedere al construcției, propoziția poate fi introdusă prin expresiile *în (ceea) ce privește* sau *cît privește* ori, mai rar, printr-un pronume relativ sau nehotărît precedat de prepoziția *pentru*.

355. *Ceea ce s-a petrecut anul trecut în Franța e de asemenea destul de elocvent,* **în ceea ce privește presupunerea lui Tudor Arghezi.** CAMIL PETRESCU

● COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL

„Complementul circumstanțial condițional exprimă o ipoteză sau o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din propoziție".

Din definiție rezultă că din punctul de vedere al conținutului acest circumstanțial se referă la o condiție, adică la împrejurarea de care depinde apariția verbului determinat.

356. *Dar pentru a ne spune tot gîndul nostru, Maiorescu nu este,* **judecat** *după toată arta lui literară, atît de opus spiritului retoricei clasice.* T. VIANU

În propoziția citată, *judecat* este circumstanțial condițional deoarece exprimă împrejurarea de care depinde valabilitatea afirmației cuprinse în predicat: *nu este... atît de opus...*

Din punctul de vedere al analizei, numai dezvoltarea circumstanțialului într-o subordonată permite o recunoaștere sigură. Astfel, în cazul amintit, circumstanțialul condițional poate fi ușor dezvoltat în subordonata condițională: *dacă ar fi judecat...*

Identificarea complementului circumstanțial condițional se face cu dificultate, deoarece conținutul său nu se detașează cu claritate de al celorlalte circumstanțiale. Contribuie la aceasta și slaba frecvență a acestui complement în propoziții, ca urmare a faptului că raportul de condiție este exprimat, mai ales, cu ajutorul propoziției circumstanțiale condiționale.

Slaba dezvoltare a complementului circumstanțial condițional se datorește, poate, și lipsei unor mijloace de construcție specifice. Faptul că identificarea complementului este condiționată, cel puțin uneori, de sensul condițional al cuvintelor prin care poate fi exprimat explică frecvența redusă a acestei părți de propoziție.

Circumstanțialul condițional poate fi exprimat prin substantive, prin unele adverbe sau verbe (la gerunziu ori participiu).

Substantivele cu funcție de circumstanțial condițional fac parte din seria semantică a condiției *(caz, condiție, ipoteză, eventualitate)* precedate de prepoziția *în* sau *cu*. Circumstanțialul condițional poate fi exprimat și prin alte substantive, dacă sînt precedate de locuțiunea prepozițională *în caz de* sau *la caz de*.

357. *Am zis:* — *„Intrarea pare cam obscură...*
N-ar fi prudent să renunțăm, Maestre?
Căci **la un caz** *cumva* **de-ncurcătură,**

Nu văd nici uși deschise, nici ferestre
Pe unde teafăr să purced afară,
Utilizînd resursele-mi pedestre"... G. TOPÎRCEANU

O dificultate a identificării circumstanțialului condițional construit cu substantivele *caz*, *condiție*, *ipoteză*, *eventualitate*, precedate de prepoziția *în* sau *cu*, o constituie faptul că ele pot fi luate drept locuțiuni prepoziționale cînd sînt urmate de substantive în genitiv.

358. *N. Golescu, Ion Ionescu și artistul Rozental, ce muri mai tîrziu în închisoare pentru patria sa, ceruseră voie să plece la Constantinopol, și voia li se dase* **cu condiția** *să-i ducă o escortă pînă la hotar.* D. BOLINTINEANU

Mai frecvent decît prin mijloacele semnalate, complementul circumstanțial condițional se exprimă prin intermediul unui verb la gerunziu. Identificarea funcției sintactice se efectuează cu greutate, din cauza deprinderii de a i se atribui, aproape oricărui gerunziu, funcție de circumstanțial de mod. Și în cazul gerunziului, certitudinea identificării se poate obține numai prin dezvoltarea într-o subordonată condițională.

359. *Cît pentru stăpînul brunet, el putea să nu bage seama că e lîngă o frumuseță, și nu se uita la scena conjugală, care urmare a lui dovedea sau că acea junǎ femeie îi era rudă, sau că inima lui era prinsă, sau că era un nesimțitor: pentru că dama (precum am mai spus) era atît de frumoasă, încît* **văzînd-o** *cineva, trebuia, dacă nu s-ar fi înamorat, cel puțin să o privească ca pe un cap d-operă a naturii.* C. NEGRUZZI

● **Complementul circumstanțial condițional și celelalte complemente.** Funcția de complement circumstanțial condițional o pot avea și alte circumstanțiale care pot fi înțelese drept condiții sau ipoteze de care depinde realizarea acțiunii.

Nuanță condițională pot avea circumstanțialele instrumentale, sociative, de timp.

360. *Începînd cu talpa însăși a mulțimii omenești*
Și suind în susul scării pîn'la fruntile crăiești
De a vieții lor enigmă îi vedem pe toți munciți,
Făr-a ști *să spunem care ar fi mai nenorociți.*

M. EMINESCU

● **Complementul circumstanțial condițional și propoziția circumstanțială condițională.** Complementul circumstanțial condițional se încadrează în paralelismul stabilit între părțile de propoziție și propozițiile frazei. Datorită faptului că raportul sintactic de condiție este exprimat, de obicei, cu ajutorul propoziției circumstanțiale condiționale, complementul poate fi întîlnit destul de rar în textele date pentru sintaxa propoziției.

Situația aparte pe care o are complementul se vede și din faptul că în definirea propoziției circumstanțiale condiționale nu se mai trimite la echivalența cu complementul corespunzător, așa cum se procedează, în mod obișnuit, la celelalte propoziții subordonate.

Dacă se ține seama de slaba reprezentare a complementului în texte, s-ar putea afirma că pentru definirea lui este neapărat indicată corespondența cu propoziția circumstanțială condițională.

Apropierea dintre propoziție și complementul corespunzător se justifică nu numai prin conținutul identic, ci și prin utilizarea unor mijloace, oarecum, asemănătoare. Este vorba de acele substantive care exprimă lexical ideea de condiție *(caz, condiție, ipoteză, eventualitate)*, folosite frecvent cu funcție de circumstanțial condițional. Deoarece acestea sînt precedate de prepoziția *în* au ajuns să fie socotite drept locuțiuni prepoziționale, iar în frază, împreună cu conjuncția *că*, locuțiuni conjuncționale. Alături de locuțiunile conjuncționale *în caz că*, *în caz cînd*, apar, în mod greșit, îmbinările *în cazul că*, *în cazul cînd*, *în cazul în care*, *cu condiția că*, *în ipoteza că*, realizate din substantiv precedat de prepoziție. Ele nu sînt locuțiuni conjuncționale și nu pot introduce propoziții condiționale. În toate situațiile, conjuncția subordonatoare de după substantivul articulat introduce o atributivă.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV

„Complementul circumstanțial concesiv determină un verb sau un adjectiv, indicînd un obiect sau o situație care ar fi fost de așteptat să împiedice realizarea unei acțiuni sau existența unei calități".

Din definiție se desprinde complexitatea de conținut a acestui circumstanțial: „ar fi fost de așteptat să împiedice realizarea", dar nu o împiedică. Dacă adăugăm la această situație faptul că nu complementul face concesia, ci elementul regent, se înțelege mai bine cît de dificilă este recunoașterea complementului circumstanțial concesiv pe baza analizei conținutului.

361. *Imaginația lingvistică a lui Slavici este deopotrivă cu fantazia lui vizuală. Puține cuvinte îi stau la dispoziție,* **cu toate împrumuturile** *pe care se întîmplă a le face zicerilor populare.* T. VIANU

Construcția *cu toate împrumuturile* ar putea să ducă la anularea afirmației făcute de subiect și predicat, mai înainte: *puține cuvinte îi stau la dispoziție,* deoarece efectuarea împrumuturilor duce la îmbogățirea vocabularului. Pînă la urmă, afirmația făcută înainte își păstrează valabilitatea, cu toată piedica arătată în complementul circumstanțial concesiv, *cu toate împrumuturile.*

În identificarea complementului circumstanțial concesiv trebuie să se țină seama că, în mod obișnuit, raportul sintactic de concesie se exprimă cu ajutorul propoziției. Pentru a avea certitudinea că o parte de propoziție are funcție de circumstanțial concesiv, trebuie s-o transformăm într-o propoziție. Dacă din acea parte de propoziție se poate face o propoziție circumstanțială concesivă înseamnă că avem de-a face cu un complement circumstanțial concesiv.

Astfel în textul dat mai înainte (361), raportul concesiv devine mai clar dacă înlocuim circumstanțialul respectiv cu o subordonată concesivă: *Puține cuvinte îi stau la dispoziție,* **cu toate că se pot semnala împrumuturile** *pe care se întîmplă a le face zicerilor populare.*

Din punctul de vedere al construcției, circumstanțialul concesiv poate fi recunoscut mai ușor deoarece este precedat de una din locuțiunile prepoziționale care cer acuzativul: *cu tot*, *cu toată*, *cu toți*, *cu toate*. Utilizarea acestor locuțiuni ca semn de recunoaștere a circumstanțialului concesiv este ușurată de marea asemănare cu locuțiunea conjuncțională specifică pentru subordonata concesivă, *cu toate că*.

362. **Cu toată propășirea-i**
În multele științe,
Cu numele de slobod,
Omul, de cum se naște,
E-n lanțul de robie. I. VĂCĂRESCU

Complementul circumstanțial concesiv poate fi introdus și prin unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale, care cer genitivul: *împotriva*, *în ciuda*, *în contra*, *în pofida*.

363. *Uneori ți se pare că citești unele din cele mai bune romane ale lui Jack London și rămîi mirat,* **în ciuda deosebirilor** *de colori.* G. CĂLINESCU

În interpretarea substantivelor precedate de astfel de locuțiuni care cer genitivul, greșeala de a le considera atribute poate fi evitată dacă se face raportarea la verbul determinat.

În cazul circumstanțialului concesiv exprimat prin infinitiv, recunoașterea este ușurată de faptul că este precedat de prepoziția *fără*:

364. *Dincoace de senzația organică, mai sus, în planul gîndurilor și simțirilor care-i traversează personajele, Caragiale oprește de asemeni notația sa,* **fără a întreprinde propriu-zis o disecție** *psihologică, adică o operație intelectuală care menține distanța dintre scriitor și complexul sufletesc supus scalpelului său.* T. VIANU

Identificarea circumstanțialului concesiv exprimat prin gerunziu întîmpină dificultăți din cauza tendinței de a interpreta orice gerunziu drept circumstanțial de mod.

365. *Oriunde* **cîrmuind-o**, *dreptatea strălucește,*
Și cu mărirea faptelor înalt o pilduiește.
I. VĂCĂRESCU

● **Complementul circumstanțial concesiv și propoziția circumstanțială concesivă.** Prezența complementului circumstanțial concesiv în sintaxa frazei este rezultatul paralelismului stabilit între părțile frazei și părțile propoziției. Deși, în mod obișnuit, pentru definirea propozițiilor subordonate se face apel la echivalența cu complementul corespunzător, în cazul acestei propoziții echivalența nu mai poate fi invocată deoarece complementul este o categorie slab dezvoltată. Se poate afirma chiar mai mult. Existența complementului se datorează echivalenței cu propoziția circumstanțială concesivă.

Complementul circumstanțial concesiv este rar întîlnit în sintaxa propoziției. Raportul sintactic de concesie este exprimat, în mod obișnuit, prin intermediul propoziției concesive. În acest sens, prezența conjuncției concesive *deși*, în propoziție, trebuie considerată ca semn al unor propoziții în care predicatul este eliptic. Un complement circumstanțial concesiv nu poate fi introdus printr-o conjuncție, fie ea chiar concesivă.

366. *Se poate spune acum, cam după un sfert de veac, hotărît, că tot scrisul românesc, nu numai poezia și nu numai romanul (căci e ciudat că,* **deși neînzestrat** *propriu-zis pentru roman,* **deși detestînd** *sincer romanul, T. Arghezi poate fi socotit ca un întemeietor al romanului citadin românesc tocmai prin eliberarea cuvîntului pe care el a săvîrșit-o), dar chiar stilul științific se resimte.*
CAMIL PETRESCU

Cele două construcții realizate cu conjuncția *deși* sînt, de fapt, propoziții, în care forma predicativă a verbelor poate fi ușor reconstituită: *„deși este neînzestrat“*, *„deși va fi detestînd“*.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL OPOZIŢIONAL

„Complementul circumstanţial opoziţional arată obiectul sau acţiunea care se opune celor exprimate prin subiectul, prin complementul sau prin predicatul propoziţiei".

Din definiţie rezultă că elementul de conţinut care stă la baza circumstanţialului opoziţional este opoziţia adică raportul dintre două lucruri sau situaţii contradictorii, opuse. Tot din definiţie se reţine că opoziţia arătată de circumstanţial se poate referi la subiectul, complementul sau predicatul propoziţiei.

367. *Decît să fiu cu gîndul piatră grea;*
Mai bine aripa fiinţei pure.
Şi-n **loc de jocul** *sterp cu vorbe sure;*
Logodna faptei vii aş vrea. I. PILLAT

Complementul circumstanţial opoziţional *-n loc de jocul* se opune, aici, complementului direct *logodna.*

Din punctul de vedere al construcţiei, circumstanţialul opoziţional se identifică mai uşor, deoarece este introdus întotdeauna prin locuţiunile prepoziţionale *în loc de* şi *în locul.*

368. *Acest cap blajin şi trist, abia susţinut de un gît scofîlcit; păru că se descompune.* **În locul ochilor şi gurii** *se adînciră două umbre profunde.* B. ŞT. DELAVRANCEA

Folosirea locuţiunii prepoziţionale *în locul* poate crea unele dificultăţi dacă nu se ţine seama că substantivul în genitiv care îi urmează nu poate fi un atribut substantival genitival.

369. *Alţii* **în locu-mi** *ar descri poate*
Acele tonuri neimitate
Glasul acela — mlădiitor,
Ce c-o-ntorsură lină, uşoară
Treptat se urcă şi se coboară;
Plin de simţire, plin de amor. GR. ALEXANDRESCU

În interpretarea complementului opoziţional citat pot să apară unele erori. Mai întîi, apare tendinţa de a analiza un complement circumstanţial de loc exprimat prin substantivul *loc* precedat de prepoziţia *în*. O asemenea analiză pleacă de la faptul că în alte contexte o asemenea interpretare este posibilă. Se poate spune, de pildă: *Am pus cartea în locul acela*, unde *în locul* este într-adevăr complement circumstanţial de loc, arătînd locul unde s-a efectuat acţiunea verbului *am pus*. Pentru a ne da seama de ce nu are aceeaşi funcţie şi în versurile citate se poate recurge la întrebarea *unde*, pentru a vedea dacă într-adevăr arată locul.

Pentru analiza corectă, se ia în consideraţie conţinutul care arată, în mod clar, o opoziţie faţă de subiectul *alţii* şi, apoi, valoarea de locuţiune prepoziţională a cuvintelor *în locul*. Prezenţa unei forme neaccentuate în dativ a pronumelui personal *mi* nu poate deruta, dacă se ţine seama că este un dativ posesiv.

● **Complementul circumstanţial opoziţional şi celelalte complemente.** Complementul circumstanţial opoziţional se apropie, uneori, ca sens de circumstanţialul de loc. Nuanţa locală se datoreşte prezenţei substantivului *loc* în locuţiunile prepoziţionale *în loc de* şi *în locul*.

370. *Cine n-ar dori în lume ca să fie-*n **locul lui.**

M. EMINESCU

● **Complementul circumstanţial opoziţional şi propoziţia circumstanţială opoziţională.**

Apropierea complementului de propoziţie se datoreşte conţinutului identic precum şi asemănării dintre elementele cu care se construiesc.

Complementul circumstanţial opoziţional exprimă, ca şi propoziţia corespunzătoare, ideea de opoziţie faţă de elementul regent.

În legătură cu mijloacele de construcţie, propoziţia se introduce prin locuţiunea conjuncţională *în loc să*, care cuprinde locuţiunea prepoziţională *în loc(ul)*, cu care se construieşte complementul.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CUMULATIV

„Complementul circumstanțial cumulativ arată lucrul, ființa sau situația căreia i se adaugă cele exprimate prin subiect, prin complement sau prin predicatul propoziției".

Din definiție rezultă că pe planul conținutului, circumstanțialului i se adaugă conținutul exprimat de subiect, complement sau predicat. Pentru depistarea „cumulului" este nevoie de multă atenție, în timpul analizei, deoarece nu circumstanțialul cumulativ adaugă, ci lui i se adaugă de către subiect, complement sau predicat.

371. **În afară de cheresteaua** *de pe punte, în magazia vasului fuseseră înghesuite pînă sus fel de fel de materiale.*
R. TUDORAN

Complementului circumstanțial cumulativ *În afară de cheresteaua*, i se adaugă, din punctul de vedere al conținutului, cele exprimate prin subiectul *materiale.*

Din punctul de vedere al modului cum se construiește, se poate reține că circumstanțialul cumulativ se formează cu locuțiunile prepoziționale: *afară de, în afara, în afară de* și cu prepoziția compusă *pe lîngă*. Dintre toate numai locuțiunea *în afara* se construiește cu genitivul. (**În afara cărților,** *am luat și caietul.*)

372. *Punînd* **pe lîngă acestea** *bicele și strămurările, izbîndesc și ajung sus.* M. SADOVEANU

Complementul circumstanțial cumulativ poate fi exprimat prin pronumele demonstrativ feminin singular cu valoare neutrală, *aceasta, asta*. Cînd o asemenea construcție se află la începutul frazei, ea rezumă situația din contextul anterior și este echivalentă cu o propoziție cumulativă:

373. **Afară de asta** *sînt convins că ființa care trăiește mult are o categorie specială a timpului, care o face, relativ, să nu simtă a trăi mai mult decît ființele cu viața scurtă.*
G. CĂLINESCU

Uneori circumstanțialul cumulativ este legat, ca înțeles, și de alte propoziții din frază.

374. *Eu sînt din numărul acelora care cred că poezia*, **pe lîngă** *neapărata* **condiție** *de a plăcea, condiție a existenței sale, este datoare să exprime trebuințele societății și să deștepte simțimente frumoase și nobile care înalță sufletul prin idei morale și divine pînă în viitorul nemărginit și în anii cei vecinici.* GR. ALEXANDRESCU

● **Complementul circumstanțial cumulativ și celelalte părți de propoziție.** Complementul circumstanțial cumulativ poate fi apropiat ca sens de cel sociativ.

Distincția între cele două circumstanțiale se realizează ținîndu-se seama de elementele de construcție diferite: *pe lîngă, (în) afară de, în afara* pentru circumstanțialul opozițional și *cu, împreună cu, dimpreună cu, laolaltă cu, la un loc cu, cu tot cu* pentru circumstanțialul sociativ.

Din punctul de vedere al formei, circumstanțialul cumulativ poate fi confundat cu circumstanțialul de excepție cînd este introdus prin locuțiunea prepozițională *afară de*. În asemenea situație, analiza trebuie să facă apel la conținut, unde distincția dintre cele două circumstanțiale este clară.

Complementul circumstanțial cumulativ introdus prin locuțiunea prepozițională *afară de* se apropie de circumstanțialul de excepție introdus prin aceeași locuțiune. Eroarea poate fi evitată, dacă se analizează conținutul și dacă se înlocuiește locuțiunea *afară de* cu prepoziția compusă, *pe lîngă*, în cazul cumulativului și prin locuțiunea *cu excepția*, în cazul circumstanțialului de excepție.

Un alt aspect formal care încurcă distincția dintre cele două circumstanțiale este prezența adverbului *decît*. Este adevărat că în cazul circumstanțialului de excepție, adverbul apare numai la aspectul negativ al acestuia. De aici rezultă că pentru identificarea acestor complemente prezența adverbului *decît* nu este decisivă.

● **Complementul circumstanțial cumulativ și propoziția circumstanțială cumulativă.** Apropierea complementului circumstanțial cumulativ de propoziția cumulativă se încadrea-

ză în paralelismul stabilit între părțile de propoziție și propozițiile subordonate din frază. Apropierea se bazează atît pe afinități de conținut, cît și de formă.

Pe planul conținutului le apropie raportul identic referitor la adăugare, alăturare, acumulare.

Pe planul elementelor de construcție există elemente comune. Astfel în componența locuțiunilor conjuncționale *pe lîngă că* și *(în) afară că* se găsesc locuțiunile prepoziționale *pe lîngă, în afara.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE EXCEPȚIE

„Complementul circumstanțial de excepție exprimă obiectul care constituie o excepție față de subiect, de complement, de atribut sau de numele predicativ".

Din definiție rezultă că, pe planul conținutului, circumstanțialul arată o abatere de la situația stabilită în propoziție cu ajutorul subiectului, atributului, numelui predicativ sau complementului. Identificarea este dificilă deoarece presupune o operație dublă: recunoașterea situației stabilite în propoziție și apoi a excepției de la situația exprimată.

375. *Nu s-aude nimic...* **decît** *departe-n vro grădină* **privighitoarea** *și s-aude vuind încet o roată pe apă.*

M. EMINESCU

În prima propoziție, situația stabilită prin predicatul exprimat printr-un verb la aspectul negativ și subiectul exprimat printr-un pronume negativ se referă la lipsa oricărei surse sonore. Circumstanțialul de excepție *decît... privighitoarea* contrazice situația stabilită, excepția vizînd subiectul, în sensul că *privighitoarea* ar putea fi subiectul propoziției (dacă n-ar fi subiect *nimic*).

Cea de-a doua propoziție confirmă excepția stabilită în prima, arătînd o nouă sursă de sunete. Propoziție este, însă, din punct de vedere gramatical, copulativă cu precedenta.

Din punctul de vedere al construcției, circumstanțialul de excepție poate fi identificat după faptul că este precedat de locuțiunile prepoziționale *afară de* și *în afară de* care se construiesc cu acuzativul sau *cu excepția* și *în afara*, cu genitivul.

376. *Și-apoi îl lua în brațele ei, îl desmerda, îl săruta.* **Afară de ochii** *negri, care erau ai ei, era el întreg, el copilul din portret.* M. EMINESCU

Din punctul de vedere al formei, circumstanțialul de excepție poate fi confundat cu circumstanțialul cumulativ, în cazul cînd amîndouă se introduc prin aceeași locuțiune prepozițională, *(în) afară de*. Confuzia dintre cele două circumstanțiale poate fi evitată ușor, dacă se analizează cu atenție conținutul, iar pe plan formal dacă se înlocuiește locuțiunea *afară de* prin *cu excepția*, în cazul circumstanțialului de excepție și prin prepoziția compusă, *pe lîngă*, în cazul cumulativului.

377. *E incontestabil însă că,* **în afară de un** *uimitor* **meșteșug** *teatral, care i-a asigurat un atît de mare succes teatral oriunde a fost jucată, drama domnului Sorbul întrunește calități de înaltă valoare literară, care fac din ea o capodoperă a literaturii noastre.* CAMIL PETRESCU

Dacă verificăm natura circumstanțialului *în afară de un... meșteșug*, constatăm că nu se abate de la regula stabilită în propoziție: *drama domnului Sorbul întrunește calități de înaltă valoare literară.* În privința substituirii locuțiunii, constatăm posibilitatea de a folosi prepoziția compusă *pe lîngă* și imposibilitatea folosirii locuțiunii *cu excepția*. În felul acesta se ajunge la concluzia certă că este un circumstanțial cumulativ, nu de excepție.

Circumstanțialul de excepție negativ poate fi realizat și cu ajutorul adverbului *decît*, întîlnit și în construcția cumulativului sau a comparativului de mod de inegalitate. O confuzie între aceste circumstanțiale nu este posibilă, dacă se analizează cu atenție conținutul.

Identificarea circumstanțialului de excepție negativ este ușurată de faptul că partea de propoziție la care se referă excepția are un aspect negativ realizat, în cazul substan-

tivului, prin adjective pronominale negative, *nici un;* prin pronume negative: *nimeni, nimic;* prin adverbe negative: *niciodată, nicicînd, nicăieri.* În plus, circumstanțialul de excepție negativ poate avea, uneori, și un corelativ, adverbul *mai,* situat lîngă verb.

378. — *Atunci o-nșeli. Dacă o iubeai așa de mult, cum te-ai îndurat să pleci? Ce cauți aici? Nu ți-a părut rău, cînd te-ai despărțit de ea?*
— *Nu. Nu mi-a părut rău de nimic, de nimeni,* **decît de mare.** I.A. BASSARABESCU

● **Complementul circumstanțial de excepție și propoziția circumstanțială de excepție.** Apropierea circumstanțialului de propoziția corespunzătoare se încadrează în paralelismul stabilit între părțile de propoziție și propozițiile subordonate ale frazei. Circumstanțialul se apropie de propoziție atît prin conținutul identic, în amîndouă se exprimă un raport de excepție, cît și — în mai mică măsură — prin mijloacele de construcție.

Circumstanțialul poate fi introdus prin locuțiunile prepoziționale *în afară de* și *în afara* care se apropie destul de mult ca formă de locuțiunea conjuncțională *în afară că,* folosită la introducerea propoziției. De asemenea, atît complementul cît și propoziția pot fi introduse prin adverbul *decît.*

În structura lor există însă și o deosebire care merită să fie semnalată. Aspectul negativ destul de frecvent la circumstanțialul de excepție este preluat de propoziția regentă a subordonatei de excepție. Dar în timp ce aspectul negativ constituia pentru complement o trăsătură facultativă, în cazul regentei unei circumstanțiale de excepție aspectul negativ devine obligatoriu. Atragem atenția asupra acestei distincții, deoarece obișnuința de a raporta propoziția de excepție la aspectul negativ al regentei duce la condiționarea complementului circumstanțial de aspectul negativ al determinatului. În realitate, așa cum s-a arătat, circumstanțialul de excepție poate fi pozitiv și negativ.

Apropierea între mijloacele de construcție folosite în complement și în propoziție are încă un sprijin în prezența corelativului exprimat prin adverbul *mai.*

ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR

„Elementul predicativ suplimentar este partea secundară de propoziție care însoțește un verb, exprimînd o caracteristică sau o acțiune simultană cu acțiunea verbului și referitoare la nume (sau construcții echivalente) cu diferite funcții pe lîngă acel verb".

Din definiție rezultă că, pe planul conținutului, elementul cel mai important este dubla subordonare. Elementul predicativ suplimentar determină verbul și, în același timp, un nume.

379. *În rînduri de saci cu gura deschisă —*
boabele să ți le-nchipui: **gălbii**
sau roșii, verzii, sinilii, aurii,
cînd pure, cînd pestrițe. L. BLAGA

Toate determinantele de după predicat se referă la acesta, dar și la complementul direct al acestuia reprezentat în propoziție prin *boabele*, *le*.

Pe plan formal, cel mai ușor poate fi identificat elementul predicativ suplimentar exprimat prin adjectiv. Obligația adjectivului de a se acorda cu substantivul determinat arată în mod sigur că, deși stă lîngă un verb pe care-l determină, adjectivul se află în raport de subordonare și față de substantivul pe care-l determină.

380. *Un brad înalt, semeț, voinic,*
Privind un fir de iarbă mic,
*Zicea-***ngîmfat**: *— În zece ani cît m-am suit,*
Sărmane fir nenorocit! C. PAVELESCU

Prezența adjectivului *îngîmfat* lîngă verb îl arată ca determinant al verbului, ceea ce poate însemna că e circumstanțial, mai ales dacă este socotit adverb. Pentru a proba valoarea de adjectiv a lui *îngîmfat* se poate schimba numărul substantivului: *niște brazi*. Această schimbare aduce după sine, prin acord, și punerea adjectivului la plural, *îngîmfați*. Rezultă din această probă, că recunoașterea elementului predicativ suplimentar se face cu mai multă ușurință, cînd adjectivul este de genul feminin sau la numărul plural.

381. *S-au dus feciorii oastei pe calea strămoșească*
S-au prins cu moartea cruntă la lupta voinicească,
Și au ieșit din luptă **viteji, învingători,**
Scăldați *în al lor sînge, puternicii feciori!*

V. ALECSANDRI

O trăsătură formală care ajută la identificarea elementului predicativ suplimentar exprimat prin substantive și adjective este nearticularea.

382. *Aproape* **domnișoară** *s-a-nscris în școli înalte*
Și mîinile de gheață și le-a făcut **mai calde,**
Picioarele mii groase, grumazul **mai cărnos,**
Să nu i se mai vadă, **uscată,** *nici un os.* T. ARGHEZI

Nearticularea adjectivelor constituie un indiciu prețios în cazul adjectivelor situate înaintea substantivelor cu funcție de subiect. Așezarea adjectivelor lîngă substantiv poate duce la interpretarea acestora drept atribute adjectivale. Forma nearticulată arată însă că adjectivul așezat înaintea substantivului este element predicativ suplimentar, deoarece nu se referă numai la substantiv, ci și la verb.

383. *Văd clăile-n cîmp, pe coline*
Cunosc singuraticii ulmi,
Și-acum, la lumina ce vine,
Încep să se miște **greoaie**
Fărturi purtătoare de ploaie,
Se urcă pe culmi. G. COȘBUC

● **Elementul predicativ suplimentar și celelalte părți de propoziție.** Elementul predicativ suplimentar se apropie, din punctul de vedere al conținutului, în special de predicatul nominal. Spre deosebire de predicatul nominal, elementul predicativ suplimentar exprimă o caracteristică prin intermediul unui verb pe care-l determină și care nu este copulativ, de obicei. Predicatul nominal exprimă o caracteristică împreună cu verbul copulativ (încorporat deci în structura predicatului nominal).

Verbele determinate de un element predicativ suplimentar, de cele mai multe ori au un sens lexical autonom *(a găsi, a veni, a fi poreclit, a se uita, a vedea* etc.).

334. *Fiu al unui zidar dintr-o insulă a Arhipelagului, Mavrogheni intră mai întîi* **slugă** *la Assan-bei Capudan-paşa apoi ajunse dragomanul lui şi cînd acesta se făcu mare vizir, el se numi* **domn.** N. BĂLCESCU

Textul ilustrează apropierea dintre elementul predicativ suplimentar şi predicatul nominal. Astfel *slugă*, pe lîngă verbul *intră*, şi *domn*, pe lîngă *se numi*, sînt elemente predicative suplimentare, în timp ce *dragomanul* şi *mare vizir* formează predicate nominale împreună cu verbele cu valoare copulativă *ajunse* şi *se făcu*.

Asemănarea de conţinut cu predicatul nominal, de care se apropie şi din punctul de vedere al terminologiei (mai ales în cazul propoziţiei), explică unele erori care apar în analiza propoziţiei.

În realitate, o confuzie nu este posibilă dacă analiza se face cu atenţie, ţinîndu-se seama de toate elementele privitoare la formă şi conţinut. Elementul predicativ suplimentar este o parte secundară de propoziţie, iar predicatul parte principală. Elementul predicativ exprimă o caracteristică sau o acţiune prin intermediul unui verb din afara structurii sale faţă de care se găseşte în raport de subordonare, în timp ce la predicatul nominal verbul copulativ face parte din structura predicatului.

Mai mult chiar decît de predicatul nominal, elementul predicativ suplimentar este apropiat şi, adesea ori, confundat cu circumstanţialul de mod. În anumite împrejurări şi pînă la un anumit punct, confuzia este chiar inevitabilă. În practica analizei, această confuzie poate fi întoarsă în sprijinul identificării riguroase şi corecte a elementului predicativ suplimentar.

Această confuzie se face mai ales în cazul elementului predicativ suplimentar exprimat prin adjectiv sau participiu.

335. *Dar fiecare se-mputernicise*
Cu un crîmpei din pravilele scrise
Şi fiecare-şi ascundea la sîn
Fărîma lui de petec de stăpîn.
Trimise, spuse şi umblate,

Poruncile-ajungeau **schimbate**
Și tot **mergînd** *din ins în ins*
Soseau pe dos, parcă-ntr-adins. T. ARGHEZI

Dată fiind așezarea lîngă verbul *ajungeau*, este firesc ca *schimbate* să răspundă la întrebarea *cum*. Îndată ce presupusului circumstanțial de mod i se verifică identitatea morfologică se constată că este vorba de un adjectiv, care n-ar fi putut fi circumstanțial de mod.

● **Elementul predicativ suplimentar și propoziția predicativă suplimentară.**

Apropierea dintre elementul predicativ suplimentar și propoziția corespunzătoare se încadrează în paralelismul stabilit între părțile de propoziție și propozițiile subordonate din frază.

Asemănarea dintre ele se referă la conținut, nu la mijloacele de construcție.

Din practica analizei rezultă că identificarea propoziției predicative suplimentare poate fi realizată cel mai bine prin corespondența ei cu elementul predicativ suplimentar.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

●

Problemele de sintaxă a propoziției prezentate aici sînt numai cîteva dintre cele care pot fi întîlnite în texte.

Prezentarea lor a fost făcută cu intenția de a pune la îndemîna celor interesați unele lămuriri suplimentare care să ușureze înțelegerea unor probleme de gramatică. Aspectele prezentate își găsesc utilitatea în analiza pe textele date aici sau pe oricare altele desprinse din bogata noastră literatură.

În prezentarea problemelor s-au folosit termenii și datele din Gramatica Academiei. S-au evitat, cu bună știință, inovațiile în terminologie sau în conținut pentru a nu înmulți, inutil, numărul dificultăților din această disciplină socotită, și fără ele, „foarte grea".

Dar chiar dacă ar fi plină de dificultăți, gramatica poate fi, totuși, înțeleasă și cunoscută, deoarece fără ea nu poate fi concepută o corectă folosire a limbii române în scris și oral.

Nu s-ar putea invoca, în acest sens, o mărturie mai prețioasă decît a lui Mihai Eminescu: „**Cînd cineva nu s-a împrietenit nici măcar cu gramatica românească, să nu cuteze a scrie poezii și novele**".

Redactor : VIORICA PALENCIUC
Tehnoredactor : ANA SABĂU

Coli de tipar : 11. Indici pentru clasificare zecimală : Pentru bibliotecile mari : 59—5. Pentru bibliotecile mici : 4.

Tiparul executat sub comanda nr. 524 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Lei 4

36/2

Volumul se adresează celor care au nevoie de gramatică. În dorința de a oferi cititorilor o lucrare utilă, autorul discută unele probleme ridicate de sintaxa propoziției insistînd asupra aspectelor de analiză practică.

Textele prin care se ilustrează numai anumite aspecte gramaticale pot fi folosite și pentru analize integrale din punctul de vedere al sintaxei propoziției, dar și al frazei, precum și sub aspect morfologic.